

Hatbrott och hur de behandlas inom straffprocessen

Hatbrott och hur de behandlas inom straffprocessen

Marko Juutinen, Polisyreshögskolan

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Denna publikation har tagits fram som ett led i projektet Fakta mot hat, som har fått finansiering ur EU:s program för Rättigheter, Jämlikhet och Medborgarskap (2014–2020).

De åsikter som uttrycks i denna publikation är författarnas egna, och europeiska kommissionen eller justitieministeriet kan inte ta ansvar för hur materialet kan komma användas.

Justitieministeriet

© 2021 författare och justitieministeriet

ISBN pdf: 978-952-259-950-6

ISSN pdf: 2490-0990

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten
Helsingfors 2021

Hatbrott och hur de behandlas inom straffprocessen

Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:22		Tema	Utredningar och anvisningar
Utgivare	Justitieministeriet		
Författare	Marko Juutinen		
Språk	svenska	Sidantal	114
Referat	<p>I utredningen granskas hur hatbrott identifieras i olika skeden av straffprocessen, hur information om eventuellt hatmotiv förmedlas från polisen till åklagaren och hur detta påverkar domen. I utredningen har man följt upp de hatbrott som 2017 kom till polisens kännedom från förundersökningen till åklagaren och tingsrätten.</p> <p>Det fanns två huvudtyper av hatbrott i utredningsmaterialet: sådana där åklagaren hade krävt straffskärpning på grund av hatmotiv och sådana där hatmotiv ingår i brottsrekvisitet. I de fall som ingick i materialet hade tingsrätten före mars 2021 meddelat en fällande dom för 92 hatbrott. Straffet skärptes på grund av hatmotiv i 12 fall. Hatmotiv ingick i straffrekvisitet i 80 hatbrott som ledde till en fällande dom.</p> <p>I utredningen konstaterades att det finns brister i identifieringen och behandlingen av hatmotiv i straffprocessen. Som lösningar på problemen föreslås bland annat obligatorisk klassificering av hatbrott i samband med registrering av polisanmälan, effektivisering av förundersökningssamarbetet och uppdatering av polisens anvisningar om förhör.</p> <p>Författaren ansvarar helt och hållet för publikationens innehåll som nödvändigtvis inte representerar synpunkterna hos Europeiska kommissionen, som finansierar projektet Fakta mot hat, eller justitieministeriet.</p>		
Nyckelord	hatbrott, straffprocess, åklagare, domstolar		
ISBN PDF	978-952-259-950-6	ISSN PDF	2490-0990
Projektnr.	VN/14763/2019		
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-950-6		

Viharikokset ja niiden käsittely rikosprosessissa

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:22		Teema	Selvityksiä ja ohjeita
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Marko Juutinen		
Kieli	ruotsi	Sivumäärä	114
Tiivistelmä	<p>Selvityksessä tarkastellaan sitä, miten viharikokset tunnistetaan rikosprosessin eri vaiheissa, miten tieto mahdollisesta vihamotiivista välittyy poliisilta syyttäjälle ja miten se vaikuttaa tuomioon. Selvityksessä on seurattu vuonna 2017 poliisin tietoon tulleita viharikoksia esitutkinnasta syyttäjälle ja käräjäoikeuteen.</p> <p>Selvityksen aineistossa viharikoksia oli kahta päätyyppiä: sellaisia, joissa syyttäjä oli vaatinut rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi ja sellaisia, joissa vihamotiivi kuuluu rikoksen tunnusmerkistöön. Aineistoon kuuluvista tapauksista käräjäoikeus oli antanut maaliskuuhun 2021 mennessä langettavan tuomion 92 viharikoksesta. Vihamotiivin vuoksi rangaistusta kovennettiin 12 tapauksessa. Vihamotiivi kuului rangaistuksen tunnusmerkistöön 80 langettavaan tuomioon johtaneessa viharikoksessa.</p> <p>Selvityksessä havaittiin, että vihamotiivin tunnistamisessa ja käsittelyssä on puutteita rikosprosessissa. Ratkaisuksi ongelmiin esitetään mm. viharikosluokituksen pakollista käyttöä rikosilmoituksen kirjauksen yhteydessä, esitutkintayhteistyön tehostamista ja poliisin kuulusteluohjeistuksen päivittämistä.</p> <p>Julkaisun sisällöt ovat täysin tekijän vastuulla, eivätkä ne välttämättä edusta Tiedolla vihaa vastaan -hanketta rahoittavan Euroopan komission tai oikeusministeriön näkemyksiä.</p>		
Asiasanat	viharikokset, rikosprosessi, syyttäjät, tuomioistuimet		
ISBN PDF	978-952-259-950-6	ISSN PDF	2490-0990
Hankenumero	VN/14763/2019		
Julkaisun osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-950-6		

Processing of hate crimes in the criminal procedure

Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2021:22		Subject	Reports and guidelines
Publisher	Ministry of Justice, Finland		
Authors	Marko Juutinen		
Language	Swedish	Pages	114
Abstract	<p>This study investigates how hate crimes are identified at the different stages of the criminal procedure; how the suspicion of a possible hate motive is relayed from the police to the prosecutor; and how it affects the severity of the sentence. Hate crimes reported to the police in 2017 were followed up as cases progressed from pre-trial investigation to the prosecutor, ending up in district courts.</p> <p>The corpus consisted of two main categories of hate crime: cases in which an increase of the severity of the punishment was requested by the prosecutor on grounds of a hate motive, and cases in which a hate motive fulfils the essential elements of the crime. Among the cases studied, final judgements had been issued for 92 hate crimes by district courts by March 2021. In 12 cases, the severity of the punishment was increased because of a hate motive. A hate motive was part of the elements of the punishment in 80 hate crimes with a final ruling.</p> <p>The study found shortcomings in the identification and processing of hate motives in the criminal procedure. It is proposed, among other things, that it should be compulsory to code certain reports of offences as hate crimes and that collaboration in criminal investigation should be intensified and the instructions on police interrogation updated.</p> <p>The author assumes full responsibility for the content of this publication. The views presented are not necessarily representative of those of the European Commission, the funder of the Facts against Hate project, or the positions of Finland's Ministry of Justice.</p>		
Keywords	hate crimes, criminal procedure, prosecutors, courts		
ISBN PDF	978-952-259-950-6	ISSN PDF	2490-0990
Project no.	VN/14763/2019		
URN address	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-950-6		

Innehåll

1	Inledning	8
1.1	Tidigare forskning	9
1.2	Vad är hatbrott?	11
1.3	Materialet	13
1.3.1	Hatbrottslighet som kommit till polisens kännedom	15
1.3.2	Åklagarens beslut	17
1.3.3	Domstolsavgöranden	17
2	Hatbrottslighet vid förundersökning	19
2.1	Hatbrottsklassificering	21
2.2	Inledande behandling av brott	23
2.3	Utredning av motiv vid förundersökning	24
2.4	Utredningen avslutas	28
2.4.1	Polisens grunder för att avsluta eller avbryta förundersökningen	32
2.4.2	Åklagaren beslutar att begränsa förundersökningen	34
2.5	Uppklarade hatbrott	36
2.5.1	Hatmotiv och användning av hatbrottsklassificering	37
2.5.2	Observationer ur komparativ synvinkel	40
2.6	Slutsatser	43
3	Åklagaren	45
3.1	Åklagarens åtalsansökningar	45
3.2	Åklagarens krav på straffskärpning	47
3.3	Hur förmedlas motivet från polisen till åklagaren?	51
3.3.1	Förundersökningssamarbete och anmälan till åklagare	51
3.3.2	Misstanken förmedlas via förundersökningsprotokollets "sammandrag"	53
3.3.3	Misstanken förmedlas via hatbrottsklassificeringen	56
3.4	Åtalseftergift	59
3.5	Slutsatser	61
4	Hatbrott vid tingsrätten	64
4.1	Straffskärpningskravens framgång vid tingsrätten	66

4.2	Tingsrättens avgöranden efter brottstyp.....	68
4.3	Motiv vid hatbrott.....	71
4.4	Klassificering och förhör vid hatbrott som resulterat i fällande domar.....	74
4.5	Varför förkastades åtal, varför användes straffeftergift och varför använde man inte straffskärpning?	77
4.5.1	Grunderna för förkastandet av åtal eller användningen av straffeftergift.....	77
4.5.2	Förkastande av straffskärpningskrav.....	80
4.6	Brottspåföljder för hatbrott och motivering till skärpta straff	85
4.6.1	Hets- och diskrimineringsbrott.....	85
4.6.2	Straff som skärpts på grund av hatmotiv och grunder för dem.....	88
4.7	Slutsatser	90
5	Gärningsmän och brottsplatser vid hatbrott	92
5.1	Hetsbrott.....	92
5.2	Diskrimineringsbrott	94
5.3	Straff som skärpts på grund av hatmotiv.....	96
6	Sammanfattande observationer och rekommendationer	99
6.1	Observationer.....	99
6.2	Rekommendationer	102
	Figurer och tabeller	105
	Källor.....	110

1 Inledning

Ämnet för denna utredning är hatbrott inom straffprocessen. Med hatbrott avses alla brott som begås utifrån ett hatmotiv. Hatmotiv kan innebära att ett brott begås "utifrån ett motiv som baseras på ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller utifrån ett annat motiv som är jämförbart med dessa". Hatmotiv är en faktor som påverkar utmätning av straff oavsett vem eller vad brottet riktar sig mot (RP 317/2010, 13).

Med straffprocess avses den helhet som utgörs av förundersökning, åtalsprövning, domstolsbehandling och verkställighet (Rantaeskola 2019, 17). I denna utredning granskas hur undersökningen av hatbrott framskrider från polisen via åklagarmyndigheten till domstolen. Utredningen producerar information om hur man identifierar hatmotiv och förmedlar det vidare i straffprocessen, hur stor del av brottsmisstankarna går från polisen till åklagaren och vidare till tingsrätten samt hur användningen av straffskärpningsgrunden motiveras i domen och hur den påverkar domen.

Polisyркeshögskolan har utarbetat utredningen som en del av projektet Fakta mot hat som samordnas av justitieministeriet, där man strävar efter att effektivisera arbetet mot hatbrott genom att utveckla uppföljningen. Denna delproduktion av projektet ger ny information om hur hatmotiv behandlas inom straffprocessen. Utredningen bestämmer vad hatbrott är och hur de statistikförs. Man granskar även hur hatbrott delas in i olika brottstyper och motiv, hur ett motiv identifieras och förmedlas vidare i straffprocessen och slutligen hur hatmotivet framgår i motiveringarna till domar och brottspåföljder. Dessutom strävar man efter att lyfta fram rekommendationer för effektivisering av arbetet mot hatbrott.

Materialet som använts i utredningen är förundersökningsprotokoll över hatbrott som kommit till polisens kännedom 2017, åtalsansökningar utifrån anmälningar som skickats till åklagaren samt domstolsavgöranden gällande dessa. År 2017 fick polisen kännedom om 1 165 misstankar om hatbrott.

Utredningen består av sex kapitel: I det första kapitlet ges bakgrunden och en beskrivning av utredningens viktigaste definitioner och metoder. Andra kapitlet behandlar hatbrott i polisens förundersökning, det tredje åklagarens beslut och det fjärde domstolsavgöranden. I det femte kapitlet granskas i korthet hatbrottens faktorer och gärningsplatser. I det sista kapitlet presenteras sammanfattande observationer och rekommendationer. Dessutom ges mer detaljerade observationer i kapitlen 2, 3 och 4 som sammanfattning i slutet av respektive kapitel.

1.1 Tidigare forskning

Denna utredning är ett pilotprojekt inom riksomfattande rapportering gällande identifiering av hatbrott, hur de framskrider inom straffprocessen och användningen av straffskärpning. Ämnet har tidigare behandlats av Laura Peutere i en utredning som publicerades 2008 och som fokuserade på polisanmälningar där man misstänkte rasistiska motiv i Helsingfors. I Peuterens arbete ingick inte materialet polisens förundersökningsprotokoll som är en del av materialet för detta arbete. Dessutom var lagstiftningen gällande hatbrott 2008 snävare, på grund av vilket Peutere fokuserade på rasistiska hatbrott. Hatbrott som motiveras med etnisk bakgrund eller religion utgör dock majoriteten även i det färskare materialet.

I Milla Aaltonens rapport som publicerades 2019 behandlades användningen av straffskärpningsgrunden i tingsrätten. Aaltonens material bestod av fall som klassificerades med polisens hatbrottskod och som behandlades i domstolen 2018. Polisens och åklagarmyndighetens material behandlades inte i detta arbete. Enligt rapporten tog man 2018 upp 55 brott med polisens hatbrottskod i tingsrätten, varav 35 ledde till en fällande dom för hatbrott. Hets mot folkgrupp var klart det vanligaste hatbrottet i detta material för vilket tingsrätten gav en fällande dom, eftersom antalet övriga brott endast uppgick till fyra. (Aaltonen 2019.)

I Sverige publicerades en omfattande utredning av hur hatbrottsmisstankar framskrider från polisen till åklagaren och tingsrätten 2002. Dess material bestod av uppgifter om uppdagade hatbrottsmisstankar 2000 som Brottsförebyggande rådet i Sverige erhölet av landets skyddspolis. Av de cirka 4 300 anmälningarna om hatbrott ledde nio procent till åtalsprövning och åtal väcktes i totalt 344 fall, dvs. i cirka åtta procent av de fall som kommit till polisens kännedom. En hatbrottsdom gavs i 46 av dessa fall, vilket motsvarar cirka en procent av alla hatbrottsmisstankar som uppdagats. (Lönnheden & Schelin 2002, 18, 26, 31.)

Hatbrott kan ses som en typ av extrem följd av djupa sociala processer. Fenomenet bakom hatbrott är mycket bredare än de spår som det lämnar i brottsstatistiken. Å ena

sidan strider de tankar, uppfattningar som fenomenet påverkas av och deras speglingar eller de värderingar som de formar mot vår samhällsordnings grundläggande värdering, dvs. att människor ska behandlas likvärdigt. Å andra sidan kan även mer normala människogrupper utgöra en grogrund för fenomenet, om misstankar mot andra människor blir ett medel för gruppens interna samhörighet. Därför är forskningen gällande hatbrott tvärvetenskaplig och sektorsövergripande och definieras inte enbart av ett rättsligt forskningsintresse: hatbrottslighet kan studeras ur många olika vetenskapliga perspektiv och med många olika metoder.

I synnerhet inom hatbrottsforskningen har vissa prioriterade områden varit rättssystemets förmåga att identifiera hatbrott, bedömning av hatmotivet som en del av brottets påföljdsprövning, offrens upplevelser av hatbrott samt underrapportering av hatbrott. Identifieringen av hatbrott försvåras av klarläggandet av motivet och dess rättsliga motivering, eftersom motivet inte syns utåt och saknar vanligtvis rekvisit för lindrigt brott (Bell 2002; Burney och Rose 2002; Tiby 2006, 11; Hall 2010, 153; Schoultz 2015, 37). Trots det kan gärningens motiv såra offret djupare än själva gärningen. Till exempel kan ett slag med öppen hand uppfylla rekvisitet för lindrig misshandel, dvs. det orsakar ingen permanent fysisk skada eller olägenhet. Däremot om orsaken till gärningen är hat mot personen på grund av dennes bakgrund eller annan egenskap, sårar det offrets identitet djupare än någon fysisk skada. Brott som begås utifrån ett hatmotiv orsakar ångest och rädsla samt ger upphov till osund stress i högre grad än motsvarande brott (Funnell 2013; Justitieministeriet 2016).

Vid sidan av de undersökningsrelaterade svårigheterna kan identifieringen och användningen av straffskärpningsgrunden försvåras av hur belastad undersökningen är, polisens attityder och uppfattningar om vad som är normalt och tillåtet samt bristfällig praxis vid förmedling av hatmotiv från polisen till åklagaren (Bowling 1998; Hall 2010, 160–162).

Arbetet mot hatbrott försvåras dessutom av underrapportering. Detta förklaras för sin del av att offren upplever att det inte lönar sig att göra en polisanmälan eller att diskriminering är en del av vardagen. Även rädslan för att bli stämplad som en medlem av en diskriminerad minoritet minskar viljan att göra en polisanmälan (Gadd 2010, 212; Mellgren 2019; 110).

1.2 Vad är hatbrott?

Ur ett straffrättsligt perspektiv avses med hatbrott alla brott som begås utifrån ett hatmotiv. I detta arbete delas hatbrott in i två grupper: I den första gruppen är hatmotivet en del av brottet, dvs. det ingår i rekvisiten. I den andra hatbrottstypen ingår däremot hatmotivet inte i brottsrekvisiten. Dessa brott är till exempel misshandel, olaga hot eller ärekränkning och dessa är straffbara oavsett hatmotivet. Om ett brott begås utifrån ett hatmotiv kan straffet skärpas.

De mest typiska brotten där hatmotivet hör till brottsrekvisitet är hets mot folkgrupp (nedan hetsbrott) samt diskrimineringsbrott. Dessa infördes i Finlands strafflag i någon form redan 1970 då Finland ratificerade den internationella rasdiskrimineringskonventionen. I 11 kap. 10 § i strafflagen (SL) definieras hets mot folkgrupp enligt följande:

Den som för allmänheten tillgängliggör eller annars bland allmänheten sprider eller för allmänheten tillhandahåller information, åsikter eller andra meddelanden där en grupp hotas, förtalas eller smädas på grund av ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller på grunder som är jämförbara med de nämnda grunderna, ska för hets mot folkgrupp dömas till böter eller fängelse i högst två år.

I 11 kap. 11 § i strafflagen definieras diskriminering enligt följande:

Den som i näringsverksamhet, yrkesutövning, betjäning av allmänheten, tjänsteutövning eller något annat offentligt uppdrag eller vid anordnande av en offentlig tillställning eller ett allmänt möte utan godtagbart skäl

- 1) inte betjänar någon viss person på gängse villkor,
- 2) förvägrar någon tillträde till tillställningen eller mötet eller avlägsnar någon därifrån, eller
- 3) försätter någon i en uppenbart ojämlik eller väsentligt sämre ställning än andra

på grund av dennes ras, nationella eller etniska ursprung, hudfärg, språk, kön, ålder, familjeförhållanden, sexuella läggning, genetiska arv, funktionsnedsättning eller hälsotillstånd eller religion, samhälleliga åsikter, politiska eller fackliga verksamhet eller någon annan därmed jämförbar omständighet

ska, om inte gärningen utgör diskriminering i arbetslivet eller ockerliknande diskriminering i arbetslivet, för *diskriminering* dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

För att diskriminering skall vara straffbar förutsätts att gärningen är uppsåtlig. I förarbetet till lagen konstateras att villkoret för straffbar diskriminering är dock inte en diskrimineringsavsikt som baserar sig på ovan nämnda grunder eller ett uttryckligt hatmotiv. Om en näringsidkare väljer ut sina kunder enbart på grund av att denne eftersträvar en vinst saknas ett hatmotiv. Enligt paragrafen är straffbar diskriminering det att kunderna väljs ut likaså utan ett hatmotiv till exempel på basis av ras eller nationalitet och gärningsmannen är medveten om diskrimineringsgrunden och ger det en innebörd i hur denne bemöter en person. (RP 94/1993, 36.)

Hets mot folkgrupp, grov hets mot folkgrupp och diskriminering är hatbrott, där ett hatmotiv ingår i brottsrekvisitet. Andra brott av den här typen är arbetsdiskriminering och ockerliknande diskriminering, folkmord, förberedelse till folkmord, brott mot mänskligheten, tortyr samt deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet, då sammanslutningens mål är att begå ett eller flera brott som nämns i 11 kap. 10 § i strafflagen. (Polisstyrelsen 13.12.2011.)

Ur straffrättens perspektiv är de övriga hatbrotten sådana brott där domstolen har skärpt straffet på grund av ett hatmotiv. Hatmotiv är således en skärpningsgrund enligt 6 kap. 5 § i strafflagen vid bestämmande av straff. I större detalj innebär det att ett brott begås "utifrån ett motiv som baseras på ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller utifrån ett annat motiv som är jämförbart med dessa". Enligt regeringens proposition som gavs 2021 föreslås det att det till straffskärpningsgrunderna fogas att ett brott begås utifrån ett motiv som baseras på offrets kön (RP 7/2021 rd).

För att tillämpa en straffskärpningsgrund förutsätts det inte att brottets offer hör till en viss grupp. Det räcker med att motivet till brottet grundar sig på detta. Tillämpningen av en straffskärpningsgrund förutsätter heller inte att ett hatmotiv är gärningens enda motiv. (RP 317/2010.) Hatmotiv införlivades i sin nuvarande form som en straffskärpningsgrund i strafflagen 2011. Rasistiskt motiv var en del av straffskärpningsgrunderna sedan 2002. Det innebar att brottet har riktat sig mot "en person som hör till en nationell, raslig eller etniskfolkgrupp eller någon annan sådan folkgrupp och att det har begåtts på grund av denna grupptillhörighet" (RP 44/2002, 290).

KORT HISTORIK ÖVER LAGSTIFTNINGEN

1948 FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna: "Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter".

1965 Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering 1965 (FördrS 37/1970). I den definieras som grund för rasdiskriminering ras, hudfärg, härstamning samt nationellt och etniskt ursprung.

1970 Hets mot folkgrupp och diskriminering kriminaliserades i samband med genomförandet av ovan nämnda konvention och togs upp i Finlands strafflag 1970.

2002 Rasistiska motiv stadgades som en straffskärpningsgrund i och med förnyelsen av den allmänna delen av strafflagen 2002. Straffskärpningsgrunden var "att brottet har riktat sig mot en person som hör till en nationell, raslig eller etnisk folkgrupp eller någon annan sådan folkgrupp och att det har begåtts på grund av denna grupptillhörighet" (RP 44/2002, 290).

2003 Tilläggsprotokollet till Europarådets konvention om IT-relaterad brottslighet (FördrS 60/2007).

2008 Rådets rambeslut om bekämpande av vissa former av och uttryck för rasism och främlingsfientlighet enligt strafflagstiftningen (2008/913/YOS).

2010 Enligt skärpningsbestämmelsen som antogs i samband med reformen av strafflagen ska brottets rasistiska eller andra liknande motiv vara straffskärpande oavsett vem eller vad brottet riktar sig mot (RP 317/2010, 1). I detta sammanhang förnyades bestämmelsen om hetsbrott (SL 11:10).

2021 Regeringens proposition om inkludering av kön som straffskärpningsgrund (RP 7/2021 rd).

1.3 Materialet

Materialet för denna utredning består av tre delar: hatbrottslighet som kommit till polisens kännedom i Finland 2017, åklagarens beslut om hatbrottsmisstankar som skickats till åklagaren samt domstolsbeslut gällande åtal som skickats till tingsrätten. Jenita Rauta har samlat in brottsmisstankar som en del av Polisyrkeshögskolans årliga hatbrottsuppföljning.

För denna utredning har man bland alla polisanmälningar samlat in förundersökningsprotokoll över 1 160 anmälningar om hatbrott. Förundersökningsprotokoll omfattar åt-

minstone omslaget, polisanmälan, en beskrivning som hänför sig till anmälan (en gärningsbeskrivning samt en rapport över förundersökningen och dess resultat), förhörsprotokoll och protokollets anteckningsblad. Från åklagaren har man erhållit beslut om 543 olika polisanmälningar (inklusive beslut om begränsning av förundersökning, förkastande av åtal och väckande av åtal). Av tingsrätterna har man beställt beslut om 249 åtal som väckts på basis av polisanmälan; bland dessa hade behandlingen av ärendet i 18 fall fortfarande ännu inte slutförts i mars 2021.

För hatbrottsmisstankarnas del valdes materialet för 2017, eftersom det är det färskaste materialet som man till stor del redan hunnit behandla i tingsrätten (Rauta 2018). Dessutom satsade polisen vid den här tiden på bekämpning av hatbrott: I Helsingfors verkade en riksomfattande grupp som fokuserade på att bekämpa straffbar hatretorik.

År 2017 tog polisen emot 1 165 hatbrottsanmälningar. För denna utredning har man följt upp 1 160 av dessa från polisen till åklagarmyndigheten och därifrån till tingsrätten. Fem hatbrottsanmälningar föll utanför materialet, alltså är materialet i detta förhållande omfattande. I förhållande till det totala antalet hatbrott är detta inte fallet, eftersom inte alla hatbrott anmäls till polisen. (Rauta 2018.)

Justitieministeriets utredning om hatretorik och trakasserier och deras inverkan på olika minoritetsgrupper ger en uppfattning av hur omfattande denna underrapportering är: av de personer som upplevt trakasseri eller hatretorik anmälde endast 21 procent detta till någon instans. Orsaken till det låga antalet anmälningar var allt som oftast antagandet att antingen görs inget åt saken eller så kan inget göras. Utredningen genomfördes som en enkätstudie bland minoritetsgrupper. På enkäten svarade 1 475 personer. (Justitieministeriet 2016, 25, 37, 145.)

En svensk enkätstudie gav motsvarande resultat: endast en liten del av brotten anmäldes till polisen. I en studie vid Malmö universitet 2013 deltog 2 585 studeranden, vilket var ett representativt sampel av studeranden vid högskolan. I studien uppgav 158 studeranden att de föregående år fallit offer för hatbrott. Av dessa hade endast 12 procent gjort en polisanmälan, medan motsvarande andel av dem som fallit offer för någon annan typ av brott var 20 procent. (Andersson och Mellgren 2015, 292, 295.) Med andra ord hamnar många brott utanför brottsstatistiken, men särskilt många hatbrott.

1.3.1 Hatbrottslighet som kommit till polisens kännedom

Hatbrottslighet som kommit till polisens kännedom har statistikförts sedan 1997. Den första rapporten över detta publicerades av inrikesministeriets polisavdelning 1998. Sedan 2005 är det Polisyrkeshögskolan som har ansvarat för rapporteringen (Inrikesministeriet 1998; Keränen 2005).

I denna rapport avses med misstanke om hatbrott brott som plockats ut med en viss metod bland brott som kommit till polisens kännedom. Syftet med metoden är att bland de polisanmälningar som polisen tagit emot identifiera de som kan ha ett hatmotiv. Jenita Rauta (2018, 17, 18) som är hatbrottsutredare vid Polisyrkeshögskolan och som ansvarat för rapporteringen sedan 2017 beskriver tvåstegsmetoden enligt följande:

I den första fasen plockar man ur datasystemet för polisärenden ut

1. polisanmälningar som innehåller något av de brottsrekvisit som nämns i bilaga 1 och något av de sökord som nämns i bilaga 2 (totalt 271 sökord),
2. polisanmälningar där ärendebenenämningen är diskriminering, diskriminering i arbetslivet, ockerliknande diskriminering i arbetslivet, hets mot folkgrupp, grov hets mot folkgrupp, folkmord, förberedelse till folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten eller tortyr,
3. polisanmälningar i vars redogörelse förekommer bokstavskombinationerna "rasist" eller "rasism",
4. polisanmälningar som polisen givit en hatbrottsklassificering,
5. polisanmälningar som givits en Tupa-klassificering (hänför sig till asylsökande).

På detta sätt kan man sälla ut bland polisanmälningarna de fall som klassificeras som hatbrott. Polisanmälningar som registreras av polisen tolkas i utredningen med hjälp av separata skriftliga anvisningar. Jenita Rauta (2018, 17) skriver:

Ett fall definieras som ett hatbrott om antingen någon av parterna (polisen, offret, vittnen osv.) misstänker att ett av brottets motiv var misstanke eller fiendtlighet mot någon av offrets (antagna) referensgrupp. Dessa kan vara referensgrupper som hänför sig till 1) etnicitet eller nationalitet, 2) religion eller

övertygelse, 3) sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck eller 4) funktionsnedsättning. Ett fall definieras som ett hatbrott även om det i polisanmälan förklaring förekommer antydningar som hänför sig till hatbrott, såsom att den misstänkte har ett rasistiskt språkbruk.

Utöver exemplen ovan definieras ett fall som ett hatbrott, om polisanmälan hade fått polisens hatbrottsklassificering trots att gärningsmannens motiv inte framgick av själva anmälan. Enligt Polisstyrelsens anvisning (Polisstyrelsens anvisning 13.1[2].2011) ska polisen alltid använda hatbrottsklassificeringen om någon person (polis, den misstänkte, ett vittne, anmälaren eller någon annan) i situationen

- anser att gärningen utgör delvis eller helt någon förhandsuppfattning eller hat mot en viss folkgrupp
- anser att gärningen begåtts delvis eller helt utifrån ett motiv som hänför sig till ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller utifrån ett annat motiv som är jämförbart med dessa.

Antalet anmälningar om hatbrott som polisen tog emot 2017 uppgick till 1 165. Av dessa beställdes förundersökningsprotokoll till polisinrättningarna, vilka uppgick till 1 160 protokoll.

Lagen avser med brott en mänsklig gärning som är straffbar enligt lag, varvid varje brott har minst en gärningsman (Tapani och Tolvanen 2013, 3). Misstankar om hatbrott presenteras dock inte alltid utgående från gärningsmannen. Också detta skulle vara problematiskt, eftersom man i många fall inte känner till gärningsmannen i förundersökningsskedet. Därför är det motiverat att granska brottsmisstankar ut målsägandes perspektiv. Antalet observationsenheter kan således variera beroende på huruvida man granskar brott enligt målsägande, den brottsmisstänkte eller brottsrubriceringen.

I Finland statistikförs rapporter om hatbrottslighet enligt det så kallade huvudbrottet. Huvudbrott avser det allvarigaste brottet (det grövsta brottet enligt den strängaste straffarten) som begåtts mot varje målsägande som nämns i polisanmälan. Om en polisanmälan innehåller flera brottsrubriceringar och deras målsägande är samma personer, hänvisar huvudbrottet endast till en av dessa och det allvarigaste brottet. Huvudbrottet framgår av statistiken lika många gånger som antalet målsägande. På motsvarande vis om det finns flera gärningsmän men endast en målsägande, statistikförs huvudbrottet endast en gång. (Rauta 2018, 18; Peutere 2008, 40). Kapitel 2 i denna

utredning som behandlar förundersökningsskedet granskas hatbrottsmisstankar enligt huvudbrottets straffart.

1.3.2 Åklagarens beslut

Av de 1 165 anmälningar om hatbrott som polisen tog emot sändes totalt 379 anmälningar till åklagaren för åtalsprövning. För denna utredning beställde man åklagarmyndighetens beslut om dessa. Man fick inte åklagarens beslut om ett av förundersökningsprotokollen som lämnats in för åtalsprövning, eftersom fallet pågick fortfarande. Dessutom begärde man av åklagarmyndigheten åklagarens beslut om begränsning för 165 polisanmälningar. Materialet som samlades in från åklagarmyndigheten omfattar således beslut om 543 polisanmälningar.

I 379 anmälningar om hatbrott som sändes in för åtalsprövning nämndes totalt 547 brottsmisstänkta. Åklagaren yrkade på straffskärpning på grund av hatmotiv för 38 brottsmisstänkta och i 92 fall ingick ett hatmotiv i brottsrekvisiten. Deras (sammanräknade) andel av alla åtal som åklagaren väckte uppgick till 35 procent då det totala antalet åtal var 368.

I kapitel 2 som behandlar förundersökning statistikförs hatbrottsligheten enligt huvudbrotten. I kapitlen 3 och 4 görs statistikföringen i regel enligt den brottsmisstänkte, eftersom det ger en exaktare bild av antalet brott. Även om ett brott kan ha flera gärningsmän har de hatbrott som behandlas här och som tingsrätten utfärdat en fällande dom i nästan alla fall endast en gärningsman. Därför ger statistikföring enligt gärningsman en exakt bild av antalet hatbrott som lett till fällande dom i detta material.

1.3.3 Domstolsavgöranden

Av de hatbrottsmisstankar som togs emot 2017 väckte åklagaren åtal mot 368 personer. Dessa misstänktes för brott i totalt 249 anmälningar om hatbrott. Man beställde tingsrättens avgöranden över dessa fall. I majoriteten av dessa fall hade tingsrätten gett sitt avgörande före 2021. Det fattades beslut i totalt 18 olika polisanmälningar.

I tingsrätten gavs en fällande dom till 92 personer som åtalades för hatbrott. Straffet skärptes för 12 svarande. Före mars 2021 hade man utfärdat 80 domar där ett hatmotiv ingick i brottsrekvisiten.

Tingsrätten undersöker den svarandes skuld och ger en motiverad dom om huruvida skulden har bevisats eller inte. Av domens motiveringar ska framgå på vilka omständigheter och rättslig slutledning avgörandet grundar sig på. Dessutom framgår av domen de faktorer som påverkar bestämmandet av straff.

Åtalen förkastas om den svarandes skuld inte kan bevisas. Dessutom får man låta bli att döma den svarande, även om det inte finns någon misstanke om skuld. Enligt 6 kap. 12 § i strafflagen får domstolen avstå från att döma ut ett straff, om brottet kan anses vara ringa, gärningsmannen har begått brottet före fyllda 18 år och brottet har berott på tanklöshet. Man kan också avstå från att döma ut ett straff om brottet kan jämföras med en ursäktlig gärning, brottet ska anses vara oskäligt till exempel på grund av en förlikning mellan parterna eller brottet inte på grund av bestämmelserna om bestämmande av gemensamt straff skulle inverka på det totala straffet.

I tingsrätten framgick straffskärpningen på fyra sätt. Först kunde man ha utmätt dagsböter för den svarande utöver villkorligt fängelse. I vissa domar framgick straffskärpningen som en exakt utmätt ersättning. För det tredje kunde man utmätta villkorligt fängelse ovillkorligt, och för det fjärde kunde man förlänga straffets längd. I upp till hälften av fallen där straffet skärptes på grund av ett hatmotiv hade tingsrätten inte motiverat på vilket sätt straffskärpningsgrunden påverkade domen.

2 Hatbrottslighet vid förundersökning

I detta kapitel granskas hatbrottslighet som kommit till polisens kännedom 2017 ur förundersökningens perspektiv (se kapitel 1.3.1). Målet är att föra fram på vilket sätt polisen känner igen ett eventuellt hatmotiv och hur polisen lyckats rapportera det. Observationerna rapporteras enligt huvudbrottens brottstyp.

I tabell 1 visas hur hatbrottsligheten fördelas på tio brottstyper. Genom att dela in brotten i grupper på detta vis iakttas den terminologi och de metoder som används i den årliga hatbrottsstatistiken (se Rauta 2017, 12; 2018, 23). En hatbrottsmisstanke är det vanligaste misshandelsbrottet. De näst vanligaste brottstyperna är i denna ordning ärekränkning, olaga hot, hets mot folkgrupp, skadegörelse och diskriminering.

Tabell 1. Huvudbrottens vanligaste brottsrubriceringar

	N=1 566	100 %
Misshandel	586	37
Ärekränkning	329	21
Olaga hot	180	12
Hets mot folkgrupp	157	10
Skadegörelse	130	8
Diskriminering	78	5
Hemfridsbrott	46	3
Övriga	42	3
Försök till brott mot liv	15	1
Brott mot liv	3	0

Varje brottstyp innehåller minst två brottsrubriceringar. Till exempel misshandelsbrott delas i detta material in i normal och lindrig misshandel, försök till misshandel, grov misshandel och försök till grov misshandel. Största delen, dvs. 65 procent av miss-

handelsbrotten är normala. Andelen av lindriga gärningsformer uppgår på motsvarande sätt till 28 procent. Allt som allt finns det 64 olika brottsrubriceringar, men 52 av dessa förekommer mindre än tio gånger i materialet.

Observationerna presenteras i grupper på tio brottstyper för att förbättra resultatens läsbarhet. Urvalskriterierna för brottstyperna är deras förekomst i materialet samt brottets svårighetsgrad. De vanligaste brottsrubriceringarna är misshandel, ärekränkning, olaga hot, hets mot folkgrupp, skadegörelse och diskriminering. Av tabell 2 framgår huvudbrottens alla vanligaste brottsrubriceringar som förekommer minst fem gånger i materialet. Antalet övriga brottsrubriceringar uppgår till 43, men eftersom deras andel av huvudbrotten är mindre än fyra procent har de antingen räknats som en del av huvudbrottstyperna eller grupperats i brottstypen för övriga brott.

Tabell 2. Huvudbrottens vanligaste brottsrubriceringar

	N=1 566	100 %
Misshandel	371	23,7
Ärekränkning	310	19,8
Olaga hot	178	11,4
Lindrig misshandel	159	10,2
Hets mot folkgrupp	156	10,0
Skadegörelse	75	4,8
Diskriminering	64	4,1
Lindrig skadegörelse	41	2,6
Hemfridsbrott	34	2,2
Grov misshandel	22	1,4
Försök till misshandel	17	1,1
Spridande av information som kränker privatlivet	13	0,8
Ockerliknande diskriminering i arbetslivet	9	0,6
Sabotage	9	0,6
Olaga förföljelse	9	0,6
Försök till mord som begåtts i terroristiskt syfte	8	0,5
Diskriminering i arbetslivet	7	0,4

	N=1 566	100 %
Grov ärekränkning	7	0,4
Grovt hemfridsbrott	5	0,3
Försök till grov misshandel	5	0,3
Lindrigt bedrägeri	5	0,3
Övriga	62	3,9

2.1 Hatbrottsklassificering

Brottslighet med rasistiska drag har statistikförts i Finland sedan 1997. Då anvisades polisen att klassificera alla brottsmisstankar med rasistiska drag med en separat rasismkod. Det var dock frivilligt att använda koden och det var möjligt att registrera polisanmälan utan den. Polisen använde klassificeringen endast för cirka hälften av alla de polisanmälningar som hade tydliga rasistiska drag. (Peutere 2008, 15.)

År 2011 gav Polisstyrelsen en ny anvisning för statistikföring av hatbrott i datasystemet för polisärenden (PATJA). Enligt anvisningen skulle klassificeringen anges, om målsägande, en annan målsägande eller polisen ens delvis ansåg att gärningen var ett hatbrott. I anvisningen fastställs att det är fråga om ett hatbrott om

- gärningen delvis eller helt anses vara någon förhandsuppfattning eller hat mot en viss folkgrupp,
- det har begåtts delvis eller helt på grund av straffskärpningsgrunderna som föreskrivs i SL 6:5 §,
- brottsrubriceringen är hets mot folkgrupp, diskriminering eller något annat brott där ett hatmotiv ingår i brottsrekvisiten. (Polisstyrelsen 13.12.2011.)

Inte ens den nya anvisningen förpliktar polisen att klassificera polisanmälningar med en hatsbrottskod. Det är fortfarande möjligt att skriva och stänga polisanmälan utan en sådan kod. Enligt Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter borde det alltid vara obligatoriskt att klassificera en brottsmisstanke som ett hatbrott om brottet är förknippat med en misstanke om ett eventuellt hatmotiv (FRA 2018, 11).

Av tabell 3 framgår användning av hatbrottsklassificering efter huvudbrottstyp. Det är sällsynt att diskrimineringsbrott klassificeras. Detta lär kunna förklaras med att även

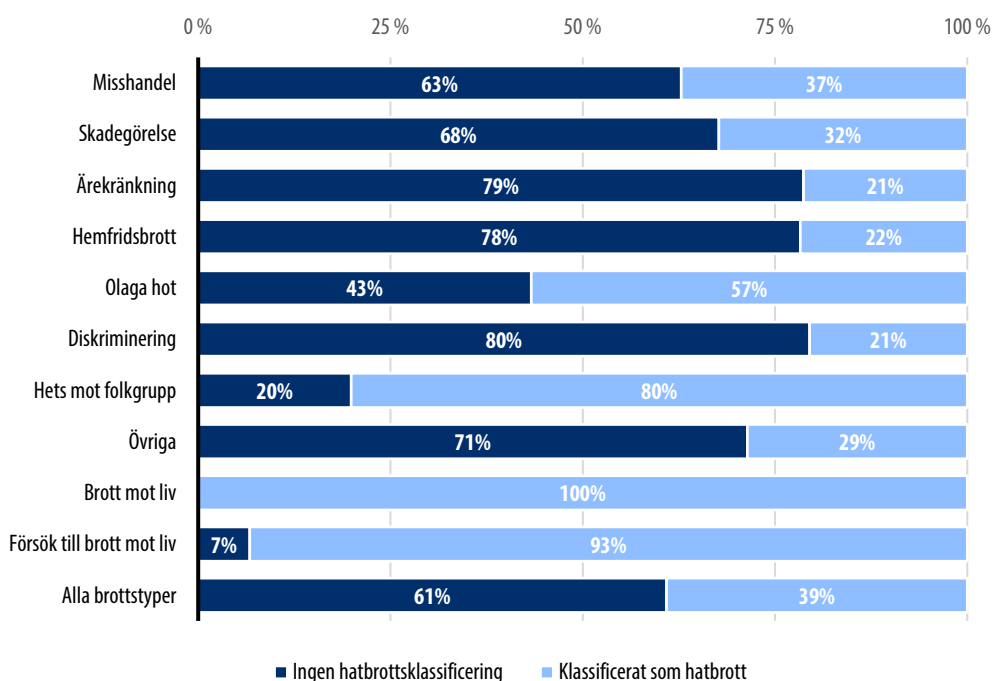
diskriminering i arbetslivet och ockerliknande diskriminering i arbetslivet hör till diskrimineringsbrott. Hos dessa förutsätter uppfyllandet av rekvisitet inte något egentligt hat mot en medlem av någon grupp, utan diskrimineringen kan även ha en annan grund.

Tabell 3. Användning av hatbrottsklassificering efter huvudbrottstyp

Har polisen använt hatbrottsklassificering?			
	Nej	Ja	TOTALT
Misshandel	368	218	586
Skadegörelse	88	42	130
Ärekränkning	259	70	329
Hemfridsbrott	36	10	46
Olaga hot	78	102	180
Diskriminering	62	16	78
Hets mot folkgrupp	31	126	157
Övriga	30	12	42
Brott mot liv	0	3	3
Försök till brott mot liv	1	14	15
TOTALT	953	613	1 566

I bild 1 granskas de klassificerade och icke-klassificerade brottens relativa andelar efter huvudbrottstyp.

Figur 1. Klassificering av misstänkta hatbrott som hatbrott i informationssystemet för polisärenden

Polisen har använt hatbrottsklassificering i endast cirka 40 procent av alla misstänkta huvudbrott. Senare lägger vi märke till att man även låtit bli att klassificera sådana brott för vilka tingsrätten gett en fällande dom för hatbrott.

2.2 Inledande behandling av brott

Straffprocessen börjar med en polisanmälan. Den tas emot antingen vid en polisinrättningen eller så skrivs den av den polispatrullen som tagit emot uppdraget. Polisen behandlar polisanmälningar i två skeden, varav den första är inledande utredning. Den egentliga förundersökningen inleds först i det andra skedet. I den inledande utredningen av polisanmälan utreder polisen om det finns skäl att misstänka brott i ärendet, och i förekommande fall inleds en förundersökning.

Polisen hör till de förundersökningsmyndigheter om vars skyldigheter och befogenheter föreskrivs i förundersökningslagen. Lagstiftningen innehåller inga separata bestämmelser om inledande utredning av brott, utan den omfattas även av vad som stadgas i förundersökningslagen. Enligt Polisstyrelsens anvisning (2.1.2020, 3) inne-

bär inledande utredning "hur man avgör vilken ändamålsenligaste process ska tillämpas på ett undersökningsärende som polisen tar emot". Enligt Petri Burmoi (2017, 55, 56) består den inledande behandlingen av fem delområden som hänför sig till kvalitetskontroll av förundersökning, gallring av materialet i fallet, genomförande av inledande utredning, ordnande av brott i serie och underrättelseinhämtning och analys samt arbetsledning.

Den inledande behandlingen är av stor betydelse i polisanmälanens livscykel och volymen fall som ska behandlas är stor. Enligt en undersökning vid Tammerfors huvudpolisstation behandlade den grupp som utför den inledande behandlingen upp till 70 procent av alla fall under materialinsamlingsåret (Burmoi 2017, 58). Vid den inledande behandlingen skiljer man åt enkla fall och fall som kan avslutas från mer allvarliga fall. Fördelen med detta är att det frigör resurser från basutredningen för svårare fall.

Dessutom stöder den inledande behandlingen brottsbekämpningen och analysen till exempel genom att ordna polisanmälningar i serier. Detta är en central del av utredning av sådana lindriga brott som inte i sig skulle nå tröskeln för undersökning. Ibland kan kostnader som krävs för att utreda ett enskilt brott vara oproportionerliga med tanke på brottets svårighetsgrad och ytterligare utredningar räcker nödvändigtvis inte till att lösa det. I detta fall är det sannolikare att undersökningen avbryts eller avslutas. Emellertid om gärningsmannen som begått ett sådant brott har gjort sig skyldig till flera gärningar av samma typ och det gjorts en polisanmälan över de flesta, kan dessa ordnas i en serie. På detta vis ökar möjligheterna att utreda brottet. Det finns alltså en klar efterfrågan på inledande behandling.

Trots detta kan den inledande behandlingens betydelse för identifiering av hatbrott visa sig vara problematisk. I den tidigare utredningen konstaterades att det var identifieringen av just hatmotiv som var problematiskt. Identifiering och utredning av hatmotiv kan kräva mer omfattande undersökning än motsvarande brott. Om den som tar emot anmälan inte har märkt ärendet med en hatbrottskod eller om motivet inte framgår av anmälan och fallet är ett typiskt fall som stannar hos den grupp som utför den inledande behandlingen, kan det hända att de extra undersökningsåtgärder som behövs för att identifiera och utreda hatmotiv inte vidtas. Hatbrottsklassificeringen kan ses som ett redskap för att styra en anmälan om hatbrott direkt till förundersökning men detta förutsätter att utbredd användning av klassificeringen (se bild 1).

2.3 Utredning av motiv vid förundersökning

Efter den inledande behandlingen börjar den egentliga förundersökningen. Enligt förundersökningslagen (FUL 1:2) ska polisen utreda

1) enligt vad ärendets art förutsätter, det misstänkta brottet, de förhållanden under vilka det har begåtts, den skada som har orsakats och den vinning som har fått genom brottet, parterna och övriga omständigheter som måste klarläggas för åtalsprövning och bestämmande av påföljderna för brottet,

2) möjligheterna att återställa egendom som har erhållits genom brottet och att verkställa en förverkandepåföljd som döms ut eller skadestånd som betalas till målsäganden med anledning av brottet,

3) målsägandens privaträttsliga anspråk, om målsäganden med stöd av 3 kap. 9 § i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) har bett åklagaren föra talan om anspråket, och

4) huruvida målsäganden samtycker och den misstänkte ämnar samtycka till att målet i tingsrätten behandlas i ett skriftligt förfarande enligt 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål.

I 1 kap. 2 § 1 punkten i förundersökningslagen fastställs att det är polisens uppgift att utreda de omständigheter som måste klarläggas för bestämmande av påföljderna för brottet. Förutsättningar för användning av straffskärpningsgrunder är sådana omständigheter. Tabell 4 visar hur ofta polisen har under förhören har frågat de olika parterna om det misstänkta hatbrottets motiv.

Tabell 4. Har man frågat om motiven under förundersökningen?

	N=632	100 %
Ja	331	52,4
Nej	301	47,6

I tabell 5 visas förhållandet mellan att motivet lyfts fram och att polisen använder hatbrottsklassificeringen. Även om man inte separat frågat om motiven av mer än varannan person som förhörts under förundersökningen, har man dock frågat oftare om motiven i fall som klassificerats med hatbrottskoden. I sådana fall där polisen inte har använt hatbrottskoden har man på motsvarande sätt klart mer sällan frågat om motiven under förhören.

Tabell 5. Har man frågat om motiven under förundersökningen och har hatbrottsklassificering använts?

	Hatbrottsklassificering har inte använts	Hatbrottsklassificering har använts
Man har frågat om motiven	42 %	58 %
Man har inte frågat om motiven	66 %	34 %

Klarläggande av motiven är en fast del av utredningen av allvarliga brott. Klarläggande av motiven är även en nödvändig del av brottsundersökningen, om till exempel ett hatmotiv ingår i brottsrekvisiten, såsom vid diskrimineringsbrott. Däremot vid lindriga eller normala misshandelsbrott, ärekränkningar, skadegörelse eller olaga hot är det inte nödvändigt att klarlägga motiven med tanke på rekvisiten, även om det är nödvändigt med tanke på straffskärpningsgrunderna.

I tabell 6 visar utredning av motiv vid förhör enligt brottstyp. Av tabellen framgår att polisen har frågat åtminstone någon av målsägande i brottet om motiv, om ett hatmotiv ingår i brottsrekvisiten. Däremot om ett hatmotiv inte ingår i det misstänkta brottets rekvisit har man heller inte frågat om ett i de flesta misshandelsbrotten och skadegörelsebrotten. Vid ärekränkning eller olaga hot frågade man ganska regelbundet om motiv.

Tabell 6. Utredning av motiv vid förhör efter huvudbrottstyp

	Har inte frågat	Har frågat
Misshandel	68 %	32 %
Skadegörelse	63 %	38 %
Ärekränkning	24 %	77 %
Hemfridsbrott	100 %	0 %
Olaga hot	33 %	67 %
Diskriminering	0 %	100 %
Hets mot folkgrupp	0 %	100 %
Övriga	52 %	48 %

	Har inte frågat	Har frågat
Brott mot liv	0 %	100 %
Försök till brott mot liv	0 %	100 %
Har man frågat om motiven under förundersökningen?	48 %	52 %

I tabell 7 har man jämfört hatbrottsklassificeringar och icke-klassificerade förundersökningsprotokoll efter huruvida motiv lyfts fram under förundersökningen eller inte. På basis av jämförelsen kan en liten korrelation mellan användningen av hatbrottsklassificering och huruvida man frågar om motiv konstateras.

Tabell 7. Korrelation av användning av hatbrottsklassificering med något närmare undersökning

	Andelen brott för vilka man frågat om motiven av de brott som klassificerats som hatbrott	Andelen brott för vilka man frågat om motiven av de brott som inte klassificerats som hatbrott
Misshandel	36 %	27 %
Skadegörelse	50 %	33 %
Ärekränkning	100 %	52 %
Hemfridsbrott	83 %	67 %
Olaga hot	100 %	100 %
Diskriminering	100 %	100 %
Hets mot folkgrupp	100 %	75 %
Övriga	100 %	0 %
Brott mot liv	100 %	100 %
Försök till brott mot liv	74 %	41 %

Polisen frågar inte den brottsmisstänkte om motivet vid alla förhör. Polisen strävar efter att den som förhörs återger brottet så exakt som möjligt med egna ord och ställer

preciserande frågor i den mån det är nödvändigt för att utreda brottet och klarlägga de omständigheter som föreskrivs i 1:2 § i förundersökningslagen. Preciserande frågor behövs till exempel för att klarlägga motstridigheter eller motiv.

I Polisstyrelsens förhørsanvisning (Polisstyrelsen 16.6.2016) föreskrivs att då man förhör målsägande ska man skriva ner förhørsberättelsen så noggrant som det kan antas vara nödvändigt med tanke på ärendet. Därtill konstateras det i anvisningen (s. 5) att särskilt uppmärksamhet ska fästas vid det misstänkta brottets rekvisit. Detta ska dock vara grundsynen i undersökningen. Den får dock inte skymma behovet att klarlägga gärningens motiv, eftersom dessa är av vikt när man bestämmer straffet. Anvisningen nämner inget om att klarlägga motiv.

Även om anvisningen inte tar upp klarläggande av motiv, behandlar den dock mycket noggrant vissa andra omständigheter som hänför sig till utmätning av straff, återtagande av brottsvinning och eventuella skadestånd och deras omfattning. Till exempel skador som orsakats vid egendomsbrott ska utredas även i sådana fall där målsägande inte yrkar på ersättning, eftersom skadornas omfattning är väsentlig vid bedömning av brottets påföljd samt med tanke på eventuella förverkandepåföljder. Samtidigt utgör skadans storlek även ett rekvisit. Den skiljer grov gärningsform från normal till exempel vid skadegörelsebrott och misshandelsbrott. Frågan om huruvida en straffskärpningsgrund kan användas vid den rättsliga bedömningen av ett brott är på samma sätt tolkningsmässigt viktig: i förundersökningen ska man klarlägga de faktorer som påverkar utmätningen av straffet på det sätt som ärendet kräver. Därför vore det även nödvändigt att beakta klarläggandet av motiv i polisens förhørsanvisning.

2.4 Utredningen avslutas

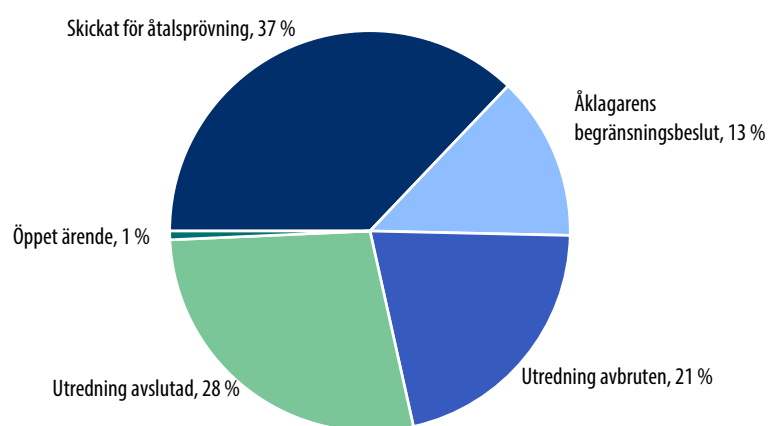
Polisen fattar tre olika typer av beslut vid behandlingen av polisanmälan: avslutar utredningen (utredning avslutad), avbryter den (utredning avbruten) eller skickar den till åklagaren. Polisen kan föreslå för åklagaren att begränsa utredningen, varvid åklagaren avgör om utredningen ska fortsätter eller inte (utredning begränsad). Brott som polisen utrett skickas till åklagaren för åtalsprövning. Av tabell 8 framgår antalet beslutstyper för huvudbrott i förundersökningsskedet.

Tabell 8. Tabell 1. Beslut gällande huvudbrott i förundersökningsskedet

N=1 566	
Skickat för åtalsprövning	580
Åklagarens begränsningsbeslut	206
Utredning avbruten	330
Utredning avslutad	433
Öppet ärende	11
Saknas i materialet	6

Av bild 2 framgår beslutens relativa andelar. Cirka 37 procent av brotten (tillsammans med huvudbrotten) som kommit till polisens kännedom gick vidare till åtalsprövning. Andelen av polisens beslut att avbryta utredningen var cirka 21 procent. I 28 procent av fallen avslutade polisen utredningen och åklagaren begränsade utredningen i 13 procent av fallen.

Figur 2. Misstankar om hatbrott vid förundersökning

Till åtalsprövning skickas sådana brott som polisen har utrett tillräckligt noga med tanke på åtalet. För att ett brott ska anses vara utrett ska polisen klarlägga om brottsrekvisiten uppfylls samt de skadorna som brottet orsakat, målsägandenas skadeståndsyrkande och övriga omständigheter som är väsentliga med tanke på brottets påföljdsprövning.

I tabell 9 visas tre huvudgrupper för beslut att avsluta utredningen enligt brottstyp. Skadegörelsebrott med misstanke om har är den enda brottstypen där besluten om att avbryta utredning är den klart vanligaste beslutstypen.

Tabell 9. Förfarande för avslutande av förundersökning vid granskning efter brottstyp

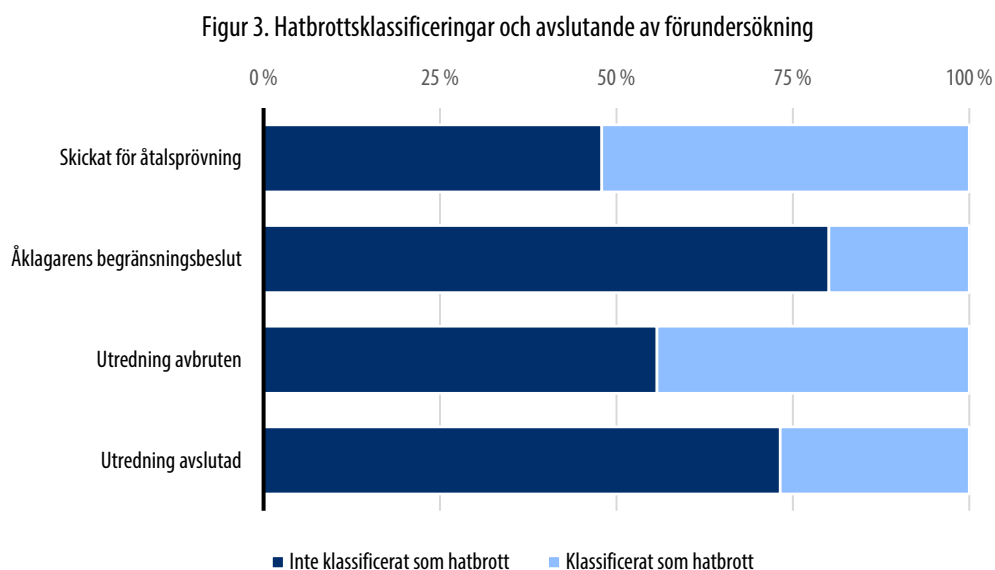
	Åtalsprövning	Begränsningsbeslut	Avbruten	Avslutad	Öppet	Saknas	TOTALT
Misshandel	254	50	102	170	7	3	586
Skadegörelse	16	7	86	20	0	1	130
Ärekränkning	65	90	67	104	3	0	329
Hemfridsbrott	15	9	6	16	0	0	46
Olaga hot	58	30	38	52	1	1	180
Diskriminering	38	14	3	23	0	0	78
Hets mot folkgrupp	108	2	19	27	0	1	157
Övriga	8	4	9	21	0	0	42
Brott mot liv	3	0	0	0	0	0	3
Försök till brott mot liv	15	0	0	0	0	0	15
TOTALT	580	206	330	433	11	6	1 566

I tabell 10 granskas hur frekvent polisen använder hatbrottsklassificeringen. Av tabellen framgår att polisen inte har klassificerat största delen av de fall där man avslutade utredningen som hatbrott. Däremot i fall där man beslutat att avbryta utredningen har man varken använt eller låtit bli att använda hatbrottsklassificeringen inte på långt när så ofta. En möjlig orsak kan vara att hatbrottskoden har använts oftare vid brott där bevisen är mindre oklara och som även kommer att utredas med större sannolikhet.

Tabell 10. Användning av hatbrottsklassificering och avslutande av förundersökning

	Har polisen använt hatbrottsklassificering?		
	Nej	Ja	TOTALT
Skickat för åtalsprövning	278	302	580
Åklagarens begränsningsbeslut	165	41	206
Utredning avbruten	184	146	330
Utredning avslutad	317	116	433
Öppet ärende	4	7	11
Saknas i materialet	5	1	6
TOTALT	953	613	1 566

Figur 3 åskådliggör de relativa andelarna av användningen av hatbrottsklassificering vid olika beslutstyper. Den har oftast använts i fall som skickats till åtalsprövning, varav cirka hälften har klassificerats som hatbrott. Klassificeringen saknas oftast i fall som begränsats av åklagaren och avslutats av polisen. Detta kan ses som ett tecken på att man strävat efter att undersöka det misstänkta brottet i högre grad än vad ärendets art förutsätter än vid motsvarande brott där något hatmotiv inte framkommit.

Vid beslut om avbrytande av förundersökning verkar förekomsten av hatbrottsklassificering vara något så när lika vanlig som dess frånvaro. Denna observation lär inte ha någon betydelse för prioriteringen av förundersökningen. Orsaken till beslut om avbrytande är nämligen allt som oftast att man inte kunnat fastställa gärningsmannens identitet.

2.4.1 Polisens grunder för att avsluta eller avbryta förundersökningen

Tröskeln för förundersökning överskrids alltid då det finns skäl att misstänka brott. Under vissa förutsättningar kan polisen genom eget beslut låta bli att inleda förundersökning eller avsluta en redan påbörjad förundersökning. I detta fall ska ärendet vara bevisligen tydligt. I förundersökningslagen föreskrivs om förutsättningarna för att avsluta förundersökning eller låta bli att inleda förundersökning.

Ett beslut om att inte inleda förundersökning fattas när det inte finns skäl att misstänka något brott. Beslut att låta bli att genomföra förundersökning kan även fattas om brottet anses vara uppenbart obetydligt och målsägande inte har några anspråk i ärendet. Man strävar efter att fatta dessa beslut redan i den inledande behandlingen. Även om förundersökningen redan inletts kan polisen besluta att avsluta den om ovan nämnda förutsättningar uppfylls även om det framgår att den misstänkte gärningsmannen är under 15 år, att brottet har preskriberats eller den brottsmisstänkte har avlidit. Förundersökningen kan även avslutas om målsägande har återtagit sitt anspråk vid ett målsägandebrott, om ärendet har skötts enligt ett bötesförfarande eller om det redan finns en polisanmälan om ärendet. (Rantaeskola 2019, 350, 351; Polisstyrelsen 2.1.2020; FUL 3:3; 3:4, 3:9).

Dessutom kan en orsak till att förundersökningen läggs ned vara att den avbryts eller begränsas. Beslut om begränsning fattas alltid av åklagaren. Förundersökningen kan avbrytas om den brottsmisstänkte är okänd och det är inte möjligt att få klarhet i ärendet. I dessa fall kan förundersökningen inom ramen för brottets preskriptionstider öppnas på nytt om man erhåller mera klarhet i ärendet. (Rantaeskola 2019, FUL 3:3.) Bland de hatbrott som kom till kännedom 2017 avbröts undersökningen av huvudbrottet i 330 fall.

I tabell 11 listas alla beslut om hatbrott som kommit till kännedom 2017 (enligt huvudbrott). Tabellen skiljer sig från tabell 8 så att denna tabell specificerar närmare orsaker till polisens beslut om att avbryta och avsluta förundersökningen. De viktigaste av dessa är att gärningsmannen inte identifieras, att målsägande inte yrkar på straff samt

att inget brott har skett. I fallet av två misstänkta huvudbrott saknade polisen befogenhet att utföra förundersökningen.

Tabell 11. Motiveringar som polisen använt för att lägga ned eller inte inleda en förundersökning

	N=1 566	100 %
Skickat för åtalsprövning	580	37
Åklagarens begränsningsbeslut	206	13,2
Gärningsmannen okänd	311	19,9
Målsäganden kräver inget straff	193	12,3
Inget brott	114	7,3
Den misstänkte under 15 år	52	3,3
Obetydlighet	40	2,5
Det finns redan en polisanmälan om saken	22	1,4
Oklart fall	19	1,2
Öppet ärende	11	0,7
Preskriberat brott	9	0,6
Saknas i materialet	6	0,4
Polisen har ingen befogenhet i ärendet	2	0,1
Den misstänkte har avlidit	1	0,1

2.4.2 Åklagaren beslutar att begränsa förundersökningen

Polisens uppgift är inte att genomföra rättlig prövning. Om förutsättningarna för att avsluta förundersökningen uppfylls men ärendet är bevisligt oklart, kan undersökningsledaren föreslå för åklagaren att begränsa förundersökningen. I detta fall går ärendet till åklagare för prövning och denne avgör om förundersökningen läggs ned eller fortsätter. Ett sådant beslut att lägga ned eller inte inleda en förundersökning kallas för ett beslut om begränsning. Åklagaren ska läsa på ärendet självständigt med hjälp av förundersökningsmaterialet som polisen lämnat in och begränsningsförslaget.

Åklagaren kan besluta att begränsa förundersökningen av flera olika typer av skäl. Med processuella skäl hänvisar man till skäl som är väsentliga för straffprocessen. Sådana skäl är till exempel preskribering av åtalsrätten eller frågor gällande bevisen. Förundersökningen kan även begränsas på kostnadsgrunder, om kostnaderna som används för att utreda brottet klart överskrider svårighetsgraden för ärendet som undersöks. (Rantaeskola 2019, 356, 357; FUL 3:10).

Prövningsbaserade skäl eller skäl av påföljdskaraktär är däremot skäl som hänför sig till brottets svårighetsgrad, följder och påföljder. Åklagaren kan besluta att begränsa förundersökningen till exempel om brottet är av så ringa betydelse att det inte skulle leda till att åtal väcks eller om straffet för brottet inte skulle påverka gärningsmannens gemensamma straff på något sätt på grund av andra brott (konkurrens). Begränsning kan komma på fråga även om brottsutredningen och straffet kan ha oskäliga följder jämfört med en förlikning mellan målsägandena. I dessa fall förutsätts att ett viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att åtal väcks. (Rantaeskola 2019, 356; FUL 3:10.)

Tabell 12 visar grunderna för åklagarens begränsningsbeslut för hatbrottslighet som kommit till kännedom 2017. Den vanligaste begränsningsgrunden var prövningsbaserat beslut, att brottet var ringa och skulle sannolikt inte ha lett till åtal i ett senare skede. Av åklagarens begränsningsbeslut grundade sig 40 procent på brottets obetydlighet. Den näst vanligaste grunden var att det saknades bevis om brottet, dvs. man hade inte klarlagt några sannolika orsaker att misstänka brott. Förlikning, dvs. skälighetsgrund användes tredje mest i beslutsfattandet. Andelen beslut som fattades på kostnadsgrund uppgick till cirka 10 procent, medan andelen beslut av påföljdskaraktär uppgick till totalt cirka 58 procent. Andelen av processuella beslut att begränsa förundersökningen uppgick till cirka 30 procent.

Tabell 12. Åklagaren beslutar att begränsa förundersökningen

	N=206	100 %
Inga bevis	58	28,2
Brottets obetydlighet	85	41,3
Skälighetsgrund	24	11,7
Kostnadsbaserat	21	10,2
Gemensamt straff (konkurrens)	10	4,9
Inget brott	4	1,9
Övriga orsaker	4	2

BEGRÄNSNING AV FÖRUNDERÖKNING (FUL 3:10)

Åklagaren kan på framställning av undersökningsledaren besluta att förundersökning inte ska göras eller att förundersökningen ska läggas ned, om åklagaren med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § i lagen om rättegång i brottmål eller någon annan motsvarande bestämmelse i lag skulle låta bli att väcka åtal och inget viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver att åtal väcks.

Åklagaren kan på framställning av undersökningsledaren också besluta att förundersökningen ska läggas ned, om kostnaderna för en fortsatt undersökning skulle stå i klart missförhållande till arten av det ärende som utreds och den eventuella påföljd som är att vänta, eller om det på basis av redan vidtagna förundersökningsåtgärder är övervägande sannolikt att åklagaren skulle låta bli att väcka åtal på någon annan grund än den som nämns i 1 mom. För att förundersökningen ska kunna läggas ned förutsätts dessutom att inget viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver att den ska fortsätta.

Förundersökningen ska inledas på nytt i de fall som avses i 1 och 2 mom., om det finns grundad anledning till det på grund av nya omständigheter som framkommit i ärendet.

2.5 Uppklarade hatbrott

Om förundersökningen inte avslutas, avbryts eller begränsas, då genomförs den och det uppklarade brottet skickas till åtalsprövning. Enligt Statistikcentralen avses med uppklarade brott de brott bland brott som kommit till polisens kännedom vars "sakförhållanden, parter och övriga omständigheter som förutsätts för en rättegång är utredda" (Statistikcentralen 2021a).

År 2017 fick polisen kännedom om 1 566 misstänkta huvudbrott som begåtts utifrån ett hatmotiv. Av dessa utreddes 580 huvudbrottsmisstankar i tillräcklig utsträckning för att kunna skickas till åtalsprövning. Uppklaringsprocenten av de hatbrott som då hade kommit till polisens kännedom uppgick till 37 procent. Med uppklaringsprocent avses vanligtvis den andel av de brott som kommit till myndigheternas kännedom som skickats till åtalsprövning. I tabell 13 visas uppklaringsprocenten för hatbrottsmisstankar som andelar av huvudbrottsmisstankar (av den hatbrottslighet som kom till polisens kännedom 2017).

Tabell 13. Uppklaringsprocent för hatbrottsmisstankar efter huvudbrottstyp

	Uppklarade (N=580)	Uppdagade (N=1 566)	Uppklaringsprocent
Försök till brott mot liv	15	15	100 %
Brott mot liv	3	3	100 %
Hets mot folkgrupp	108	157	69 %
Diskriminering	38	78	49 %
Misshandel	254	586	43 %
Hemfridsbrott	15	46	33 %
Olaga hot	58	180	32 %
Ärekränkning	65	329	20 %
Övriga	8	42	19 %
Skadegörelse	16	130	12 %

Härnäst granskas volymen uppklarade huvudbrott enligt hatmotiv och brottstyp. I tabellerna beaktas dessutom huruvida polisen klassificerat brottsmisstanken som hatbrott.

2.5.1 Hatmotiv och användning av hatbrottsklassificering

Av tabell 14 framgår hatmotivet till de uppklarade huvudbrott som skickats till åtalsprövning. Det vanligaste motivet till de hatbrott som uppklarats i förundersökningen verkar vara hat mot etnisk eller nationell bakgrund. Dess andel av motiv i fall som skickats till åtalsprövning är cirka 75 procent. Religion är det näst vanligaste motivet. Sexuell läggning, funktionsnedsättning eller könsidentitet låg också bakom flera brottsmisstankar.

Tabell 14. Motiv för de uppklarade brotten

	N=580	100 %
Etnisk eller nationell bakgrund	433	75
Religion eller livsåskådning	105	18
Sexuell läggning	18	3
Funktionsnedsättning	15	3
Könsidentitet	3	1
Övriga	6	1

I materialet förekom även polisanmälningar utan hänvisning till ett eventuellt hatmotiv. Det fanns två typer av dessa fall: I tre fall framgick inte något hatmotiv i förundersökningsmaterialet. Detta kan förklaras av att polisanmälningarna uppdateras i och med att förundersökningen framskrider. I tre andra fall var brottet nog förknippat med ett hatmotiv, men inte med gärningsmannen utan offrets agerande. Offret hade till exempel genom ropande som upplevts som rasistiskt eller kränkande provocerat den andra personen att begå brott – oftast uttryckligen ett misshandelsbrott.

I tabell 15 granskas antalet uppklarade brott enligt huvudbrott. De vanligaste uppklarade brotten var misshandels- och hetsbrott. Jämfört med tabell 1 där man beskrivit

de brott, om vilka det gjorts de flesta polisanmälningar, märker man att särskilt andelen ärekränkingsbrott har sjunkit betydligt. Av de uppklarade brotten uppgår ärekränkingsbrotten till enbart till cirka 10 procent, medan de ännu i anmälningsskedet utgjorde cirka en femtedel av alla huvudbrott. I fråga om hetsbrott kan man göra en motsatt observation: andelen uppklarade brott har dubblerats i förhållande till de anmälda brotten.

Tabell 15. Uppklarade brott efter huvudbrottstyp

	N=580	100 %
Misshandel	254	44
Hets mot folkgrupp	108	19
Ärekränkning	65	11
Olaga hot	58	10
Diskriminering	38	7
Skadegörelse	16	3
Hemfridsbrott	15	3
Försök till brott mot liv	15	3
Övriga	8	1
Brott mot liv	3	1

I tabell 16 granskas motiven för uppklarade hatbrottsmisstankar i förhållande till huruvida polisen använt hatbrottsklassificeringen. Enligt tabellen har polisen inte klassificerat en enda uppklarad hatbrottsmisstanke som ett brott som begåtts utifrån ett motiv som hänför sig till könsidentitet eller funktionsnedsättning. Klassificeringen används mer sällan även när motivet kan ha varit sexuell läggning.

Tabell 16. Användning av hatbrottsklassificering efter hatmotiv

Har polisen använt hatbrottsklassificering?			
	Nej	Ja	TOTALT
Etnisk eller nationell bakgrund	207	226	433
Religion eller livsåskådning	36	69	105
Sexuell läggning	11	7	18
Könsidentitet	3	0	3
Funktionsnedsättning	15	0	15
Övriga	6	0	6
TOTALT	278	302	580

I tabell 17 granskas fördelningen av uppklarade huvudbrott i brottstyper samt användningen av hatbrottsklassificering. Klassificeringen har använts oftast vid hets mot folkgrupp där ett hatmotiv är en uppenbar del av brottsrekvisiten. Vid ärendekränkning har man vanligtvis inte använt klassificering.

Tabell 17. Användning av hatbrottsklassificering vid uppklarade brott efter huvudbrottstyp

Har polisen använt hatbrottsklassificering?			
	Nej	Ja	TOTALT
Misshandel	156	98	254
Skadegörelse	10	6	16
Ärekränkning	54	11	65
Hemfridsbrott	8	7	15
Olaga hot	9	49	58
Diskriminering	26	12	38
Hets mot folkgrupp	10	98	108
Övriga	4	4	8

Har polisen använt hatbrottsklassificering?

	Nej	Ja	TOTALT
Brott mot liv	0	3	3
Försök till brott mot liv	1	14	15
TOTALT	278	302	580

2.5.2 Observationer ur komparativ synvinkel

Observationer i detta underkapitel relateras först till tidigare forskning som endast behandlar rasistiska brott och sedan till den mera generella brottsstatistiken. Observationerna rapporteras undantagsvis enligt huvudbrottets rubricering, men man fokuserar endast på de vanligaste i materialet.

Peuteres undersökning behandlar brottsmisstankar som kom till polisens kännedom i Helsingfors 2006 och som innehöll rasistiska drag. Beräknat enligt huvudbrott uppgick de till totalt 192. Polisen skickade 88 huvudbrottsmisstankar till åtalsprövning (Peutere 2008, 47). Enligt materialet från 2017 uppgick antalet hatbrott som kommit till polisens kännedom i Helsingfors polisdistrikt till över 300. Av dessa var 286 förknippade med ett rasistiskt motiv, dvs. ett motiv som eventuellt hänför sig till etnisk eller nationell bakgrund och 106 stycken skickades till åtalsprövning. Hetsbrott har gallrats bort från dessa siffror, eftersom de inte ingick i Peuteres analys.

I följande jämförelse har uppklärningsprocenten beräknats som andelen huvudbrottsmisstankar av de rasistiska hatbrott som kommit till polisens kännedom i Helsingfors polisdistrikt (exklusive hetsbrott). Enligt detta var uppklärningsprocenten 46 år 2006 och 37 år 2017. Siffrorna är inte helt jämförelsedugliga, eftersom metoden för statistikföring av hatbrottslighet har förändrats mellan 2006 och 2017. Man kan heller inte med säkerhet säga att Helsingfors polisdistrikt har bevarats oförändrat.

I tabell 18 jämförs uppklärningsprocenten för vissa brottsmisstankar kommit till polisens kännedom i Helsingfors polisdistrikt och som innehåller rasistiska drag mellan Peuteres undersökning och materialet från 2017. I jämförelsen ingår endast de huvudbrottsrubriceringar som Peutere använt i sitt eget arbete.

Tabell 18 visar med reservationer huvuddragen i vissa rasistiska brotts förekomst och uppklärningsprocent. Det är kanske även en lättnad att se att antalet misshandelsfall med uttryckligen rasistiska drag har eventuellt sjunkit under granskningsperioden. Däremot har antalet ärekränkningar och olaga hot mer fördubblats.

Tabell 18. Uppklaringsprocent för huvudbrott med rasistiska drag 2006 och 2017

	Antalet huvudbrott*		Uppklaringsprocent för huvudbrott	
	2006 (N=180)	2017 (N=233)	2006	2017
Misshandel	75	76	56 %	61 %
Lindrig misshandel	32	17	16 %	6 %
Ärekränkning	33	75	52 %	17 %
Diskriminering	13	8	62 %	50 %
Skadegörelse	11	12	27 %	17 %
Olaga hot	12	40	58 %	48 %
Hemfridsbrott	4	5	0 %	0 %

* Uppgifter för 2006 härrör från Peuterens undersökning (2008, 43)

Enligt tabell 18 kan vi dessutom se att uppkklaringsprocenten för rasistiska och vanliga misshandlingar som utretts inom Helsingfors polisdistrikt har förblivit någorlunda standard, eller kanske blivit något bättre. Uppklaringsprocenten för misshandel som på nationell nivå kommit polisen till känna har däremot minskat de senaste åren, vilket bild 4 visar. Statistiken för Helsingfors och hela landet är dock inte jämförbara sinsemellan.

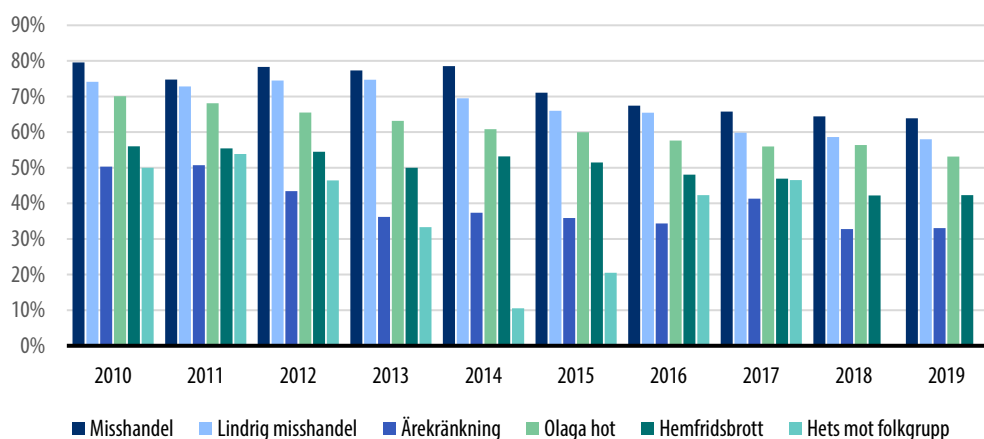
I samma tabell kan vi se att uppkklaringsprocenten för lindriga rasistiska brott under granskningsintervallen kraftigt minskat. Uppklaringsprocenten för lindrig misshandel med rasistiska drag och för ärekränkning verkar ha minskat från 16 och 52 procent till 6 och 17 procent.

I bild 4 granskas brottens nationella uppkklaringsprocent mellan 2010 och 2019. Uppgifterna har hämtats ur Statistikcentralen Databas (Statistikcentralen 2021). Uppklaringsprocenten har räknats utifrån enligt antalet utredda brott i förhållande till de brott som polisen, tullen och gränsbevakningsverket fått kännedom om. På nationell nivå har uppkklaringsprocenten för dessa brott minskat under granskningsperioden.

Figur 4 visar dessutom att uppkklaringsprocenten varierar rätt mycket mellan olika brott. Samma gäller hatbrott (jfr tabell 13). Uppklaringsprocenten för ärekränkingsbrott ligger under 40 och i misshandelsbrott har den de senaste åren varit cirka 60

procent. På bilden saknas uppgifterna om hets mot folkgrupp 2018 och 2019. Uppgifterna för 2019 fanns inte tillgängliga och upplärningsprocenten för 2018 var så stor att den hade dolt den minskande trend som bilden nu visar.

Figur 4. Uppklärningsprocent för vissa brott 2010–2019

I den här rapporten kan vi inte besvara frågan om en större del av hatbrotten förblir outredda jämfört med s.k. vanliga brott, eftersom de nationella upplärningsprocenterna inte är jämförbara med upplärningsprocenten för hatbrott. Det finns åtminstone två huvudorsaker till detta.

Först och främst använder Statistikcentralen brott som statistikenhet, dvs. ärenden som sparats i polisens datasystem som brott. Ett brott kan ha många gärningsmän och flera målsägande, men brottet registreras endast en gång. Hatbrotten statistikförs enligt det allvarligaste huvudbrottet som riktas mot målsäganden. Ett brott kan därför synas flera gånger i statistiken ifall det har flera målsägande.

Uppklärningsprocenten för rapportens material avser andelen huvudbrott som skickats för åtalsprövning av alla huvudbrott som kommit polisen till kännan 2017. De utredda brotten i Statistikcentralens material räknas utifrån förhållandet mellan brott som anmälts och utretts samma år. Antalet utredda brott kan alltså något år bli större än antalet anmälda brott.

År 2018 utreddes 244 procent av hets mot folkgrupp-brotten. Det hade året innan framkommit mycket fler sådana än 2018. År 2017 hade Helsingfors polis en utredningsgrupp som endast fokuserade på straffbar hatretorik och statistiktoppen visar att den var effektiv.

2.6 Slutsatser

I det här kapitlet granskades misstankarna om hatbrott i förundersökningsfasen. År 2017 tog polisen emot 1 566 hatbrottsanmälningar (se avsnitt 1.3.1). Polisen avbröt utredningen i cirka 21 procent av fallen. Den vanligaste orsaken till varför utredningen avbröts var att gärningsmannen förblev okänd. Polisen avslutade utredningen i cirka en tredjedel av fallen. Utredningen avslutades oftast på grund av att målsägande inte krävde straff eller inget brott hade inträffat. Åklagaren fattade beslut om att begränsa utredningen i cirka 13 procent av fallen. Cirka 37 procent av alla huvudbrott som kommit till polisens kännedom (580) gick vidare till åtalsprövning.

Med tanke på hur utredningen av de hatbrott som ingick i utredningen framskred finns åtta viktiga iakttagelser:

1. Klassificeringen som hatbrott kan ses som ett redskap att styra anmälningarna av hatbrott med en lägre tröskel från förbehandling av brotten till förundersökning (samt förmedla informationen om eventuellt motiv från fältpatrullen till utredarna). För att detta ska lyckas borde klassificeringen användas omfattande. Utredningen äventyras om inte klassificeringen används i tillräcklig grad.
2. Användningen av hatbrottsklassificeringen är frivillig inom polisen. Det kan förklara användningsgraden för hatbrottsklassificeringen. Polisen kan anteckna en brottsanmälan utan att ta ställning till klassificeringen.
3. Användningen av hatbrottsklassificeringen 2017: Polisen har klassificerat cirka 40 procent av de hatbrottsmisstankar den fick kännedom om som hatbrott.
4. Hänvisning till ett eventuellt hatmotiv framgår oftast redan i förundersökningsprotokollets förklaring. Oftast nämns exempelvis rasistiska skällsord.
5. I materialet fanns enskilda fall där antydning om brottets eventuella hatmotiv framkommit endast i förhören och att den då inte beaktats eller inga preciserande frågor ställts. Därmed har den kvarstått som en slumpmässig mening mitt i ett förundersökningsprotokoll på flera tiotals sidor och åklagaren har inte yrkat på skärpt straff.
6. Motiv: Motiv har utretts väl i de brott där de är en del av brottets rekvisit. I förhör om diskrimineringsbrott och hets mot folkgrupp har man alltid frågat om

motiven för den brottsmisstänkte. Om brottsmisstanken hade en målsägande har ofta även dessa frågats om motiven.

7. I övriga brott har polisen i varierande grad utrett motiven. I den näst högsta typen av huvudbrott, dvs. ärekränkingsbrott, har man alltid frågat om motiv ifall brottsanmälan klassats som hatbrott. I utredningen av oklassificerade ärekränkingsbrott hade man frågat om motiv endast i hälften.
8. Hur utredningen specialiserat sig syns direkt i den effektiverade brottsbekämpningen. Ett tecken på detta är effektiviteten hos den utredargrupp som fokuserat på att bekämpa hatretorik.

3 Åklagaren

I det här kapitlet granskas hatbrott som framskridit till åtalsprövning. I det här och följande kapitel presenteras iakttagelserna enligt de som är misstänkta för brott. Polisen skickade förundersökningsprotokoll för 379 brottsanmälningar till åtalsprövning varav åklagaren väckte åtal i 249 fall.

I förundersökningsprotokollen som skickades för åtalsprövning behandlades 580 huvudbrott och 547 misstänkta för brott. Åklagaren fattade beslut om åtalseftergift för 179 personer misstänkta för brott (198 enligt huvudbrott). Åklagaren väckte åtal mot 368 misstänkta för brott (381 enligt huvudbrott).

3.1 Åklagarens åtalsansökningar

I tabell 19 framgår den relativa andelen av besluten som åklagaren fattat enligt huvudbrott. Av alla förundersökningsprotokoll som polisen fått kännedom om och skickat till åklagaren väckte åklagaren åtal för 381 huvudbrott. Detta motsvarar 66 procents andel av de fall som polisen skickat till åtalsprövning.

Tabell 19. Åtal som väckts för hatbrott efter huvudbrott

	N=580	100 %
Beslut om åtalseftergift	198	34
Åtal väckt	381	66
Under åtalsprövning	1	0

I tabell 20 har åtalen däremot granskats utifrån den brottsmisstänkte. Antalet åtal och beslut om åtalseftergift visar alltså för hur många brott åtal har väckts och för hur många brottsmisstänkta åtal efter åtalsprövning inte har väckts. Eftersom huvudbrotten är statistikförda enligt målsäganden lämpar de sig inte längre som statistikenhet. I tabell 20 motsvarar antalen alltså inte exakt antalet brott, eftersom antalet gärningsmän kan vara flera i ett åtal.

Tabell 20. Åtal som väckts för hatbrott efter den misstänkte

	N=547	100 %
Beslut om åtalseftergift	178	33
Åtal väckt	368	67
Under åtalsprövning	1	0

Hur åtalen fördelas enligt brottstyp framgår av tabell 21. Det vanligaste åtal som åklagaren väckt gällde misshandel. Dessa brott motsvarar cirka 54 procent av alla åtal. Det näst vanligaste brottet var hets mot folkgrupp med en procentandel på cirka 19 procent.

Tabell 21. Åtal som väckts mot de för brott misstänkta efter brottstyp

	N=368	100 %
Misshandel	198	53,8
Skadegörelse	5	1,4
Ärekränkning	26	7,1
Hemfridsbrott	6	1,6
Olaga hot	25	6,8
Diskriminering	17	4,6
Hets mot folkgrupp	74	20,1
Övriga	11	3,0
Brott mot liv	2	0,5
Försök till brott mot liv	4	1,1

I tabell 22 granskas hur allmänna de misstänkta hatmotiven är bland svarandena i samband med hatbrottsrapporteringen. I granskningen av väckta åtal ser vi att etnisk eller nationell bakgrund är det klart mest betydande motivet. Av tabellen framgår att andelen rasistiskt motiv av de misstänkta motiven är 72,8 procent. Religion eller livså-

skådning är den näst viktigaste gruppen av de motiv som framgår under förundersökningen. Sexuell läggning var motiv i 3,5 procent och funktionsnedsättning i cirka 1,5 procent. I förundersökningen för totalt fem fall framkom inga hänvisningar om hatbrott (i två fall var det frågan om ett brott utfört provocerat av hatretorik).

Tabell 22. Åtal grupperade enligt motiv som kom fram i polisanmälan

	N=368	100 %
Etnisk eller nationell bakgrund	268	72,8
Religion eller livsåskådning	75	20,4
Sexuell läggning	13	3,5
Könsidentitet	2	0,5
Funktionsnedsättning	5	1,4
Övriga	5	1,4

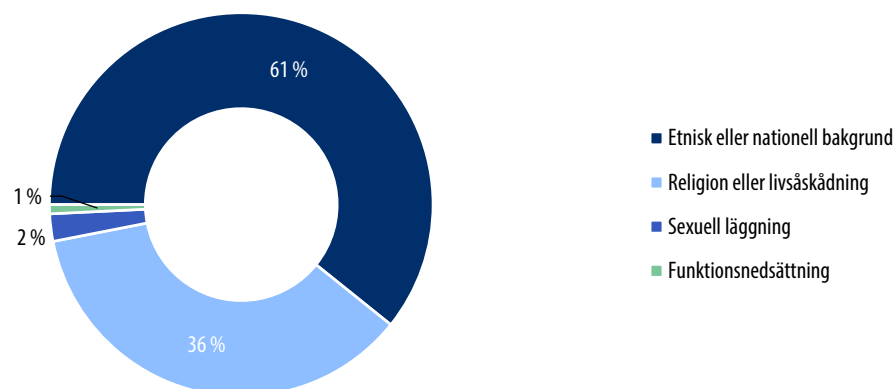
3.2 Åklagarens krav på straffskärpning

Kapitlen i tabell 23 berättar i hur många åtal åklagaren de facto framställde ett krav om skärpt straff och å andra sidan i hur många fall motivet var rekvisit till brottet. Här visas alltså hatbrott vars motiv ingår i rekvisiten som en egen grupp eftersom deras straff inte kan utses som skärpta (förbudet mot s.k. dubbelkvalifikation) (RP 44/2002, s. 193). Åklagaren framställde ett krav på skärpt straff på grund av hatmotiv i cirka var tionde stämningsansökan och i över hälften av fallen gjorde åklagaren inte så. I de fall där kravet på skärpt straff hade framställt hänvisade åklagaren oftast till 6 kap 5 § 4 mom. i strafflagen. Åklagaren specificerade oftast inte motivet närmare, men det framgick av gärningsbeskrivningen.

Tabell 23. Användning av straffskärpningsgrund vid åtal

	N=368	100 %
Ingen straffskärpningsgrund	238	65
Etnisk eller nationell bakgrund	34	9
Religion eller livsåskådning	4	1
Ingår i brottsrekvisitet	92	25

Av figur 5 framgår hur hatbrottsåtalerna fördelats mellan olika motiv. Med åtal om hatbrott avses de fall där åklagaren antingen framställt ett krav på straffskärpning (utifrån strafflagen 6:5.4) eller där hatmotivet ingår i brottets rekvisit. Totalt fanns det 130 sådana här hatbrottsåtal. Deras andel av alla åtal var 35 procent.

Figur 5. Hatmotiv vid hatbrottsåtal

Av figuren ser vi att rasistiskt motiv tydligt var det vanligaste motivet även för hatbrottsåtalerna med en andel på 61 procent. Jämfört med andelen utredda brott har andelen minskat. Av de utredda brotten var rentav tre fjärdedelar rasistiska.

I tabell 24 granskar vi saken en grad djupare och ser hur hatbrottsåtalerna har fördelats enligt hatmotiven som framgår av brottsanmälan. Till skillnad från i figur 5 har hatbrottsåtalerna i tabell 24 delats in enligt om hatmotivet ingår i brottets rekvisit eller om

det framgår uttryckligen som ett krav på skärpt straff i åtalet. I hatbrottsåtal enligt rekvisit var andelen etnisk bakgrund och religion ungefär lika stora. I de där åklagaren däremot åtalat på straffskärpning är rasistiskt motiv klart vanligaste. I den här gruppen finns inga krav på skärpt straff på grund av motiv kopplat till sexuell läggning eller handikapp.

Tabell 24. Fördelning av hatbrottsåtal efter hatmotiv som framgår i polisanmälningar

	Straffskärpning	Rekvisit	TOTALT
Etnisk eller nationell bakgrund	34	45	79
Religion eller livsåskådning	4	43	47
Sexuell läggning	0	3	3
Funktionsnedsättning	0	1	1
TOTALT	38	92	130

Hur kravet på skärpning fördelas per brottsslag framgår av tabell 25. Oftast framställdes straffskärpning i misshandelsbrott. Den näst vanligaste typen av brott var olaga hot. I ärekränkingsbrott framställdes straffskärpning sällan, endast i tre av 26 åtal (se tabell 21). Av kraven på skärpt straff baserade sig 89 procent på den åtalades rasistiska motiv.

Tabell 25. Åklagarens yrkanden på straffskärpning efter brottstyp

	Etnisk eller nationell bakgrund	Religion eller livsåskådning	Ingår i brottsrekvisitet	TOTALT
Misshandel	20	2	0	22
Skadegörelse	0	1	0	1
Ärekränkning	3	0	0	3
Olaga hot	7	1	0	8
Diskriminering	0	0	17	17

	Etnisk eller nationell bakgrund	Religion eller livsåskådning	Ingår i brottsrekvisitet	TOTALT
Hets mot folk- grupp	0	0	74	74
Övriga	1	0	0	1
Brott mot liv	0	0	1	1
Försök till brott mot liv	3	0	0	3
TOTALT	34	4	92	130

I tabell 24 ser vi att typen av hatbrott inte fördelar sig i hatbrottsklasserna på samma sätt. I brott där hatmotiv inte ingår i brottets rekvisit och varav största delen i materialet är just misshandelsbrott är rasistiskt motiv det vanligaste. Brott som utifrån sin rekvisit tillhör hatbrott fördelas däremot rätt jämnt i två huvudgrupper enligt motivet, men i dem finns dessutom vissa brott som sannolikt utförts enligt sexuell läggning och handikapp.

I tabell 26 granskas hatbrott som räknas till denna sistnämnda grupp. De har grupperats enligt brottstyp enligt det motiv som framkommit i brottsanmälan. Utifrån tabellens siffror kan vi räkna att religionen är den största gruppen i brotten hets mot folkgrupp med en andel på 58 procent medan mer än 90 procent av diskrimineringsbrotten har ett rasistiskt motiv i bakgrunden. Funktionsnedsättning har varit huvudorsaken för ett misstänkt sannolikt diskrimineringsbrott. På samma sätt tillhör alla hatbrott som sannolikt utförts på grund av sexuell läggning till just gruppen hets mot folkgrupp.

Tabell 26. Hatmotiv som upptäckts under förundersökning vid vissa hatbrottsåtal

	Etnisk eller nationell bakgrund	Religion eller livsåskådning	Sexuell läggning	Funktion snedsett ning	TOTALT
Diskriminering	16	0	0	1	17
Hets mot folk- grupp	28	43	3	0	74
Brott mot liv	1	0	0	0	1
TOTALT	45	43	3	1	92

Även om inget krav på skärpt straff framställts i åtalet enligt SL 6:5.4 kan ett hatmotiv vara kopplat till brottet. Kravet på straffskärpning kan lyftas fram först i tingsrätten. Beslut om ett brott är just ett hatbrott fattas av domstolen utifrån de framlagda bevisen. Om brottsprocessen fungerar motsvarar rättens beslut brottsfallets verkliga förlopp, dvs. visar alltså det materiellt riktiga. För hatbrottens del förutsätter detta att kännedomen om ett eventuellt hatmotiv förmedlas från den som gjort anmälan till utredningen, vidare till åklagaren och domstolen.

3.3 Hur förmedlas motivet från polisen till åklagaren?

Information om ett eventuellt hatmotiv förmedlas till åklagaren på åtminstone ett av följande sätt: 1) som en förpliktiga anmälan om hatbrott enligt förundersökningssamarbetet, 2) av förundersökningsprotokollet om brottsmisstanken skickas till åtalsprövning eller 3) av den hatbrottsklassificering som polisen använder som elektroniskt förmedlas från polisens system till åklagaren. Om polisen inte identifierar ett eventuellt hatmotiv förblir alla dessa kanaler oanvända.

3.3.1 Förundersökningssamarbete och anmälan till åklagare

Polisen är förundersökningsmyndighet i Finland. Trots det har även åklagaren rätt att ge bestämmelser om förundersökningen. Enligt 5 kap 2 § i förundersökningslagen ska polisen "på åklagarens begäran göra förundersökning eller utföra förundersökningsåtgärder". Förundersökningsmyndigheten ska också annars iaktta de föreskrifter som åklagaren meddelar för att säkerställa att ärendet utreds." Detta innebär att polisen inte ensam bestämmer när det finns skäl att misstänka brott eller ej, utan detta sker i samarbete.

Förundersökningslagen innehåller även bestämmelser om detta samarbete. Enligt lagen ska polisen meddela åklagaren om brott som polisen och åklagaren tillsammans beslutat omfattas av anmälningsskyldigheten. (Förundersökningslagen 5:1; 5:3.) Anmälningsskyldigheten gäller alla brott vars minimistraff är fyra månader fängelse. Det gäller även alla brott av ny eller ovanlig typ eller sådana som är kopplade till prövningsbaserade juridiska frågor. Anmälningsskyldigheten gäller även brott som faller under riksåklagarens åtalsrätt samt alla hatbrott. De brott som omfattas av anmälningsskyldigheten finns listade i Polisstyrelsens anvisningar (Polisstyrelsen 19.12.2018). Anmälan till åklagaren görs informationssystemet för polisärenden. Om

behovet av anmälan är oklart kan polisen även fråga åklagaren innan en formell anmälan (VKS 2013, 12).

Enligt 15 § i den gamla hävda förundersökningslagen behövde polisen inte meddela åklagaren om enkla brottmål (Förundersökningslagen 30.4 1987/449). Enligt regeringspropositionen kunde sådana här enkla brottmål som faller utanför anmälningsskyldigheten vara exempelvis stöld, skadegörelse, rattfylleri och misshandel (RP 82/1995 rd, Kolehmainen 2009, 134). Detta har raderats i den nya lagen.

Bristen på omnämnande innebär inte att det är ändamålsenligt att polisen och åklagaren behandlar alla brottmål i samarbete. Rapporten som behandlar arbetsgruppsarbetet som den nya förundersökningslagen förutsätter mellan förundersökningsmyndigheten och åklagaren konstaterar att största delen av de så kallade dagligbrotten hamnar utanför anmälningsskyldigheten. De är så tydliga och enkla att det inte alltid finns behov för ett detaljerat samarbete. Sådana här tydliga och enkla brott kan enligt rapporten vara stöld, snatteri, olaga användning av fordon, skadegörelse och misshandel. (VKS 2013, 12.) Å andra sidan förekommer ojämn kvalitet som försämrar brottsprocessens ekonomiskhet i just sedvanliga brott där samarbetet spelar en liten roll (Tolvanen 2020, 40).

De vanligaste misstankarna om hatbrott är misshandelsbrott. Om polisen alltså inte identifierar ett hatmotiv bakom en misshandel eller ett annat simpelt brott anmäls detta sannolikt inte till åklagaren av andra orsaker. I hatbrott kunde ett förundersökningssamarbete sannolikt förbättra brottsutredningens kvalitet med tanke på det bevismaterial som behövs för användningen av skärpningsgrunden. Detta lyckas inte om man inte innan utredningen inleds identifierar brottet som ett eventuellt hatbrott. Enligt Polisstyrelsens anvisningar ska hatbrott anmälas till åklagaren så snabbt som möjligt efter att förundersökningen inletts. Ansvar för att anmälningsförfarande fungerar ligger både hos förundersökningsmyndigheten och åklagarmyndighetens personal.

Utifrån förhandsanmälningarna utgör vissa brott mot yttrandefriheten en egen grupp där det inte på samma sätt är problematiskt att identifiera att brottet faller under anmälningsskyldigheten som vid andra hatbrott. Förundersökningsmyndigheten ska anmäla riksåklagaren om brott mot yttrandefriheten i användningen av massmedier. Enligt 24 § 1 mom. i lagen om yttrandefrihet i masskommunikation beslutar riksåklagaren om åtal ska väckas för ett brott som grundar sig på innehållet i ett publicerat meddelande.

Den masskommunikation som lagen om yttrandefrihet i masskommunikation avser hänvisar till tv, radio, internet eller kommunikation via en tryckt produkt vars publik inte är utvald på förhand. Personliga meddelanden och kommunikation utan kommunikationsmedel, såsom exempelvis taltillställningar, hamnar utanför bestämmelserna. Brotts

mot yttrandefriheten är enligt definitionen ett brott som faller under offentligt åtal utifrån det publicerade meddelandets innehåll. Till brott mot yttrandefriheten kan höra exempelvis hets mot folkgrupp och ärekränkningar. (Kolehmainen 2009, 67–69, 81.)

Målet med samarbetet mellan polisen och åklagaren är att redan under förundersökningen säkerställa att det material som åklagaren använder i rätten är noggrant förberett. Förundersökningssamarbetet delar in brottsutredningen i en portvaktarroll med makt och ansvar mellan polisen och åklagarmyndigheten. Dessutom stärker förundersökningssamarbetet brottsutredningens juridiska sakkunnighet. Den innebär även en slags dubbel kvalitetskontroll mellan åklagaren och polisen, åtminstone om samarbetet fungerar. (Riksåklagaren 2013.)

I den här rapporten är det inte möjligt att granska hur ofta polisen meddelat åklagaren om en brottsmisstanke som klassats som hatbrott eller om brottslighet som klassats som hatbrottslighet. Frågan är väsentlig även för andra brottstyper som omfattas av anmälningsskyldigheten. Problemen vid anmälningarna om hatbrott uppstår just i om de identifieras som hatbrott.

Samma problem gäller inte hetsbrott. I utredningens material verkar hets mot folkgrupp alltid ha utretts med god kvalitet. I alla brottsanmälningar om detta brott hade brottsutredarna frågat den brottsmisstänkte om dennes motiv och om vad hen strävar efter att uppnå med sin gärning. Enligt en brottsutredare i ledande ställning hade de som minneslista en slags frågestomme som utarbetats i samtal mellan utredarna och åklagaren och utifrån iakttagelser.

Kvaliteten på förundersökningsprotokollen och brottsutredarens redogörelse visar en särskild satsning på hur utredningen planerats och genomförts vid hetsbrott. Detta motiverar frågan om i vilken grad kvaliteten beror på just särdragen i den brottsprocessliga behandlingen av dessa brott: riksåklagaren ansvarar för åtalsprövningen och utredningen koncentreras till utredare som specialiserat sig på hetsbrott. Frågan nämndes i rapporten från justitieministeriets LEAN-projekt. Enligt den kunde brottsprocessens smidighet förbättras genom att öka samarbetet mellan polisen och åklagarmyndigheten och genom att utnyttja specialkunskap som polisen, åklagarmyndigheten och även domarna besitter på ett bättre sätt (Tolvanen 2020, 52, 54).

3.3.2 Misstanken förmedlas via förundersökningsprotokollets ”sammandrag”

I förundersökningsprotokollet borde polisens misstanke om hatmotiv framgå redan i undersökningsanmälans redogörelse som polisens egna iakttagelse eller i samband

med referatet av förhören. Bristerna i hur polisen använt hatbrottskoderna granskas senare. Tabell 27 strävar efter att besvara frågan om hur uppgiften om motiv förmedlats i förundersökningsprotokollen för de fall där åklagaren väckt åtal.

Oftast framkommer hänvisningen i redogörelsen. Oftast har hänvisningen dock inte utformats som en misstanke om ett eventuellt hatmotiv utan det nämns i brottsanmälan beskrivning till exempel som rasistiska skällsord. Att största delen av brottsanmälningarna i det material som nu granskats visar en hänvisning till ett eventuellt hatmotiv visar alltså inte att största delen av dem identifierats som eventuella hatbrott.

I insamlingen av uppgifterna har man även utvärderat hur tydligt motiven har byggt bevisen. Om protokollet inte explicit framgår att utredningar har gjorts åtminstone för att säkra eller stärka misstanken har anteckningen "inte utretts" gjorts. Fallen har klassificerats på samma sätt då någon av de som förhörts har lyft fram ett eventuellt hatmotiv men då berättelsen i utredningen på något sätt inte beaktats eller inte omnämnts i redogörelsen som bevis på gärningens eventuella hatmotiv.

I tabell 27 ser vi att drygt en tredjedel av de stämningsansökningar som skickats till tingsrätten har ett hatmotiv som framgår både i förundersökningsprotokollets redogörelse samt i åtminstone ett förhørsprotokoll. Hänvisningarna hade i dessa fall inte närmare utretts, även om det inte heller alltid varit nödvändigt ifall det framkommit i förhören utan särskilda utredningsåtgärder. Då det eventuella hatmotivet framgår redan i redogörelsen tvingas åklagaren inte särskilt leta efter det i förhørsprotokollen som ibland har flera tiotals sidor. Men om man endast slumpmässigt hänvisar till hatmotivet på något ställe i redogörelsen eller i förhöret och saken inte förklaras närmare har åklagaren nödvändigtvis inte tillräckligt med bevis för att framställa ett krav på skärpt straff. Cirka en femtedel av alla stämningsansökningar som skickas till tingsrätten verkar vara sådana här fall.

Tabell 27. Hatmotiv i de åtalades förundersökningsprotokoll

	N=368	100 %
Tecknet finns i redogörelsen OCH minst ett förhör men det har inte utretts	141	38
Tecknet finns i redogörelsen ELLER minst ett förhör men det har inte utretts	68	19
Hatmotivet framgår inte	31	8
Tecknet finns i redogörelsen och motivet har utretts	17	5

	N=368	100 %
Hatmotivet framgår inte men den misstänkte har blivit provocerad av en utskällning mot sig själv	14	4
Det fanns inga förhörsprotokoll	9	2
Motivet ingår i brottsrekvisitet	88	24

Tabell 28 granskar hur hatmotivet framgår just i åtal i hatbrott. De två största grupperna är de åtal där motivet ingår i brottets rekvisit och de där tecknet på hatmotiv framgår både av förundersökningens redogörelse och i åtminstone ett förhörsprotokoll. Andelen sådana fall där tecknet endast framgår av redogörelsen eller förhören och inte har utretts har sjunkit till två procent. Av alla åtal som skickats till tingsrätten var en femtedel av alla fall av den här typen.

Tabell 28. Hatmotiv i hatbrottsåtalens förundersökningsprotokoll

	N=130	100 %
Tecknet finns i redogörelsen OCH minst ett förhör men det har inte utretts	30	23
Tecknet finns i redogörelsen och motivet har utretts	7	5
Tecknet finns i redogörelsen ELLER minst ett förhör men det har inte utretts	3	2
Förhörsprotokoll var inte tillgängliga	2	2
Motivet ingår i brottsrekvisitet	88	68

En granskning per brottstyp ändrar inte den bild vi får: kravet på straffskärpning framställs oftast då hatmotivet framgår så tydligt som möjligt i förundersökningsprotokollet. Granskningen per brottstyp framgår i tabell 29.

Tabell 29. Hatmotiv i hatbrottsåtalens förundersökningsprotokoll efter brottstyp

	Miss-handel	Skade-görelse	Äre-kränkning	Olaga hot	Övriga	Försök till brott mot liv	TOTALT
Tecknet finns i redogörelsen OCH minst ett förhör men det har inte utretts	20	0	2	6	1	0	29
Tecknet finns i redogörelsen och motivet har utretts	1	1	1	1	0	1	5
Det finns tecken i flera förhör men de har inte utretts	0	0	0	0	0	2	2
Tecknet finns i vittnesförhöret men det har inte utretts	1	0	0	0	0	0	1
Det fanns inga förhørsprotokoll	0	0	0	1	0	0	1
TOTALT	22	1	3	8	1	3	38

Även om ingen misstanke om hatmotiv framgår av förundersökningsprotokollet kan åklagaren ändå få den via systemet om polisen har klassificerat fallet med en hatbrottskod.

3.3.3 Misstanken förmedlas via hatbrottsklassificeringen

I tabell 30 ser vi i hurdana fall polisen har klassat brottet som hatbrott. Klassificeringen användes inte i största delen av de fall där inte heller åklagaren har ställt krav på skärpt straff på grund av hatmotiv. Å andra sidan hade polisen inte ens klassificerat alla de brott som hatbrott där hatmotiv utgjorde brottets rekvisit.

Tabell 30. Hatbrottsklassificering som polisen använt vid alla åtal

Har polisen använt hatbrottsklassificering?			
	Nej	Ja	TOTALT
Ingen straffskärpningsgrund	154	84	238
Etnisk eller nationell bakgrund	11	23	34
Religion eller livsåskådning	3	1	4
Ingår i brottsrekvisitet	21	71	92
TOTALT	189	179	368

Endast en s.k. klassificering av hatbrott har beskrivits i tabell 31. Endast cirka 63 procent av de fall där åklagaren yrkade på straffskärpning hade klassats som hatbrott av polisen.

Tabell 31. Hatbrottsklassificering som polisen använt vid hatbrottsåtal

Har polisen använt hatbrottsklassificering?			
	Nej	Ja	TOTALT
Etnisk eller nationell bakgrund	11	23	34
Religion eller livsåskådning	3	1	4
Ingår i brottsrekvisitet	21	71	92
TOTALT	35	95	130

Näst granskas användningen av hatbrottsklassificering efter huvudbrottstyp. I tabell 32 finns alla åtal. Klassificeringen användes i cirka en tredjedel av misshandels- och ärekränkningssbrotten, men i rent av två tredjedelar av åtalen då det var frågan om olaga hot. I diskrimineringsbrotten hade klassificeringen gjorts endast i en fjärdedel av fallen och inte ens alla hetsbrott hade klassats. I tabell 33 granskas endast hatbrottsåtalen.

Tabell 32. Hatbrottsklassificering som polisen använt vid alla åtal efter brottstyp

Har polisen använt hatbrottsklassificering?			
	Nej	Ja	TOTALT
Misshandel	131	67	198
Skadegörelse	4	1	5
Ärekränkning	18	8	26
Hemfridsbrott	2	4	6
Olaga hot	8	17	25
Diskriminering	13	4	17
Hets mot folkgrupp	8	66	74
Övriga	5	6	11
Brott mot liv	0	2	2
Försök till brott mot liv	0	4	4
TOTALT	189	179	368

I tabell 33 ser vi att polisen klassat nästan varje fall av de olaga hoten där åklagaren har framställt krav på skärpt straff som hatbrott. Variationen per brottstyp är dock betydande eftersom förhållandet mellan klassificerade och icke-klassificerade fall förblir rätt jämnt i misshandelsbrott.

Tabell 33. Hatbrottsklassificering som polisen använt vid hatbrottsåtal efter brottstyp

Har polisen använt hatbrottsklassificering?			
	Nej	Ja	TOTALT
Misshandel	10	12	22
Skadegörelse	1	0	1
Ärekränkning	2	1	3
Olaga hot	1	7	8

Har polisen använt hatbrottsklassificering?

	Nej	Ja	TOTALT
Diskriminering	13	4	17
Hets mot folkgrupp	8	66	74
Övriga	0	1	1
Brott mot liv	0	1	1
Försök till brott mot liv	0	3	3
TOTALT	35	95	130

Avsaknaden av klassificering i de flesta brott gällande diskriminering är en överraskande iakttagelse. Enligt Polisstyrelsens direktiv (13.12.2011) bör klassificering göras för alla diskriminerande brott. Observationen kan förklaras med att de diskriminerande brotten inte nödvändigtvis har ett hatmotiv. I förarbetet för lagen konstaterades det att uppfyllandet av rekvisiten förutsätter medvetenhet om förekomsten av en diskrimineringsgrund och att den är av betydelse vid behandlingen av en person, även om det egentliga motivet är ekonomisk vinning och inte till exempel rasism. För att diskriminering ska vara straffbart krävs inte ett diskriminerande syfte enligt de grunder som nämns i lagen. (RP 94/1993, 36.)

3.4 Åtalseftergift

Polisen och åklagaren är ett slags grindvakter som avgör vilka ärenden som ska gå vidare till behandling vid domstol. Det är åklagarens uppgift att undersöka om ett brott har inträffat enligt vad som beskrivs i förundersökningsrapporten och om den misstänkta sannolikt är skyldig till brottet. Beslut om åtalseftergift föreskrivs i lagen om rättegång i brottmål (RBK).

Ur tabell 34 framgår grunderna för åtalseftergift. Den vanligaste orsaken har varit otillräcklig bevisföring. De omotiverade besluten, med en andel på cirka 20 procent, väcker uppmärksamhet. Dessa kan förklaras med grunderna för klassificering. Som omotiverade beslut har antecknats alla de fall där en eller flera personer som misstänkts av polisen inte har åtalats som en del av ett större brottmål. Alla de personer som i förundersökningsprotokollet var misstänkta men som man inte väckte åtal mot

omnämndes inte heller i stämningsansökan. Till materialet har inte samlats beslut angående dessa personer och denna information har inte heller erhållits genom informationsbegäran.

Tabell 34. Orsaker till åtalseftergift

	N=179	100 %
Inga bevis	93	52,0
Brottets obetydlighet	19	10,6
Skälighetsgrund	12	6,7
Inget brott	5	2,8
Ingen åtalsrätt	6	3,4
Gemensamt straff (konkurrens)	2	1,1
Preskriberat brott	1	0,6
Den misstänkte har avlidit	1	0,6
Motiverades ej	38	21,2
Beslut som saknas	2	1,1

Definierade grunder för processuell åtalseftergift är i lagen (RBK 1:6 och 1:6a, Strafflagen 8 1) enligt följande: 1) inget brott har skett, 2) det finns inte tillräckligt med bevis om brott och 3) brottet har preskriberats eller åklagaren har ingen officiell åtalsrätt.

Det sist nämnda alternativet kan komma ifråga vid målsägandebrott, då målsägande har dragit tillbaka sitt krav och ingen viktig allmän eller annan fördel kräver att ärendet ska behandlas i domstol. Målsägande kan dra tillbaka sitt krav i vilket skede som helst före domen. Behovsprövade grunder för att inte väcka åtal är brottets obetydlighet, gärningsmannens unga ålder, skälighet, konkurrens eller bekännelse (RBK 7:1 och 2; RBK 1:8). Skälighet är ofta i praktiken anknuten till en försoning mellan parterna.

Det är domstolens uppgift att undersöka om det finns en beaktansvärd misstanke om brott. Om tvivel gällande skyldighet inte finns bedömer tingsrätten brottet enligt straffskalan i strafflagen. Om dömande till straff stiftas i strafflagens sjätte kapitel. Där definieras även grunderna för straffskärpning. Till dessa grunder hör att den brottsliga verksamheten är planmässig, brottet begås som ett led i en organiserad kriminell

sammanslutnings verksamhet, brottet begås mot ersättning, brottet begås utifrån ett motiv som baseras på hat samt om gärningsmannen har tidigare brottslighet (Strafflagen 6:5). En möjlig grund för straffskärpning bör alltså utredas vid bedömning av straffet. Förekomsten av grunderna för straffskärpning kan tolkas som att de innehåller de väsentliga elementen i förundersökningslagen som gör det möjligt att förskriva en påföljd för ett brott. (Förundersökningslagen 1:2,1).

OM ÅKLAGARENS RÄTT ATT VÄCKA ÅTAL (RBK 1:7; 1:8)

Åklagaren har rätt att inte väcka åtal (1:7)

1) om det för brottet inte förväntas ett strängare straff än böter och om brottet med hänsyn till hur skadligt det är eller om gärningsmannens skuld, sådan som den framgår utifrån en helhetsbedömning av brottet skall anses ringa, samt

2) vid misstänkt brott då gärningsmannen har begått brottet före fyllda 18 år och för brottet inte förväntas strängare straff än böter eller högst sex månader fängelse och som kan anses ha berott på oförstånd eller tanklöshet, snarare än likgiltighet för förbud och påbud i lag.

Om inte betydande allmänt eller enskilt intresse något annat kräver, får åklagaren, utöver vad som bestäms i 7 §, besluta om åtalseftergift, om (1:8)

1) en rättegång och ett straff skall anses oskäligen eller oändamålsenliga med hänsyn till uppnådd förlikning mellan gärningsmannen och målsäganden eller gärningsmannens övriga handlande för att avstyra eller avlägsna verkningarna av brottet, hans personliga förhållanden, de övriga följder som brottet medför för honom, social- och hälsovårdsåtgärder eller andra omständigheter;

2) brottet inte på grund av vad som stadgas om bestämmande av gemensamt straff eller beaktande av tidigare utdömt straff väsentligt skulle inverka på det totala straffet.

3) kostnaderna för fortsatt behandling av ärendet vore i klar diskrepans till ärendets kvalitet och de påföljder som därav möjligen förväntas.

3.5 Slutsatser

Av de 580 misstänkta brott som gick till åtalsprövning beslöt åklagaren om åtalseftergift i 198, dvs. i 34 procent av fallen. Samma år väckte åklagaren 368 åtal gällande brott med hatbrottsmotiv, varav 130 var hatbrott (dvs. åklagaren krävde hårdare straff på grund av hatmotiv eller för att motivet ingick i rekvisitet för brottet). Med brott med

hatbrottsmotiv som kommit till polisens kännedom avses de hatbrott som hittats i informationssystemet för Polisyrkeshögskolans hatbrottsutredare för polisärenden med de metoder som är beskrivna i kapitel 1.3.1. Den vanligaste orsaken för åtalseftergift var otillräcklig bevisföring.

Följande nio observationer kan göras angående hur hatmotivet framskrider:

1. Polisen hade använt klassificeringen hatbrott i ungefär hälften av de åtal som väcktes av åklagaren. Hatbrottsåtalerna klassificerades som hatbrott av polisen vid cirka 75 procent av åtalerna.
2. Åklagaren kan informeras om möjliga hatbrottsmotiv på minst tre sätt: genom förhandsanmälan från polisen, genom klassificering av hatbrott som utförts av polisen eller senast vid förundersökningsrapporten (eller dess redogörelse).
3. Information om ett möjligt hatmotiv behövs vid förundersökningssamarbetet. Förundersökningssamarbetet mellan polis och åklagare är ett verktyg för att främja kvaliteten av brottsutredningarna och för att åklagaren ska ha tillräckligt med material för att driva åtalet. Därtill fördelar samarbetet ansvar och tolkningsbefogenheter vid förundersökningen om vad de villkor som nämns i lagen gällande avbrytande, avslutande eller begränsning av utredningen betyder i praktiken.

Betydelsen av förundersökningssamarbetet framhävs när åklagarmyndigheten och polisens resurser är otillräckliga för att utreda alla brott.

4. Man har strävat till att ge förundersökningssamarbetet anvisningar genom att definiera de till brottet relaterade ärenden som polisen ska anmäla. Polisen och åklagarmyndigheten har tillsammans utarbetat en direktiv om vilka brott som faller inom förundersökningssamarbetet. Implementeringen av ansvaret kräver uppföljning samt också granskning, speciellt för de beslut man inte har gjort en anmälan för.
5. Svårigheter att identifiera hatbrott och detaljer angående brottens förundersökning minskar effektiviteten av anmälningsförfarandet vid bekämpningen av hatbrott.
6. I de flesta förundersökningsprotokoll som utförts av polisen fanns tecken på hatbrottsmotiv men vid undersökningen hade endast en liten del av hatmotiven utretts. Tecknen på hatmotiv var till exempel rasistiska uttryck.

7. När det gällde hets mot folkgrupp tog man vid förhören alltid hatbrott i beaktande. År 2017 ansvarade en separat specialiserad utredningsgrupp huvudsakligen för brottsutredningen vid hets mot folkgrupp.
8. Om åklagaren är specialiserad kan det stärka samarbetet mellan polis och åklagare. Vid hetsbrott är det riksåklagaren som har åtalsrätt.
9. Det verkar finnas ett behov av information om hur anmälningsförfarandet påverkar utredningens kvalitet och hur den bidrar till att lösa svåra, sällsynta eller tolkningsmässiga brottmål.

4 Hatbrott vid tingsrätten

Polisen inlämnade 547 hatbrott till åtalsprövning. Åklagaren väckte åtal mot 368 personer som misstänktes för brott. Av dessa gällde 130 åtal brott med hatbrottsmotiv (dvs. åklagaren krävde hårdare straff på grund av hatmotiv eller motivet ingick i rekvisitet för brottet) och för 92 av dessa gavs fällande dom för hatbrott. Det samma kan också uttryckas med antal brottsanmälan: Polisen skickade förundersökningsprotokoll för 379 brottsanmälningar till åtalsprövning varav åklagaren skickade 249 till tingsrätten. Av dessa ledde 85 till fällande dom för hatbrott.

I detta kapitel granskas tingsrättens avgöranden. Dessa är grupperade enligt följande: motivet för hat ingår i brottets egenskaper, om straffet har varit strängare på grund av hatmotiv eller ej, om åtalen har förkastats eller om straffet inte har ålagts eller om målet fortfarande behandlas. I detta kapitel har de åtal som förkastats samt åtalseftergifter behandlats under samma grupp.

Kapitlet omfattar sju delar. Efter inledningens överblick betraktas inverkan av straffskärpningskraven, fördelningen av lösningarna enligt typ av brott, fördelningen av hatmotiv, förekomsten av polisens hatbrottsklassificering vid dömda hatbrott, tingsrättens resonemang vid åtalseftergift eller för att inte döma eller att avfärda åklagarens straffskärpning. Till slut betraktas i korthet 12 straffskärpta domar dvs. hur man resonerat vid dessa då straffskärpnings förutsättningar har uppfyllts och hur hatmotiv har inverkat på skärpningen av straffet.

Tabell 35 visar tingsrättens lösningar vid de hatbrottsåtal som väckts av åtalaren (var åklagaren antingen krävde straffskärpning på grund av hatmotiv eller på grund av att motivet ingick i rekvisitet för brottet). Ur tabellen framgår att straffet skärpts på grund av hatbrottsmotiv i 9,2 procent av fallen och i 61,5 procent av fallen ingår hatmotiv i brottets rekvisit. Åtalen förkastades i cirka sju procent av fallen. I en stor del av fallen hade tingsrätten före mars år 2021 inte ännu kommit till ett avgörande.

Tabell 35. Tingsrättens lösningar i de fall då åklagaren antingen krävt straffskärpning på grund av hatbrottsmotiv eller motivet ingick i rekvisitet för brottet.

	N=130	100 %
Dom för hatbrott då motivet ingick i rekvisitet för brottet	80	61,5
Straffet har skärpts på grund av hatmotiv	12	9,2
Under behandling	15	11,5
Åtalen förkastade eller ingen dom	9	6,9
Fällande dom utan grunder för straffskärpning använts	14	10,8

Ur tabell 36 framgår tingsrättens avgöranden vid alla åtal som väckts av åtalaren. I cirka hälften av dessa har grunder för straffskärpning inte använts. Av alla de fall som avancerat till tingsrätten fälldes 25 procent av fallen som hatbrott. I den största delen av hatbrotten ingick hatmotiv i brottets rekvisit. Straffskärpning tillämpades vid 3,3 procent av alla åtal. Tingsrätten skärpte inte ett enda sådant straff som åklagaren inte hade krävt straffskärpning för på grund av hatmotiv.

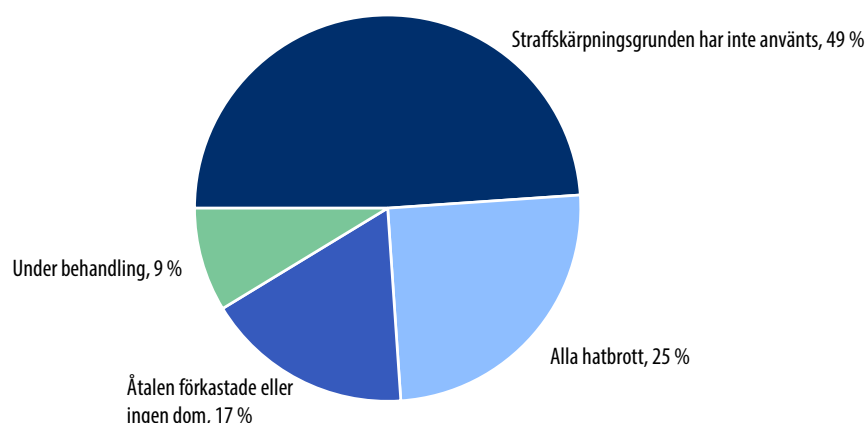
Tabell 36. Tingsrättens avgöranden vid alla åtal

	N=368	100 %
Dom för hatbrott där motivet ingår i brottsrekvisitet	80	21,7
Straffet har skärpts på grund av hatmotiv	12	3,3
Under behandling	32	8,7
Åtalen förkastade eller ingen dom	64	17,4
Fällande dom där straffskärpningsgrunden inte använts	180	48,9

Ur tabell 36 framgår att tingsrätten beslöt att förkasta över 17 procent av åtalen. Däremot förkastades eller lämnades ostraffade sju procent av de fall var åtalet var hatbrott. Hatbrottsåtalen hade alltså i detta material en mindre sannolikhet att bli förkastade av tingsrätten än övriga brott som väcktes av åklagaren.

Figur 6 visar de proportionella andelarna av tingsrättens avgöranden.

Figur 6. Proportionella andelar av tingsrättens avgöranden

4.1 Straffskärpningskravens framgång vid tingsrätten

Härnäst begränsar vi granskningen till användning av straffskärpning vid tingsrätten. Utanför granskningen blir då de åtal var hatmotiv utgör en del av brottets rekvisit.

Ur tabell 37 framgår att tingsrätten skärpte straffet på grund av hatmotiv i 12 av de fall där åklagaren hade yrkat på straffskärpning för. Trots åklagarens krav förkastade tingsrätten straffskärpning i 14 fall. Tingsrätten förkastade åtalen i cirka fem procent av fallen var åklagaren yrkat på straffskärpning på grund av hatmotiv. I materialet fanns 10 fall under behandling var beslut inte avgetts. Andelen av dessa var cirka 26 procent av alla de åtal var åklagaren yrkat på straffskärpning.

Tabell 37. De skärpta straffens andel av åtalen där åklagaren yrkat på straffskärpning på grund av hatmotiv

	N=38	100 %
Straffskärpningsgrunden har inte använts	14	36,8
Straffskärpningsgrunden har använts	12	31,6
Åtalen förkastade eller ingen dom	2	5,3
Under behandling	10	26,3

I tabell 38 granskas de skärpta straffens andel av alla övriga tingsrättens avgöranden utom de var hatmotiv hör till brottets rekvisit. Ur tabellen kan man se att tingsrätten beslöt att förkasta cirka 21 procent av alla åtal. Andelen är fyrfaldig jämfört med de åtal var man yrkat på straffskärpning. Beslutet av tingsrätten att ge svaranden en fällande dom var alltså sannolikare när svaranden var åtalad för hatbrott. Även om själva kravet om straffskärpning ofta förkastades, klarade sig de åtal var åklagaren yrkat på straffskärpning bättre än de övriga: andelen förkastade åtal var endast cirka 5 procent.

Tabell 38. Andelen skärpta domslut av samtliga åtal (exklusive hatbrott där motivet utgör ett rekvisit för brottet)

	N=276	100 %
Straffskärpningsgrunden har inte använts	180	65,3
Straffet har skärpts på grund av hatmotiv	12	4,3
Åtalen förkastade eller ingen dom	57	20,7
Under behandling	27	9,8

Även om andelen förkastningsbeslut är liten vid brott där åklagaren har krävt straffskärpning för hatmotiv, kan detta inte generaliseras. För detta finns för få fall i materialet. Som grund för en hypotes räcker detta däremot nog. Hypotesen stärks av följande grunder: I de fall där åklagaren har begärt ett strängare straff har brottet varit

allvarligare än motsvarande brott där ingen begäran för straffskärpning har krävts. Användningen av straffskärpning förutsätter också ett mer detaljerat övervägande av inverkan av brottets motiv på gärningens grad samt en mer ingående utredning.

Därför kan man dra slutsatsen att det är brotten som åklagaren har lämnat ett yrkande om skärpning för som har klargjorts närmare. Man kan då också tänka sig att dessa därför har en bättre förutsättning att avancera i tingsrätten. Med tanke på gärningens natur kan man dessutom tänka sig att tröskeln för medling för målsägande skulle vara högre vid hatbrott än vid andra liknande brott. Å andra sidan har medling, av samtliga de fall som omfattas av detta material, varit grunden för ungefär hälften av tingsrättens beslut om att avstå från att döma till straff.

Åklagarens begäran om straffskärpning ledde till önskat resultat i totalt 12 av fallen. I totalt 16 fall avfärdade tingsrätten antingen åtalet eller straffskärpningen. Om man bortser från de fall som inte var avslutade, utgjorde de skärpta straffen 43 procent av de avgöranden där åklagaren hade krävt straffskärpning på grund av hatmotiv.

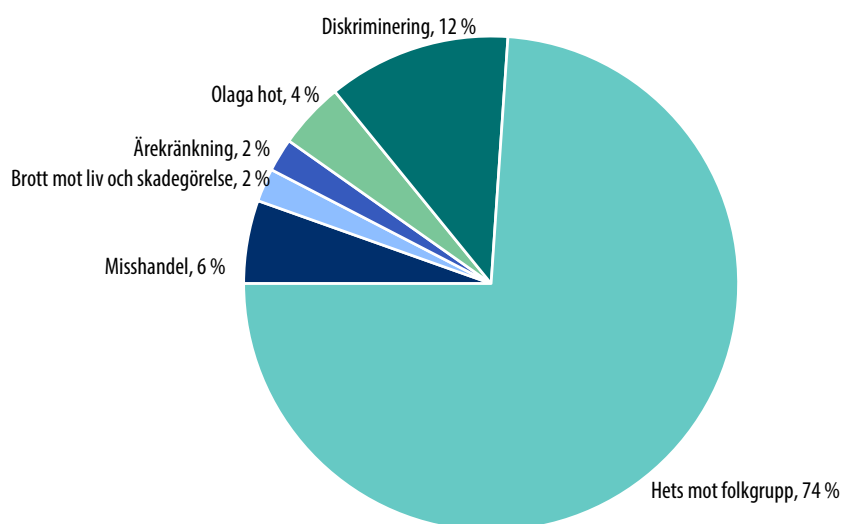
Härnäst granskas tingsrättens avgöranden indelade i olika typer av brott.

4.2 Tingsrättens avgöranden efter brottstyp

Som under tidigare år utgjorde den största delen av hatbrotten under år 2017 av misshandel. Andelen av dessa var 37 procent av alla de hatbrott som kommit till polisens kännedom. Hetsbrottens andel av misstänkta hatbrott var endast 10 procent trots att dessa år 2017 kom till polisens kännedom i betydligt större utsträckning än tidigare år. Till exempel år 2016 registrerades endast 35 hetsbrott, dvs. cirka två procent, av alla hatbrott som kommit till polisens kännedom (Rauta 2017, 13).

Av de hatbrott för vilka gavs fällande dom har andelen fall av misshandel minskat radikalt jämfört med deras andel av alla brottsanmälningar. I figur 7 framgår hur tingsrättens fällande domar (92) gällande hatbrott fördelas proportionellt. Andelen fall av misshandel av hatbrotten utgjorde endast sex procent. Däremot utgjorde hets mot folkgrupp allena 74 procent av alla fällande domar för hatbrott.

Figur 7. Hatbrottstypernas proportionella andelar

I tabell 39 beskrivs tingsrättens avgöranden enligt typen av brott. Ur tabellen framgår att fällande domar som var hatbrott var antalet misshandel fem och antalet olaga hot fyra. Av hatbrotten hör en överväldigande del till brott var hatmotiv utgör ett rekvisit. Denna grupp indelas i praktiken i två brottsgrupper dvs. hets mot folkgrupp samt diskrimineringsbrott. I detta material hör också ett fall av mord som begåtts i terroristiskt syfte till gruppen.

Av andelen åtal som förkastats verkar fallen gällande hets mot folkgrupp vara den minsta. Endast ett av dessa förkastades. Proportionellt verkar de flesta av förkastade åtalen vara diskrimineringsbrott.

Tabell 39. Tingsrättens avgöranden efter brottstyp

	Straffskärpningsgr unden har inte använts	Hatbrott	Åtalen förkastade eller ingen dom	Under behandling	TOTALT
Misshandel	126	5	45	22	198
Skadegörelse	4	1	0	0	5

	Straffskärpningsgrunden har inte använts	Hatbrott	Åtalen förkastade eller ingen dom	Under behandling	TOTALT
Ärekränkning	19	2	4	1	26
Hemfridsbrott	5	0	1	0	6
Olaga hot	13	4	5	3	25
Diskriminering	0	11	6	0	17
Hets mot folkgrupp	0	68	1	5	74
Övriga	8	0	2	1	11
Brott mot liv	1	1	0	0	2
Försök till brott mot liv	4	0	0	0	4
TOTALT	180	92	64	32	368

I tabell 40 granskas åtal var åklagaren har yrkat på straffskärpning. Tabellen antyder att tingsrättens användning av straffskärpning varierar stort beroende på typen av brott. Vid till exempel misshandel skärpte tingsrätten straffet endast fem gånger på grund av hatmotiv då sammanlagt 15 avgöranden hörde till denna typ av brott. Däremot skärptes fyra av totalt fem fällda domar då domarna gällde olaga hot Fallens antal är dock så få att man inte kan dra allmänna slutsatser om detta.

Tabell 40. Tingsrättens avgöranden där åklagaren har yrkat på straffskärpning på grund av hatmotiv

Användning av straffskärpningsgrund vid dom					
	Ingen straffskärpning	Straffskärpning	Åtalen förkastade eller ingen dom	Under behandling	TOTALT
Misshandel	9	5	1	7	22
Skadegörelse	0	1	0	0	1
Ärekränkning	1	2	0	0	3
Olaga hot	1	4	0	3	8
Övriga	0	0	1	0	1

Användning av straffskärpningsgrund vid dom

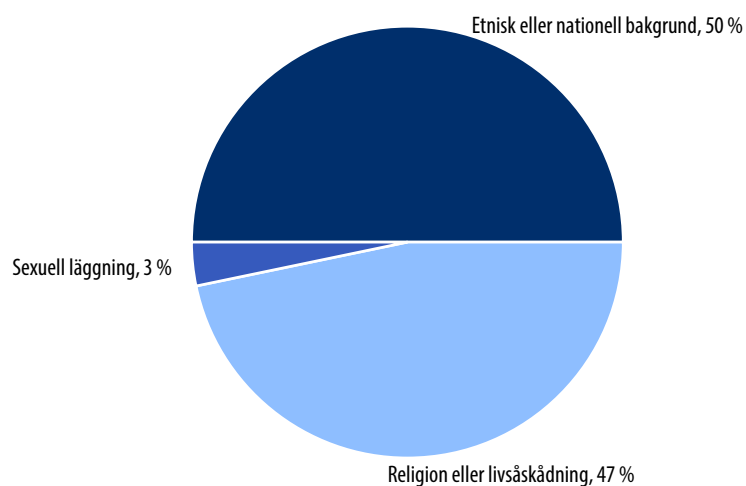
	Ingen straffskärpning	Straffskärpning	Åtalen förkastade eller ingen dom	Under behandling	TOTALT
Försök till brott mot liv	3	0	0	0	3
TOTALT	14	12	2	10	38

4.3 Motiv vid hatbrott

Vid misstänkta hatbrott som kommit till polisens kännedom är ett rasistiskt motiv det vanligaste motivet. Rasistiskt motiv är också vanligast vid de misstänkta fall som polisen har inlämnat för åtalsprövning, vid åtal för hatbrott och vid tingsrättens fällande domar vid hatbrott. Den proportionella delen av rasistiskt motiv av hatbroten skiljer sig betydligt från den proportionella delen av hatbrott som gått vidare till åtalsprövning. Av de 368 misstänkta hatbrott som skickats till åtalsprövning hade 72,8 procent ett rasistiskt motiv. Andelen av religion eller livsåskådning var 22 procent (tabell 22).

De fällande domarnas antal för hatbrott (dvs. fall då åklagaren krävt straffskärpning på grund av hatmotiv eller då hatmotiv ingick i brottets rekvisit) var 92. Av dessa hade hälften ett rasistiskt motiv. Motivet var religion eller livsåskådning i 47 procent av de hatbrott som gav fällande dom. I tre fall var sexuell läggning en bakomliggande orsak. Motivets andel av alla hatbrott är cirka tre procent. Fördelningen av hatbrott i olika hatmotiv framgår ur figur 8.

Figur 8. Motiv vid hatbrott

I tabell 41 indelas tingsrättens avgöranden för hatbrott enligt motiv. Här är det frågan om fall var åklagaren har yrkat på straffskärpning eller var hatmotiv är ett rekvisit för brottet. Alla fall där tingsrätten inte skärpt straffet trots åklagarens krav, har det funnits en misstanke om rasistiskt motiv. I de fall där åtalet för hatbrott förkastats helt har det i sju fall av åtta funnits ett misstänkt motiv gällande rasism och ett fall gällande funktionsnedsättning.

Rasistiskt motiv är det klart vanligaste motivet vid brott var åklagaren krävt straffskärpning. I brott var motivet utgör ett rekvisit är motivet mer varierande: religion och rasism är där ungefär lika vanliga.

Merparten av hatbrotten med fällande dom hör till brott med rasistiska motiv och figur 8 förklarar fördelningen av motiven för dessa brott. Av alla avgöranden med skärpta straff hade 75 procent ett rasistiskt motiv. När motivet ingick i rekvisitet för brottet var de rasistiska brotten andel 46 procent.

Tabell 41. Tingsrättens avgöranden vid hatbrottsåtal enligt motiv

	Straffskärpnings grunden har inte använts	Straffet har skärpts	Motivet ingår i brottsrekvisiten	Åtalen förkastade eller ingen dom	Under behandling	TOTALT
Etnisk eller nationell bakgrund	14	9	37	7	12	79
Religion eller livsåskådning	0	3	40	1	3	47
Sexuell läggning	0	0	3	0	0	3
Funktionsnedsättning	0	0	0	1	0	1
TOTALT	14	12	80	9	15	130

I tabell 42 jämförs motiven för alla de fall som åklagaren har skickat till tingsrätten. Misstanke om rasistiskt motiv har varit klart vanligast i de fall var åklagaren inte yrkat på straffskärpning på grund av hatmotiv.

Tabell 42. Tingsrättens avgöranden vid alla åtal enligt motiv

	Straffskärpning har inte använts	Straffskärpning har använts	Motivet ingår i brottsrekvisitet	Åtalen förkastade eller ingen dom	Under behand ling	TOTALT
Etnisk eller nationell bakgrund	147	9	37	50	25	268
Religion eller livsåskådning	24	3	40	3	5	75
Sexuell läggning	4	0	3	4	2	13
Könsidentitet	0	0	0	2	0	2
Funktionsnedsättning	3	0	0	2	0	5
Övriga	2	0	0	3	0	5
TOTALT	180	12	80	64	32	368

I tabell 43 granskas hatbrottens motiv enligt brottstyp. Motivet för misshandel var uteslutande etnisk eller nationell bakgrund. Det var också motivet vid alla diskrimineringsbrott. Endast vid hetsbrott är det vanligaste motivet religion. Hatmotiv relaterat till sexuell läggning låg bakom tre brott, vilka alla var hetsbrott. Hatbrottens enda mord är ett mord som begåtts i terroristisk syfte, vilket enligt domstolsbeslutet riktade sig mot Finlands befolkning. Det har därför klassificerats som hatbrott.

Tabell 43. Motiv för hatbrott efter typ av brott

	Etnisk eller nationell bakgrund	Religion eller livsåskådning	Sexuell läggning	TOTALT
Misshandel	5	0	0	5
Skadegörelse	0	1	0	1
Ärekränkning	1	1	0	2
Olaga hot	3	1	0	4
Diskriminering	11	0	0	11
Hets mot folkgrupp	25	40	3	68
Brott mot liv	1	0	0	1
TOTALT	46	43	3	92

4.4 Klassificering och förhör vid hatbrott som resulterat i fällande domar

De föregående kapitlen har granskat förekomsten av hatbrottsklassificering i de fall som skickats till åtalsprövning samt i åtal som väckts av åklagaren. Vid drygt hälften av de fall som skickades till åtalsprövning hade polisen använt hatbrottsklassificering (tabell 4). Av de fall var åklagaren väckt åtal, hade polisen klassificerat en betydligt högre andel, mer än 70 procent, som hatbrott. Ur tabell 44 framgår att närapå 80 procent av de hatbrott som tingsrätten gav en fällande dom för var klassificerade som hatbrott redan i förundersökningsskedet. Å andra sidan hade polisen inte ens klassificerat alla de brott som hatbrott där hatmotiv utgjorde brottets rekvisit.

Tabell 44. Användning av hatbrottsklassificering vid hatbrott som ledde till fällande dom

	Skärpts på grund av hatmotiv	Motivet ingår i rekvisitet	TOTALT
Ingen klassificering	5	16	21
Klassificerat som hatbrott	7	64	71
TOTALT	12	80	92

I tabell 45 presenteras användningen av hatbrottsklassificering enligt brottstyp. Av de diskrimineringsbrott som ledde till fällande dom hade polisen i de flesta fall inte använt sig av klassificering av hatbrott. Den vanligaste brottsbeteckningen var diskriminering och den utgjorde sex av de åtta oklassificerade fallen. Samma fynd gjordes redan i kapitlet om förundersökningsfasen där det konstaterades att cirka 80 procent av de misstänkta diskrimineringsbrotten inte klassificerades som hatbrott (figur 1). Samtidigt hade man på ett omfattande sätt frågat om motiven för alla diskrimineringsbrott (tabell 6).

Tabell 45. Användning av hatbrottsklassificering vid hatbrott som ledde till fällande dom efter brottstyp

	Ingen klassificering	Klassificerat som hatbrott	TOTALT
Misshandel	2	3	5
Skadegörelse	1	0	1
Ärekränkning	1	1	2
Olaga hot	1	3	4
Diskriminering	8	3	11
Hets mot folkgrupp	8	60	68
Brott mot liv	0	1	1
TOTALT	21	71	92

Ur tabell 46 framgår att man vid förhören hade utrett motiv vid närapå alla de fall där man givit en fällande dom för brott som definierades som hatbrott. Vid förhören frågade man inte om motiven vid endast tre fall. I tabellen anges skilt för sig straffskärpta brott och de brott var hatbrott ingick i rekvisiten. Motiven för den senare gruppen utfrågades i praktiken alltid.

Tabell 46. Utredning av motiv vid de hatbrott som ledde till fällande dom

	Skärpts på grund av hatmotiv	Motivet ingår i rekvisitet	TOTALT
Motivet har utretts vid förhör	8	79	87
Inga tecken på utredning av motiv vid förundersökningen	3	0	3
Det fanns inget förhörsprotokoll	1	1	2
TOTALT	12	80	92

I tabell 47 granskas förekomsten av hatbrottsklassificering enligt förundersökningens kvalitet. Ur tabellen framgår att vid de fall av hatbrott som ledde till fällande dom har motiven utfrågats i närapå alla fall, men klassificeringen fattades rätt ofta. Tabellen stöder den intuitiva tanken på att framgången av ett åtal för hatbrott framför allt beror på förundersökningens kvalitet (här är föremålet för granskningen utredningen av motiv) och inte så mycket på använd klassificering. Däremot spelar användningen av klassificering en nyckelroll vid den förberedande handläggningen av brotten.

Tabell 47. Utredningen av motiv enligt hatbrottsklassificering vid hatbrott som ledde till fällande dom

	Ingen klassificering	Klassificerat som hatbrott	TOTALT
Motivet har utretts vid förhör	18	69	87
Inga tecken på utredning av motiv vid förundersökningen	2	1	3
Det fanns inget förhörsprotokoll	1	1	2
TOTALT	21	71	92

4.5 Varför förkastades åtalen, varför användes straffeftergift och varför använde man inte straffskärpning?

Härnäst granskas varför tingsrätten har beslutat förkasta åtalen, har valt straffeftergift eller inte har använt straffskärpning i domen trots åklagarens begäran. Den senare frågan behandlas genom att analysera hur domen motiverats i förhållande till bevisen för hatmotivet i förundersökningsmaterialet.

4.5.1 Grunderna för förkastandet av åtal eller användningen av straffeftergift

Tingsrätten avfärdade åtalet eller friade den svarande i nio fall där åklagaren hade yrkat på straffskärpning på grund av hatmotiv eller var motivet ingick i brottets rekvisit. Den vanligaste orsaken för tingsrätten att inte ge fällande dom för hatbrott var en uppgörelse mellan parterna. Detta skedde vid fem fall. Enligt 6 kap. 12 § i strafflagen kan en domstol, på grundval av en uppgörelse som nåtts, döma till nedsatt straff eller helt utelämna straffet.

I två fall fanns betydande tvivel om den svarandes skuld, varvid åtalen förkastades. Vid ett fall förkastades åtalen på grund av att gärningen utförts i nödvärn, även om rekvisitet för brottet uppfylldes. Grunder för befriande avgöranden som gäller hatbrottsåtal eller domseftergift framgår av tabell 48.

Tabell 48. Grunder för förkastande av åtal eller domseftergift i fall där åklagaren yrkade på straffskärpning eller motivet ingick i brottets rekvisit

	N=9	100 %
Förlikning	5	56
Det har funnits ett rimligt tvivel om skuld	2	22
Svaranden avlidit	1	11
Gärningen har gjorts i en nödvärnssituation eller av en annan godtagbar orsak	1	11

I tabell 49 presenterad fördelningen av dessa avgöranden efter brottstyp.

Tabell 49. Grunder för förkastande av åtal eller straffeftergift efter brottstyp i fall där åklagaren yrkade på straff-skärpning eller motivet ingick i brottets rekvisit

	Det har funnits ett rimligt tvivel om skuld	Svaranden avlidit	Gärningen har gjorts i en nödvarnssituation eller av en annan godtagbar orsak	Förlikning	TOTALT
Misshandel	1	0	0	0	1
Diskriminering	1	0	1	4	6
Hets mot folkgrupp	0	1	0	0	1
Övriga	0	0	0	1	1
TOTALT	2	1	1	5	9

Åklagaren väckte ur hela materialet 368 åtal, varav sammanlagt 64 fall förkastades eller man avstod från att döma straff. Också i denna grupp var förlikning den vanligaste orsaken till straffeftergift. Dessutom återkallade åklagaren åtalet i fyra fall. Åklagaren kan återkalla åtalet på grund av förlikning som uppnåtts mellan parterna, om åklagaren har fått kännedom om förlikningsavgörandet först efter att åtal har väckts och om man på grund av detta skulle ha kunnat avstå från att väcka åtal (RBK 1:12). Därmed utgjorde den andel processer som hamnade i förlikning cirka hälften (48 %), när däremot skuld inte hade bevisats i cirka en femtedel av fallen.

Av tabell 50 framgår grunderna för förkastandet av åtal eller användningen av straffeftergift av alla åtal som förkastats eller där man använt domseftergift.

Tabell 50. Grunderna för förkastandet av åtal eller användningen av straffeftergift i alla åtal

	N=64	100 %
Förlikning	27	42
Det har funnits ett rimligt tvivel om skuld	19	30

	N=64	100 %
Gärningen har gjorts i en nödvärnssituation eller av en annan godtagbar orsak	8	13
Åklagaren återkallat åtalet	4	6
Svaranden har lämnat landet och han eller hon har inte kunnat stämmas	2	3
Svaranden avlidit	2	3
Den misstänkte hade inte delgivits stämningen innan åtalsrätten preskriberades, eller brottet har preskriberats	1	2
Av tingsrättens beslut framgår inte orsaken till förkastande av åtalet	1	2

Av tabell 51 framgår fördelningen av dessa avgöranden efter brottstyp. De fem mest sällsynta fallen har tagits bort från tabellen för att göra den mer läsbar, och därför utgör det antal som beskrivs i tabellen endast 59, även om antalet fall sammanlagt uppgår till 64.

Tabell 51. Grunder för förkastande av åtal eller straffeftergift vid alla åtal efter brottstyp vid alla åtal

	Det har funnits ett rimligt tvivel om skuld	I en nödvärnssituation eller motsvarande	Förlikning	Svaranden har lämnat landet och han eller hon har inte kunnat stämmas	Åklagaren återkallat åtalet	TOTALT
Misshandel	11	7	21	2	4	45
Ärekränkning	2	0	1	0	0	3
Olaga hot	5	0	0	0	0	5
Diskriminering	1	1	4	0	0	6
TOTALT	19	8	26	2	4	59

4.5.2 Förkastande av straffskärpningskrav

Nedan granskas beslut som gäller förkastande av straffskärpningskrav och bedöms hur tingsrätten har motiverat förkastandet av straffskärpningskravet. Det finns sex fall: det första handlar om försök till dråp, fyra följande är misshandel och det sista olaga hot. I alla dessa fall har gärningsmannen fått en fällande dom, men utan straffskärpning på grund av hatmotiv.

Fall 1

I ett försök till dråp var en man med utländsk bakgrund brottsoffer och i förundersökningen var flera personer misstänkta, varav en själv också hade utländsk bakgrund. Mannen hade lockats till en restaurang, där han hade blivit misshandlad. Straff utfärdades för medhjälp till misshandel samt försök till dråp och olaga hot. Enligt förundersökningen verkade som att orsaken bakom brottet var en hämnd för ett brott som hade riktats mot en av gärningsmännen (Utredning 1, 80, 97). I förhören förolämpade huvudgärningsmannen invandrare och kallade offret bland annat "svartskalle" och "neger". I samband med gripandet försvarade gärningsmannen sin gärning med att säga att "han skulle skipa rättvisa" och att "här ska svartskallarna inte våldta någon" (Utredning 1, 81)

I förundersökningen utreddes bakgrunden till brottet och förhållandena mellan de misstänkta samt deras motiv. Endast i fråga om huvudgärningsmannen kom de nämnda tecknen på hatmotiv fram.

Åklagaren yrkade också på skärpt straff för huvudgärningsmannen. I sitt avgörande beaktade tingsrätten att gärningsmannen hade både i förundersökningen och på gärningsplatsen använt rasistiska och nedsättande uttryck. I avgörandet konstateras att offret inte utsågs till offer på grund av sin bakgrund. Däremot ansåg tingsrätten att det hade påvisats att offret uttryckligen utsågs till offer på grund av sin egen brottsmisstänke. Därför utgjorde inte det i och för sig olämpliga och nedsättande språkbruket bevis på ett rasistiskt motiv för själva brottet. Därmed skärptes slutligen ingens straff. (Dom 1, 21–25.)

I förundersökningen av detta fall undersöktes genomgående det sätt på vilket brottet begicks och motiven. Misstanken om hatmotiv kom upp, och den utreddes vid sidan av andra motiv. Den utredda brottsmisstanken sändes till åtalsprövning, åklagaren väckte åtal och yrkade på straffskärpning på grund av hatmotivet. Tingsrätten skärpte inte straffet eftersom tingsrätten ansåg att offret inte utsågs på grund av personens bakgrund, utan på grund av hämnd.

Fall 2

I ett misshandelsbrott yrkade åklagaren på målsägandens krav om straffskärpning. I förundersökningen hade det kommit fram att orsaken bakom brottet var ett gräl mellan gärningsmannens unga nära anhörig och en ung person som inte tillhörde familjen. Enligt gärningsmannen berodde grälet på misstänkta trakasserier. En polisanmälan, där gärningsmannen var målsägande, hade lämnats in. Enligt gärningsmannen hade syftet med brottet varit att få trakasserierna mot hans anhörig att upphöra. Den unga person som hade misshandlats var emellertid inte misstänkt i brottmålet i fråga. Hen hade utsetts som offer eftersom hen hörde till samma etniska minoritet som den person som var misstänkt i brottmålet. Åklagaren yrkade på straffskärpning på grund av misshandelns hatmotiv. I utredningen framgick det också att gärningsmannen hade deltagit i Odin-gruppens patrullverksamhet (Utredning 2, 4, 22).

Tingsrätten dömde gärningsmannen till böter, men skärpte inte straffet på grund av hatmotiv. I motiveringen till domen behandlades orsakerna bakom förkastandet av skärpningskravet. I motiveringen konstaterades att även om offret hade valdes som föremål på grund av sin etniska bakgrund, var detta inte den huvudsakliga orsaken till det brott som hen blev offer för. Hen blev inte offer godtyckligt, utan eftersom gärningsmannens nära anhörig hade per telefon gett hen identifieringsinformation, utifrån vilka gärningsmannen utsåg offret. (Dom 2, 4, 5.)

Tingsrätten diskuterade inte vilken betydelse tillhörigheten till Odin-gruppen kunde ha. Detta hade inte heller utretts i förundersökningen. Att gärningsmannen tillhörde gruppen i fråga kom nog fram i förundersökningen, men dess betydelse i fråga om brottet eller motiven till brottet utredde inte och frågan behandlades inte i rätten.

Man kan emellertid dra slutsatsen att medlemskapet i denna grupp å ena sidan ökar sannolikheten att ta lagen i egna händer och å andra sidan minskar tilliten till polisens brottsbekämpning. Under utredningen hade gärningsmannen också konstaterat att hen anser att polisen är oförmögen att upprätthålla ordning och trygghet och att polisen dessutom har varit överksam i fråga om att utreda det misstänkta brott som riktades mot hans anhörig (Utredning 2, 4). Det är oklart vilken juridisk betydelse dessa faktorer har, men det verkar som att detta förutsätter juridiskt prövning. Sådan prövning framgår inte av tingsrättens beslut.

Dessutom kan man se att medlemskapet i gruppen ökar sannolikheten att uttryckligen rikta brott mot personer mer olika bakgrunder och i synnerhet invandrare. På organisationens webbplats talar man till exempel om "skadlig invandring" och fastställs att människor som representerar något annat än "den finska kulturen" eller "västerländska ideologin" inte passar ihop med den finska kulturen. Dessutom konstateras på webbplatsen att islam är en "fascistisk ideologi". (Soldiers of Odin of Finland 2021.)

Dessa definitioner ger en bild särskilt av Den Andre och ondska som muslimska invandrare representerar, dvs. de både uttrycket och ger upphov till hat (se Sternberg och Sternberg 2008).

Regeringens proposition som motiverade reformen av strafflagen 2010 konstateras att om ett brott begås på grund av en ideologi, kan detta vara en grund för straffskärpning. Därmed är val av brottsoffret efter reformen inte den enda förutsättningen för att använda straffskärpning. Därför torde man kunna konstatera att i det presenterade fallet borde förutsättningar för straffskärpning ha övervägts också i förhållande till gärningsmannens Odin-verksamhet. Nu undersöktes hatmotivet endast med tanke på hur offret utsågs.

Fall 3

Yrkandet på straffskärpning kan ha förkastats också trots att det förekommer tydliga tecken på rasism bakom brottet. Detta skedde i ett misshandelsmål, där det var fråga om ett slagsmål mellan flera personer. Enligt A började situationen då B skulle ha spottat på A:s barn och förolämpat dem rasistiskt. B berättade till vissa delar enhetligt om detta. I förhören antecknades att B hade sagt att "[e]n svartingpojke ställde sig framför mig och jag nästan snavade och jag sa att jävla neger och spottade mot honom". (Utredning 3, 15, 21.) I B:s åtal hade man yrkat på straffskärpning på grund av hatmotiv (Dom 3, 2).

Tingsrätten ansåg det vara bevisat att slagsmålet började då A, som hade blivit arg på grund av de rasistiska förolämpningarna och eftersom B spottade på hans barn, brusede upp och slog den person som förolämpade dem, dvs. B. Rätten konstaterade att även om B:s gärningar var mycket klandervärda, kunde skärpningsgrunden inte tillämpas eftersom B inte själv inledde slagsmålet. Därför kunde ett rasistiskt motiv inte anses vara orsaken till den misshandel som B gjorde sig skyldig till. (Dom 3, 9, 10, 13–15.)

Fall 4

I det tredje misshandelsfallet var arbetstagaren på en restaurang offer. Åklagaren yrkade på straffskärpning på grund av rasistiskt motiv, men enligt tingsrätten fanns det inte tillräckligt med bevis på detta (Dom 4). Av förundersökningsprotokollet framgår att kunderna hade först tecknat nedsättande med handen åt brottsoffret som arbetade som ordningsvakt och därefter hade de efter dessa gester gått in i restaurangen och förolämpat offret rasistiskt. Därefter hade en person använt obehörigt våld på offret. (Utredning 4, 5, 11.) Med andra ord framkom i utredningen inga faktorer, varav man kunde dra slutsatsen att offret till exempel skulle ha blivit utsatt för brottet på grund av

sitt arbete. Däremot kom det fram i utredningen att gärningsmannen hade sett offret då gärningsmannen var utanför restaurangen och redan där gestikulerat nedsättande mot offret. Därför uppfylldes motiven för skärpningsgrunden, även om polisen inte hade registrerat ärendet med hatbrottskod.

I detta fall understöddes användningen av skärpningsgrunden också av att parterna inte kände varandra sedan tidigare och att man inte hade tagit upp alternativa orsaker till varför personen utsågs till offer i utredningen eller rätten (Dom 4). Mot denna bakgrund skulle rättens beslut att inte skärpa straffet på grund av otillräcklig bevisning ha dragit nytta av starkare argument. Rättens avgörande diskuterar främst förolämpningarna, vilket i sig i regel inte utgör tillräckliga bevis på hatmotiv. (Dom 4, 10, 11.) Annan bevisning som ledde till dom som presenteras här behandlades inte i tingsrätten, även om den framgick av förundersökningsprotokollet. Visserligen hade bevisning inte tagits upp som bevisning på eventuellt hatmotiv.

Fall 5

Rätt ofta har misshandelsbrott en koppling till alkohol- och drogmissbruk. Enligt brottsstatistik hade cirka 40 procent av alla fall av misshandel som hade utretts genomförts under påverkan av alkohol (Näsi och Danielsson 2020, 56). Slagsmål vid korvkiosker under påverkan av alkohol eller droger har ofta inget särskilt syfte, även om de präglas av ömsesidiga förolämpningar och gräl. Trots detta är ett brott som verkar vara ett typiskt korvkioskslagsmål inte nödvändigtvis sådant. I samband med ett slagsmål i en restaurang hade polisen antecknat misstanke om hatbrott. Tecken på eventuellt hatmotiv framgick av vittnenas uttalanden som vittnade om rasistiska förolämpningar. Även offren för misshandeln beskrev situationen så, och den ena av dem nämnde samtidigt att hen trots förolämpningarna inte trodde att brottet hade något rasistiskt motiv. (Utredning 5, 8, 13, 63, 64.)

Åklagaren väckte åtal om misshandel med hatmotiv. Enligt tingsrätten kunde man emellertid inte påvisa att brott skulle ha haft ett rasistiskt motiv. Å ena sidan bevisades detta av målsägandens egen uppfattning om att det trots de rasistiska förolämpningarna inte var fråga om ett rasistiskt brott. Å andra sidan nämner tingsrätten i sin motivering också offrens hudfärg och konstaterar att en av dem var mörkhyad, men den andra inte. Samtidigt konstateras emellertid att "man inte redogjort för tingsrätten vilket etniskt ursprung målsägandena har". (Dom 5, 27.) Därmed verkar det som att användningen av straffskärpningsgrunden i första hand har övervägts i förhållande till om offren i fråga om sin etniska bakgrund motsvarar de nedsättande skällsord som använts om dem och av vilka domstolen nämner "neger" i sitt beslut. Även tingsrättens hänvisning till regeringens proposition från 2002 om användningen av straffskärpning syftar på detta:

”Straffskärpningsgrunden i förarbetet till 6 kap. 5 § 4 punkt i strafflagen (RP 44/2002 s. 192–193) är avsett för att endast gälla sådana brott vars motiv är offrets tillhörighet till en folkgrupp som avses i bestämmelsen, dvs. där brottets grundorsak och gärningsmannens motiv har en anknytning till offrets egenskap som medlem i en viss folkgrupp. Rasistiska brott är också ofta välplanerade jämfört till exempel med misshandel som uppstår på grund av konfliktsituationer eller skadegörelsebrott som begås på stundens ingivelse.” (Dom 5, 27).

Av rättens beslut uppstår frågan varför den inte hänvisar till reformen som genomfördes 2010 och enligt vilken användningen av straffskärpningsgrunden inte längre beror på offrets verkliga eller antagna tillhörighet i en grupp. Dessutom har den motstridighet som målsägandenas egen uppfattning innehåller inte beaktats. Å ena sidan blev de utsatta för rasistiska förolämpningar, men å andra sidan ansåg de inte att själva misshandeln var rasistisk. För det tredje har ingen vikt lagts vid vittnenas utlåtanden, där misstanken om rasistiskt motiv kommer fram, och inte vid den andra målsägandens uttalande om att i situationen i fråga ”[d]är inne på restaurangen var det bara rasism. Där fanns hur många som helst finländare på plats, men hen attackerade mig och kallade mig neger. Jag kände inte hen eller de andra som deltog i slagsmålet.” (Utredning, 5, 13.)

Fall 6

Till slut granskar vi ett olaga hot. Där yrkade åklagaren på användning av straffskärpningsgrunden, eftersom gärningsmannen utan någon orsak hade tagit sig till en flyktingförläggning och där förolämpat och hotat dess invånare. Tingsrätten använde inte skärpningsgrunden i domen. Brottet hade nämligen begåtts först efter att gärningsmannen hade talat med asylsökande. Enligt tingsrätten hade gärningsmannen blivit provocerad av diskussionen och efter att ha blivit provocerad hade hen hämtat en kniv och först efter att ha kommit tillbaka gjort sig skyldig till den straffbara gärningen. (Dom 6, 3, 4.)

En annan tolkning hade också varit möjlig. Gärningsmannen riktade ju sina gärningar godtyckligt till vilken som helst asylsökande, och hen själv tog sig till flyktingförläggningen och enligt vad hen själv berättade hade som avsikt att ”bråka och jävlas” (Utredning 6, 5). Dessutom hade hen tagit med sig ett redskap som lämpar sig för att skada andra och som hen använde för att hota invånarna. I utredningen utreddes inte varför gärningsmannen hade tagit med sig redskapet, och frågan behandlades inte under rättegången.

Utifrån granskningen kan man framföra att tingsrätten och åklagaren bör noggrannare fästa vikt vid motiveringen till yrkanden på straffskärpning både då åtal lämnas in och i motivering till domen.

4.6 Brottspåföljder för hatbrott och motivering till skärpta straff

I detta underkapitel granskar vi brottspåföljderna för hatbrott uppdelade i två delar. Först granskar vi de hatbrott där hatmotivet ingår i rekvisitet. Det totala antalet var 80, varav 68 var hetsbrott, 11 diskrimineringsbrott och 1 ett mord som begåtts i terroristiskt syfte. Eftersom det sist nämna är ett enskilt fall, lämnar vi det utanför granskningen. I den andra delen av kapitlet granskar vi straff som skärpts på grund av hatmotiv, dvs. hur straffskärpningen har motiverats i domen samt å andra sidan hur straffskärpningen har påverkat domen.

4.6.1 Hets- och diskrimineringsbrott

Antalet hetsbrott, för vilka man har utfärdat en fällande dom, uppgick till totalt 68 brott och de var alla normala brott. Materialet innehöll endast en misstanke om grov hets mot folkgrupp, men också den dömdes som ett normalt brott. Av tabell 52 framgår fördelningen av domar som utfärdats för hetsbrott i dagsböter samt villkorlig eller ovillkorlig fängelse. I en del domar utfärdades straffet för fler än ett brott. Den enda som ledde till ovillkorligt fängelsestraff för hetsbrott utfärdades för sammanlagt 16 olika brott, varav två var hetsbrott.

Tabell 52. Brottspåföljder för hetsbrott

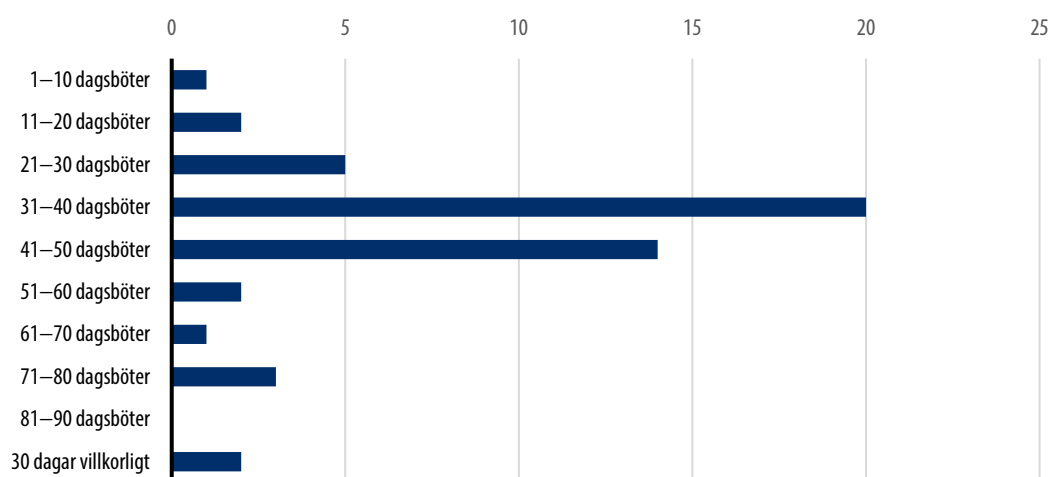
	Antalet domar, då domen endast utfärdats för ett brott	Antalet gemensamma straff	Antalet domar
1–10 dagsböter	1	0	1
11–20 dagsböter	2	1	3
21–30 dagsböter	5	2	7
31–40 dagsböter	20	1	21
41–50 dagsböter	14	5	19

	Antalet domar, då domen endast utfärdats för ett brott	Antalet gemensamma straff	Antalet domar
51–60 dagsböter	2	2	4
61–70 dagsböter	1	1	2
71–80 dagsböter	3	3	6
81–90 dagsböter	0	1	1
30 dagar villkorligt	2	0	2
180 dagar villkorligt	0	1	1
660 dagar ovillkorligt	0	1	1
TOTALT	50	18	68

På bild 9 syns hur enskilda hetsbrott är uppdelade i straffkategorier. Det vanligaste straffet för ett enskilt hetsbrott var 31–40 dagsböter. I sammanlagt 18 fall utfärdades svaranden en brottspåföljd som motsvarar 40 dagsböter. Den näst vanligaste kategorin var 41–50 dagsböter för sammanlagt 14 svarande. För 12 av dem motsvarade straffet 50 dagsböter. Enligt 11 kap. 11 § i strafflagen ska gärningsmannen för hets mot folkgrupp dömas till böter eller fängelse i högst två år.

I två fall dömdes svaranden till ett villkorligt fängelsestraff på 30 dagar. I båda fallen ansågs gärningarna vara allvarigare än normala, eftersom de var särskilt kränkande och hotfulla. Facebook var gärningsplatsen för båda brotten. Gärningarna ansågs också vara allvarigare eftersom gärningsmännen hade öppna Facebook-konton och de hade otaliga följare.

Figur 9. Brottspåföljder för hetsbrott

Tabell 53 beskriver straff som utfärdats för diskrimineringsbrott. Om det har varit fråga om ett enda brott, har det utfärdats 20–40 dagsböter för diskrimineringsbrott. Enligt 11 kap. 11 § i strafflagen ska gärningsmannen för diskriminering dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Tabell 53. Brottspåföljder för diskrimineringsbrott

Är straffet för mer än ett brott eller en polisanmälan			
	Nej	Ja	TOTALT
20 dagsböter	2	0	2
30 dagsböter	3	0	3
40 dagsböter	2	0	2
50 dagsböter	0	1	1
55 dagsböter	0	3	3
TOTALT	7	4	11

4.6.2 Straff som skärpts på grund av hatmotiv och grunder för dem

Till slut granskar vi hatbrottsdomar och straffskärpningsgrundernas effekt på straffet. Det utfärdades 12 straff som skärptes på grund av hatmotiv. Fem av dem saknar motivering till straffskärpningsens effekt på straffet. I dessa fall lämnar den bristfälliga motiveringen av straffpåföljderna osäkerhet i fråga om straffen verkligen har skärpts, även om man i domslutet har antecknat den paragraf som gäller straffskärpning. I två domar var både motiveringen till straffskärpning och straffskärpningsens effekt på domen bristfälliga.

I fem domar hade både förutsättningarna för användningen av straffskärpning och straffskärpningsen motiverats ingående.

Ett sådant fall gällde olaga hot och skadegörelse, och svaranden fick ett gemensamt straff för båda. Straffet hade skärpts med 50 dagsböter, eftersom det villkorliga fängelsestraff som utfärdats svaranden inte kunde anses tillräckligt på grund av hatmotivet. I motiveringen till domen konstaterades att svaranden hade uttryckt hatmotivet i förundersökningen och att det i förundersökningsprotokollet fanns bilder på nazisthälsningar som svaranden hade gjort i samband med brottet. (Dom 7, 6, 7; Utredning 7, 14.)

En annan välmotiverad dom gällde försök till grov misshandel. Som motivering till straffskärpning angavs rasistiska förolämpningar som gällde målsäganden, svarandens störande beteende som särskilt riktades mot invandrare också i andra sammanhang än under brottet samt svarandens rasistiska uttalanden i tingsrätten. Svaranden dömdes för flera olika brott till villkorligt fängelsestraff, och straffet skärptes på grund av hatmotivet med 50 dagsböter. (Dom 8, 25–27.)

Det tredje fallet var ett misshandelsbrott som skedde i kön till en korvkiosk efter en utekväll. Alla parter i slagsmålet blev dömda på grund av misshandel, men endast en fick ett skärpt straff på grund av hatmotiv. Uttryckligen denna person hade inlett ett slagsmål vid kiosken genom att rasistiskt förolämpa personer som han inte kände sedan tidigare och genom att ifrågasätta deras rätt att vara i Finland. Efter att oprovoceerat ha inlett ett gräl hade personen enligt tingsrätten blivit våldsam. Som straff dömdes han till fängelse. På grund av hatmotivet skärptes straffet med 60 dagsböter. (Dom 9, 10.)

I det fjärde fallet, som också var en misshandel, utfärdades skärpt straff på grund av lidande som berodde på rasistiskt motiv. Ersättningen för lidande, som berodde på det rasistiska motivet, var 1 000 euro. Målsäganden var en gravid kvinna som satt på

en busshållplats och som gärningsmannen inte kände sedan tidigare. Svaranden, som befann sig på samma hållplats, hade gått till kvinnan och börjat slå henne. Brottet föregicks inte av någon slags kommunikation mellan gärningsmannen och offret. Tingsrätten blev övertygad om gärningens rasistiska motiv utifrån ett uttalande av ett vittne. Man berättade att svaranden hade efter misshandeln sagt åt vittnet att utan hens gärning skulle kvinnan ha sprängt platsen. (Dom 10, 5–7.)

I det femte fallet var det fråga om en skadegörelse, vars motiv enligt tingsrätten var religion. Svarandens berättelse utgjorde bevis på hatmotivet. Enligt svaranden var en kristen församling irrlärog, varför hen hade kladdat ner församlingsbyggnadens väggar med graffiti. Straffet skärptes genom att omvandla bötestraffet till ett kort fängelsestraff. (Dom 11, 3, 5.)

I fem andra domar motiverades användningen av straffskärpningsgrunden med olika orsaker, men man motiverade inte hur straffet hade skärpts. Följande orsaker ledde till användningen av straffskärpningsgrunden: innehållet i meddelande och hotelser som svaranden hade skickat, svarandens bekännelse samt förolämpningar eller skällsord. I samband med förolämpningar och skällsord kom hatmotivet dessutom fram så att någon faktor understödde det, I en misshandel hade en person som arbetade som polis kallat målsäganden "blattehora" och slagit henne. Målsäganden hade blivit brottsoffer, eftersom hon hade på natten i taxikön börjat försvara invandrare mot svarandens förolämpningar. I ett annat fall utgjorde förutom rasistiska förolämpningar även vittnets berättelse och en naziflagga bevis på hatmotiv. (Domar 12–16.)

I två fall motiverades inte varför straffskärpningsgrunden hade använts i domen och hur den hade påverkat straffet. I motiveringen till en annan dom stod det "med hänvisning till beskrivning av gärningen" och beskrivningen av gärningen innehöll endast några meningar. Den straffskärpande effekten av hatmotivet motiverades inte alls. (Dom 17.)

I ett annat fall åter nämndes hänvisningen endast i beskrivningen av gärningen, dvs. i praktik i åklagarens yrkande. Enligt det hade svarande förolämpade målsägand genom att på ett nedsättande sätt hänvisa till dennes etniska ursprung och därefter slagit målsäganden med näven. Svaranden fick ett villkorligt fängelsestraff på fem månader för fem olika brott. Enligt tingsrätten skulle ett rättvist straff för det allvarligaste brottet bland de fem brotten ha varit fyra månaders fängelse, de två andra brotten höjde straffet med sammanlagt en månad, och de två återstående påverkade inte längden det alls. I domen motiverades inte hur straffet hade skärpts. (Dom 18.)

4.7 Slutsatser

Åklagaren sände till tingsrätten 368 åtal, varav 130 var hatbrott (dvs. åklagaren krävde hårdare straff på grund av hatmotiv eller för att motivet ingick i rekvisitet för brottet). Tingsrätten utfärdade fällande dom för hatbrott i 92 fall. Bland dem ingick hatmotiv i rekvisitet för brott i 80 fall och i 12 fall utfärdades en skärpt dom.

Följande 12 observationer kan härledas utifrån det som behandlats i detta kapitel.

1. Det totala antalet hatbrott uppgick till 92. I en del fall saknades åklagarens beslut eller tingsrättens avgörande fortfarande i mars 2021.
2. Av uppgifterna i tabell 44 kan man räkna att i förundersökningsskedet hade polisen klassificerat 77 procent av de hatbrott som dömdes som misstänkta hatbrott. I 88 procent av dessa fall hade polisen inte utrett motiv. Av alla misstänkta hatbrott som polisen hade fått kännedom om (som omfattar alla de brottsmisstankar som plockats enligt den metod som Polisyrkeshögskolans forskare beskriver i kapitel 1.3.1) hade polisen klassificerat cirka 40 procent som eventuella hatbrott.
3. Hatbrottsklassificering och utredning av motiv ökar sannolikheten av att ett misstänkt hatbrott går vidare till domstolen och leder till en fällande dom som utfärdas av domstolen.
4. I 74 procent av hatbroten, dvs. i 68 fall, var det fråga om hets mot folkgrupp. Den näst vanligaste brottstypen var diskrimineringsbrott, vars antal uppgick till 11 i materialet. I dem är straffskärpningsgrunden rekvisitet för brottet. Emellertid hade polisen inte klassificerat eller identifierat den största delen av dem som hatbrott. Detta kan höra ihop med att i diskrimineringsbrott uppfylls rekvisitet, även om brottet skulle ha haft något annat motiv än hatmotiv, om gärningsmannen emellertid har varit medveten om diskrimineringsgrundens existens och har gett den betydelse vid behandling av personen.
5. Åklagaren yrkade på straffskärpning i 38 åtal. Tingsrätten utfärdade på åklagarens yrkande skärpta straff i 12 domar. Cirka 32 procent av yrkanden på straffskärpning hade framgång i rätten.
6. Virka 36 procent av yrkanden på straffskärpning hade ingen framgång i tingsrätten (de återstående fallen antingen pågick fortfarande, åtalen hade förkastats eller man hade låtit bli att döma straff, se tabell 37). Användningen av straffskärpningsmotivet granskades i regel ur två perspektiv: både med tanke

på motivet och brottsoffret. Därmed övervägde rätten i sina avgöranden å ena sidan bevis på motiv, dvs. om beviset utan beaktansvärd misstanke var tillräckligt för att bevisa att uttryckligen hatmotiv var det huvudsakliga motivet. Å andra sidan övervägde rätten om gärningen hade riktats godtyckligt mot en medlem i en viss grupp utifrån personens tillhörighet i gruppen.

I vissa fall skulle det ha varit möjligt för tingsrätten att samtidigt granska frågan ur båda perspektiven, men detta hade man inte gjort. I ett fall tycktes tingsrätten i sitt avgörande har betonat strafflagenens gamla form (se kapitel 4.5.2, fall 5). Å andra sidan framgick i vissa fall inte av avgörandet all bevisning som tagits upp i förundersökningen, och därför verkade motiveringen delvis vara bristfällig.

7. I detta (begränsade) material varierar vilken framgång yrkandet på straffskärpning har rätt mycket enligt brottstyp.
8. De brott, där åklagaren hade yrkat på straffskärpning, fick mer sannolikt en fällande dom av tingsrätten, om än utan yrkande på straffskärpning. Det var vanligare att åtalen förkastades än i andra hatbrottsåtal.
9. I tingsrättens avgöranden hade användningen av straffskärpningsgrunden och dess effekt på domens omfattning motiverats noggrant endast i hälften av avgöranden. Därmed finns det ingen information i fråga om cirka hälften av de hatbrott, där det utfärdats ett skärpt straff, om domen de facto är skärpt eller inte. Dessutom var även motiveringen till varför skärpningsgrunden tillämpades ytlig i två hatbrott.
10. På grund av hatmotivet skärptes straffet genom att som tilläggsstraff utfärda dagsböter, genom att omvandla straff som utfärdats som dagsböter till villkorligt fängelsestraff eller genom att utfärda en separat ersättning för lidande på grund av lidande som beror på hatmotiv. Vid sidan av dessa metoder kan straffet skärpas exempelvis genom att förlänga ett fängelsestraff eller höja antalet dagsböter.
11. Hetsbrott ledde i allmänhet till ett straff på 40 eller 50 dagsböter. Vid diskrimineringsbrott var den vanligaste straffpåföljden 20–40 dagsböter. I två fall utdömdes villkorligt fängelse för hetsbrott. Dessa fall gällde gärningar som var allvarigare än normalt.
12. Den vanligaste orsaken till att åtal förkastades var brist på bevis. Den vanligaste orsaken till att en gärningsman inte dömdes till straff var förlikning.

5 Gärningsmän och brottsplatser vid hatbrott

I detta avsnitt granskas i korthet gärningsmännen vid hatbrotten och brottsplatserna. Gärningsmännen vid hatbrott granskas enligt tre bakgrundsvariabler: det kön som angetts i brottsanmälan, åldersklass och födelsebakgrund. Först behandlas hetsbrott, därefter diskrimineringsbrott och till slut brott som lett till skärpta straff på grund av hatmotiv.

5.1 Hetsbrott

Gärningsmannen vid ett hetsbrott var i de flesta fall en man över 45 år som var född i Finland, och brottet hade i de flesta fall begåtts på Facebook. I tabell 54 visas könsfördelningen bland gärningsmän vid hatbrott enligt vad som angetts i brottsanmälan.

Tabell 54. Gärningsmän vid hetsbrott efter angivet kön

	n=68	100 %
Man	51	75
Kvinna	13	19,1
Uppgift saknas	4	5,9

Fördelningen av personer som dömts för hetsbrott i fem åldersgrupper beskrivs i tabell 55.

Tabell 55. Gärningsmän vid hetsbrott efter åldersklass

	n=68	100 %
15–24	1	1,5
25–34	8	11,8
35–44	15	22,1

	n=68	100 %
45–55	17	25
55+	20	29,4
Uppgift saknas	7	10,3

Födelsebakgrunden hos personer som dömts för hetsbrott framgår av tabell 56.

Tabell 56. Födelsebakgrund hos gärningsmän vid hetsbrott

	N=68	100 %
Född i Finland	60	88,2
Född någon annanstans än i Finland	2	2,9
Ingen information om födelseland	5	7,4
Uppgift saknas	1	1,5

Platsen för hetsbrott framgår i tabell 57.

Tabell 57. Gärningsplats vid hetsbrott

	N=68	100 %
Internet	65	95,6
Annan plats / okänd	3	4,4

I tabell 58 framgår att största delen av hetsbrotten begåtts på Facebook.

Tabell 58. Mer exakt gärningsplats vid hetsbrott på internet

	N=68	100 %
Facebook	50	73,5
Twitter	4	5,9
Webbsida eller diskussionsforum	5	7,4
Blogg	1	1,5
YouTube	5	7,4
Uppgift saknas	3	4,4

5.2 Diskrimineringsbrott

Vid diskrimineringsbrott fördelas gärningsmännens kön och i synnerhet födelsebakgrund mycket jämnare än vid hetsbrott. Könsfördelningen framgår i tabell 59.

Tabell 59. Gärningsmän vid diskrimineringsbrott efter angivet kön

	N=11	100 %
Man	7	63,6
Kvinna	4	36,4

Diskrimineringsbrottens fördelning enligt åldersklass anges i tabell 60. Den klart vanligaste gruppen vid diskrimineringsbrott är åldersklassen 45–55 år. Denna grupp står för ungefär 55 procent av alla brott.

Tabell 60. Gärningsmän vid diskrimineringsbrott efter åldersklass

	N=11	100 %
25–34	1	9,1
35–44	1	9,1
45–55	6	54,5
55+	2	18,2
Uppgift saknas	1	9,1

I tabell 61 anges fördelningen av diskrimineringsbrott enligt födelsebakgrund.

Tabell 61. Födelsebakgrund hos gärningsmän vid diskrimineringsbrott

	N=11	100 %
Födda i Finland	6	54,5
Född någon annanstans än i Finland	5	45,5

Av tabell 62 framgår platserna för diskrimineringsbrott.

Tabell 62. Gärningsplats vid diskrimineringsbrott

	N=11	100 %
Bar, restaurang, dansställe	3	27,3
Annan offentlig byggnad	5	45,5
Annan plats / okänd	3	27,3

5.3 Straff som skärpts på grund av hatmotiv

Straffet skärptes på grund av hatmotiv i 12 fall. 10 män och 2 kvinnor, som alla var födda i Finland, fick skärpta domar.

Tabell 63. Personer som dömts till skärpt straff på grund av hatmotiv efter kön

	N=12	100 %
Man	10	83,3
Kvinna	2	16,7

I tabell 64 framgår att de svarande som dömts till skärpta straff alla var födda i Finland.

Tabell 64. Personer som dömts till skärpt straff på grund av hatmotiv efter födelsebakgrund

	N=12	Procent
Födda i Finland	12	100
Födda någon annanstans	0	0

Tabell 65 beskriver åldersfördelningen. De största grupperna är 25–34-åringar samt 55 år fyllda.

Tabell 65. Personer som dömts till skärpt straff på grund av hatmotiv efter åldersklass

	N=12	100 %
15-24	1	8,3
25-34	4	33,3
35-44	3	25
45-55	1	8,3
55+	3	25

Tabell 66 visar att internet var en ovanlig gärningsplats för hatbrott av denna typ. Den vanligaste brottsplatsen var en bar, en restaurang eller ett dansställe.

Tabell 66. Gärningsplats vid brott som ledde till skärpt straff på grund av hatmotiv

	N=12	100 %
Offrets bostadshus gård eller trappuppgång	2	16,7
Bar, restaurang, dansställe	4	33,3
Väg, gata, torg	3	25
Internet	1	8,3
Annan plats / okänd	1	8,3
Religiös plats	1	8,3

Tabell 67 anger fördelningen av platser för hatbrott enligt brottstyp.

Tabell 67. Gärningsplats vid brott som ledde till skärpt straff på grund av hatmotiv efter brottstyp

	Misshandel	Skadegörelse	Ärekränkning	Olaga hot	TOTALT
Offrets bostadshus gård eller trappuppgång	1	0	0	1	2
Bar, restaurang, dansställe	1	0	0	3	4
Väg, gata, torg	3	0	0	0	3
Internet	0	0	1	0	1
Annan plats / okänd	0	0	1	0	1
Religiös plats	0	1	0	0	1
TOTALT	5	1	2	4	12

6 Sammanfattande observationer och rekommendationer

Denna utredning ingår i projektet Fakta mot hat. Projektets mål är att effektivisera arbetet mot hatbrott. I utredningen har man studerat hatbrott genom hela straffprocessen, alltså utrett hur polisen, åklagare och tingsrätter identifierar och behandlar brott som involverar eventuella hatmotiv. Materialet för arbetet är de anmälningar om hatbrott som kom till polisens kännedom år 2017 (insamlingsmetoden beskrivs i avsnitt 1.3.1), åklagarens beslut om dem samt tingsrättens avgöranden.

I det första kapitlet behandlades definitionen och statistikföringen av hatbrott. I det andra kapitlet studerades hatbrott i förundersökningsskedet. Det tredje kapitlet tog upp åklagarmyndigheten och förmedlingen av hatmotivet från polisen till åklagaren. Tingsrättens avgöranden och hatbrott som resulterade i fällande dom definierade som hatbrott studerades i kapitel fyra. Kapitel fem innehöll en kort översikt över gärningsmän och platser för hatbrott.

Detta kapitel är det sista och har två delar. Först presenteras de viktigaste sammanfattande observationerna gällande bekämpningen av hatbrott. I slutet av kapitel 2, 3 och 4 presenteras också mer detaljerade slutsatser gällande dem. Den andra delen av detta kapitel är en genomgång av rekommendationer för stärkande av bekämpningen av hatbrott. Rekommendationerna gäller i första hand effektivisering av utredningen av hatbrott, stärkande av förundersökningssamarbetet, användning av specialkompetens under hela straffprocessen samt förenhetligande av tingsrätternas avgöranden.

6.1 Observationer

Ett hatbrott kan vara vilket brott som helst, där ett motiv är exempelvis hat eller fördomar mot någon grupp. I tidigare litteratur har konstaterats att just identifieringen av motivet gör hatbrott svåra att utreda. Detta förklaras i sin tur av att hatmotiv hör till rekvisiten endast för vissa brott, såsom hets- och diskrimineringsbrott. I andra fall kan rekvisiten för ett brott uppfyllas även om man inte har utrett motiven och upptäckt ett hatmotiv. Hatbrott har inga enskilda brottsrekvisit, utan vilket brott som helst kan vara ett hatbrott.

Eftersom alla hatbrott har ett motiv, kan hatbrott identifieras just med hjälp av motiven. I fråga om utredningen innebär detta att motiven alltid bör beaktas i brottsutredningar.

I polisens interna anvisningar för hatbrottsklassificering konstateras att denna klassificering ska göras om någon av de berörda parterna eller polisen anser att en gärningens delvis är ett hatbrott. Ordvalet "anser" är kanske inte alldeles lyckat i detta sammanhang, eftersom det förknippas mer med säkerhet än med osäkerhet, men man kan inte nå säkerhet utan utredning. Formuleringen kan ge uppfattningen att polisen redan på något plan måste vara övertygad om ett eventuellt hatmotiv för att ett brott ska kunna klassificeras som ett hatbrott.

Med tanke på bekämpningen av hatbrott skulle det vara viktigt att hatbrott klassificeras som hatbrott innan de har identifierats som hatbrott eller innan de kan anses vara helt eller delvis hatbrott. För att effektivisera bekämpningen borde hatbrottsklassificeringen göras med låg tröskel när det uppstår en misstanke om ett eventuellt hatmotiv. Frågan om huruvida ett brott är förknippat med hatmotiv kräver förutom medvetenhet om möjliga motiv även en tolkning av när man har tillräckligt med bevis för att kunna misstänka ett hatmotiv.

För att avgöra sådana frågor som kräver juridiskt övervägande används i Finland förundersökningssamarbete mellan polisen och åklagaren. Förundersökningslagen förpliktar till förundersökningssamarbete, och det finns separata anvisningar för innehållet i samarbetet mellan polisen och åklagarmyndigheten. Hatbrott hör till de brott som polisen alltid ska anmäla till åklagaren. I bekämpningen av hatbrott delas alltså befogenheten att avgöra när man kan misstänka hatmotiv mellan åklagaren och polisen.

Denna delning av utredningsbefogenheterna och ansvaret eller förverkligandet av det förundersökningssamarbete som förundersökningslagen kräver är alltså beroende av polisen. Det förverkligas inte om polisen inte gör en anmälan till åklagaren, men ingenting förpliktar polisen att aktivt ta ställning till ärendet vid andra än hetsbrott, som alltid ska anmälas till riksåklagaren. I en stor del av alla fall med eventuella hatbrott inleds alltså inget förundersökningssamarbete för bekämpning av hatbrott om polisen inte fattar ett aktivt beslut om det. Samma krav på ett aktivt beslut gäller för användning av hatbrottsklassificeringen. I båda fallen är det inte obligatoriskt att fatta ett beslut, och brotten kan utredas eller inte utredas utan att motiven beaktas.

I utredningen upptäcktes att polisen inte hade använt hatbrottsklassificeringen för alla de brott där motivet var en rekvisitfaktor. Sju av de totalt 12 brott som resulterat i en skärpt fällande dom hade klassificerats som hatbrott av polisen. Polisen hade alltså inte klassificerat ens närapå alla hatbrott som ledde till dom som misstänkta hatbrott.

Bristen på denna klassificering kan öka sannolikheten för att ett brott inte utreds. Denna slutsats anknyter till den inledande behandlingen av brott. Den inledande be-

handlingen av brott är ett sätt för polisen att klara av det skeva förhållandet mellan antalet anmälda brott och de resurser som tilldelats för att utreda dem. I den inledande behandlingen gör man en gallring för att skilja mellan brott som ska styras till basutredning samt massbrott och enkla brottmål. Genom att prioritera användningen av resurser avbryter och avslutar man också lindrigare brottsfall, så att man har tid att utreda allvarigare brott. Helsingin Sanomat citerade polisdirektör Tomi Vuori på följande sätt: "I detta skeva förhållande mellan uppgifter och resurser går det som när man faller i en vak blodomloppet fokuserar på att skydda de allra viktigaste livsfunktionerna. Hjärtat skyddas men till slut blir armarna och benen kalla." (Jokinen 2018; 2019; jfr Utredningsprojektet för övervaknings- och larmverksamheten 2019).

De flesta av de misstänkta hatbrotten är relativt lindriga brott. Av de misstänkta hatbrott som anmäldes 2017 var hälften lindrig misshandel, ärekränkning, olaga hot eller skadegörelse. En obligatorisk hatbrottsklassificering skulle förhindra att utredningen av misstänkta brott som involverar eventuella hatmotiv men som inte klassificerats avslutas redan under den inledande behandlingen, och dessa brott skulle styras direkt till en gemensam utredning av åklagaren och polisen.

I totalt 130 hatbrottsåtal krävde åklagaren ett skärpt straff eller så ingick hatmotiv i brottsrekvisiten. I 92 av dessa fall gavs en dom för hatbrott. 80 av domarna gällde brott där hatmotiv hörde till brottsrekvisiten. De flesta av dessa var hetsbrott. De övriga 12 domarna gällde brott vars straffpåföljd skärpts på grund av hatmotiv.

Åklagaren framförde krav på skärpt straff i 38 fall. 12 av dessa krav var framgångsrika, medan kravet på skärpning förkastades i 14 fall. De övriga fallen var sådana som fortfarande pågick, där åtalen hade förkastats eller där man avstått från att utdöma straff. I tingsrättens avgöranden hade man inte alltid beaktat alla bevis för identifiering av hatbrott. I vissa fall motiverades förkastande av krav med gammal lagstiftning i fall där tillämpning av gällande lagstiftning hade kunnat leda till ett annat slutresultat. Utifrån de grunder för att förkasta åklagarens skärpningskrav som studeras i denna utredning får man uppfattningen att tingsrätternas avgöranden inte är helt enhetliga i förhållande till lagen eller bevisen.

Även i tingsrätternas skärpta avgöranden finns brister i fråga om förklaringen av skärpningsens betydelse. I hälften av de straff som skärpts på grund av hatmotiv definierades inte hur skärpningen påverkade den slutgiltiga domen. Om man inte noggrant följer upp straffpåföljderna kan det vara svårt att bedöma om ett straff verkligen har skärpts eller inte. Man bör sträva efter enhetlighet och transparens i lagtolkningen. Därför är bristfälliga motiveringar inte önskvärda. Svaga motiveringar till påföljderna kan också leda till missnöje med rättssystemets effektivitet bland brottsoffer. Därmed kan de upprätthålla strukturer som leder till underrapportering och göra det svårare för offer att återhämta sig.

Till viss del gäller detta också motiveringar till skärpta straff, som saknades i två domar för hatbrott.

I fem domar var motiveringarna till alla delar adekvata. I dessa framgår att en skärpning av straff utöver dagsböter och villkorligt fängelse innebar särskilda ersättningar för lidande, att villkorliga fängelsestraff utdömdes som ovillkorliga eller att straffet förlängdes. Det vanligaste hatbrottet som ledde till dom var hets mot folkgrupp, som stod för en andel på 74 procent. Hetsbrott begås i typfallet på Facebook, och gärningsmannen är vanligen en minst 45-årig man som är född i Finland. För hets mot folkgrupp utdömdes vanligen 40 eller 50 dagsböter.

6.2 Rekommendationer

Utifrån de observationer som beskrivs ovan kan man härleda följande rekommendationer för effektivisering av bekämpningen av hatbrott:

1. Hatbrottsklassificeringen bör bli obligatorisk för polisen.

Detta skulle förplikta polisen att alltid ta ställning till om ett brott kan vara förknippat med ett hatmotiv eller inte. Eftersom hatbrott måste anmälas till åklagaren skulle klassificeringen även förplikta till en anmälan när det är aktuellt. Då kan tolkningen av huruvida ett hatmotiv föreligger göras inom det samarbete mellan åklagaren och polisen som krävs enligt förundersökningslagen.

Detta krav har även lagts fram av Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, som ansvarar för uppföljningen av hatbrott i Europa.

2. Utvidgning av polisens förhörsanvisningar till motiv.

Motivet är en faktor som påverkar hur klandervärt ett brott är samt eventuella ersättningar för lidande och straffpåföljden. Utredning av motiven nämns dock inte separat i polisens förhörsanvisningar. Anvisningarna tar dock upp flera andra faktorer som ska utredas i förhör, som berör just ersättningskrav och straffpåföljder.

I denna utredning noterades att man i fall där dom utfärdats för hatbrott hade reflekterat över motiven i utredningarna och försökt utreda dem på något sätt i förhören. Detta framgick i 90 procent av förhörsprotokollen.

3. Effektivisering av förundersökningssamarbetet i bekämpningen av hatbrott.

De nuvarande anvisningarna förpliktar till förundersökningssamarbete i hatbrottsärenden, men de praktiska bristerna i identifieringen av hatbrott är sannolikt till nackdel för samarbetet. Orsaken är att inledandet av samarbete beror på polisens beslut.

Det finns ganska lite forskningsrön om hur väl anmälningsskyldigheten inom förundersökningssamarbetet fungerar. Detta ämne skulle behöva undersökas mer. Det behövs också forskningsrön om hur anmälningsförfarandet har påverkat utredningens kvalitet och främjat utredningen av svåra, ovanliga eller tolkningsmässiga brottmål.

4. Specialisering och ökning av specialkompetens

Det verkar finnas problem med identifieringen av hatbrott genom hela straffprocessen. Inte ens tingsrätten verkar utgöra något undantag. I avsnitt 4.5.2 studerades tingsrätternas motiveringar för att utdöma straff utan sådan straffskärpning som åklagaren krävt. Förutsättningarna för skärpningsgrunderna hade inte alltid behandlats tillräckligt, och de hade inte alltid identifierats fullt ut.

Därför kunde specialisering inom utredning av hatbrott hos polisen, åklagarmyndigheten och eventuellt även domarna effektivisera arbetet mot hatbrott och förbättra dess kvalitet.

Det finns redan goda erfarenheter av specialisering inom utredningen av hetsbrott.

5. Effekten av en skärpt dom på straffet: förenhetligande av praxisen

Utifrån detta begränsade material verkar det som att tingsrätterna inte ens närapå regelbundet motiverar hur en straffskärpning de facto har påverkat domen. Motiveringarna gällande detta var bristfälliga i sju domar, där en paragraf om skärpning nämns i domslutet. I två av dessa domar var även motiveringen till varför straffet över huvud taget skärpts mycket summarisk.

Tingsrätternas praxis för att motivera och förklara i synnerhet hur hatmotiv påverkar domens omfattning borde förenhetligas.

6. Utveckling av statistikföringen

Hatbrott som kommer till polisens kännedom statistikförs ofta enligt det huvudsakliga brottet. Så har man gjort även i de två första kapitlen i denna utredning. Den definition av det huvudsakliga brottet som används i uppföljningen av hatbrott verkar inte vara jämförbar med Statistikcentralen eller Polstat (det nationella resultatdatasystemet för polisens statistik). Därför bör man i kommande rapporter lägga till en enhetlig statistikenhet som används av andra statistikorganisationer.

Figurer och tabeller

Tabell 1. Huvudbrottens vanligaste brottsrubriceringar

Tabell 2. Huvudbrottens vanligaste brottsrubriceringar

Tabell 3. Användning av hatbrottsklassificering efter huvudbrottstyp

Figur 1. Klassificering av misstänkta hatbrott som hatbrott i informationssystemet för polisärenden

Tabell 4. Utredning av motiv vid förundersökning

Tabell 5. Utredning av motiv och användning av hatbrottsklassificering vid förundersökning

Tabell 6. Utredning av motiv vid förhör efter huvudbrottstyp

Tabell 7. Korrelation av användning av hatbrottsklassificering med något närmare undersökning

Tabell 8. Beslut gällande huvudbrott i förundersökningsskedet

Figur 2. Misstankar om hatbrott vid förundersökning

Tabell 9. Beslutsförfarande vid förundersökning efter brottstyp

Tabell 10. Användning av hatbrottsklassificering och avslutande av förundersökning

Figur 3. Hatbrottsklassificeringar och avslutande av förundersökning

Tabell 11. Motiveringar som polisen använt för att avsluta eller inte inleda en förundersökning

Tabell 12. Åklagarens begränsningsbeslut efter huvudbrott

Tabell 13. Uppklaringsprocent för hatbrottsmisstankar efter huvudbrottstyp

Tabell 14. Motiv för de uppklarade brotten

Tabell 15. Uppklarade brott efter huvudbrottstyp

Tabell 16. Användning av hatbrottsklassificering efter hatmotiv

Tabell 17. Användning av hatbrottsklassificering vid uppklarade brott efter huvudbrottstyp

Tabell 18. Uppklarningsprocent för huvudbrott med rasistiska drag 2006 och 2017

Figur 4. Uppklarningsprocent för vissa brott 2010–2019

Tabell 19. Åtal som väckts för hatbrott efter huvudbrott

Tabell 20. Åtal som väckts för hatbrott efter den misstänkte

Tabell 21. Åtal som väckts mot de för brott misstänkta efter brottstyp

Tabell 22. Åtal grupperade enligt motiv som kom fram i polisanmälan

Tabell 23. Användning av straffskärpningsgrund vid åtal

Tabell 24. Fördelning av hatbrotsåtal efter hatmotiv som framgår i polisanmälningar

Tabell 25. Åklagarens yrkanden på straffskärpning efter brottstyp

Figur 5. Hatmotiv vid hatbrotsåtal

Tabell 26. Hatmotiv som upptäckts under förundersökning vid vissa hatbrotsåtal

Tabell 27. Hatmotiv i de åtalades förundersökningsprotokoll

Tabell 28. Hatmotiv i hatbrotsåtalens förundersökningsprotokoll

Tabell 29. Hatmotiv i hatbrotsåtalens förundersökningsprotokoll efter brottstyp

Tabell 30. Hatbrottsklassificering som polisen använt vid alla åtal

Tabell 31. Hatbrottsklassificering som polisen använt vid hatbrotsåtal

Tabell 32. Hatbrottsklassificering som polisen använt vid alla åtal efter brottstyp

Tabell 33. Hatbrottsklassificering som polisen använt vid hatbrottsåtal efter brottstyp

Tabell 34. Orsaker till åtalseftergift

Tabell 35. Tingsrättens beslut i fall där åklagaren yrkade på straffskärpning eller motivet ingick i brottsrekvisitet

Tabell 36. Tingsrättens avgöranden vid alla åtal

Figur 6. Proportionella andelar av tingsrättens avgöranden

Tabell 37. De skärpta straffens andel av åtalen där åklagaren yrkat på straffskärpning på grund av hatmotiv

Tabell 38. Andelen skärpta domslut av samtliga åtal (exklusive hatbrott där motivet utgör ett rekvisit för brottet)

Tabell 39. Tingsrättens avgöranden efter brottstyp

Figur 7. Hatbrottstypernas proportionella andelar

Tabell 40. Tingsrättens avgöranden i fall där åklagaren yrkat på straffskärpning på grund av hatmotiv

Tabell 41. Tingsrättens avgöranden vid hatbrottsåtal efter motiv

Figur 8. Motiv vid hatbrott

Tabell 42. Tingsrättens beslut om alla åtal efter motiv

Tabell 43. Motiv för hatbrott efter brottstyp

Tabell 44. Användning av hatbrottsklassificering vid hatbrott som ledde till fällande dom

Tabell 45. Användning av hatbrottsklassificering vid hatbrott som ledde till fällande dom efter brottstyp

Tabell 46. Utredning av motiv vid de hatbrott som ledde till fällande dom

Tabell 47. Utredningen av motiv enligt hatbrottsklassificering vid hatbrott som ledde till fällande dom

Tabell 48. Grunder för förkastande av åtal eller straffeftergift i fall där åklagaren yrkade på straffskärpning eller motivet ingick i brottsrekvisitet

Tabell 49. Grunder för förkastande av åtal eller straffeftergift efter brottstyp i fall där åklagaren yrkade på straffskärpning eller motivet ingick i brottets rekvisit

Tabell 50. Grunder för förkastande av åtal eller straffeftergift vid alla åtal

Tabell 51. Grunder för förkastande av åtal eller straffeftergift vid alla åtal efter brottstyp vid alla åtal

Tabell 52. Brottspåföljder för hetsbrott

Tabell 53. Brottspåföljder för diskrimineringsbrott

Tabell 54. Gärningsmän vid hetsbrott efter angivet kön

Tabell 55. Gärningsmän vid hetsbrott efter åldersklass

Tabell 56. Födelsebakgrund hos gärningsmän vid hetsbrott

Tabell 57. Gärningsplats vid hetsbrott

Tabell 58. Mer exakt gärningsplats vid hetsbrott på internet

Tabell 59. Gärningsmän vid diskrimineringsbrott efter angivet kön

Tabell 60. Gärningsmän vid diskrimineringsbrott efter åldersklass

Tabell 61. Födelsebakgrund hos gärningsmän vid diskrimineringsbrott

Tabell 62. Gärningsplats vid diskrimineringsbrott

Tabell 63. Personer som dömts till skärpt straff på grund av hatmotiv efter kön

Tabell 64. Personer som dömts till skärpt straff på grund av hatmotiv efter födelsebakgrund

Tabell 65. Personer som dömts till skärpt straff på grund av hatmotiv efter åldersklass

Tabell 66. Gärningsplats vid brott som ledde till skärpt straff på grund av hatmotiv

Tabell 67. Gärningsplats vid brott som ledde till skärpt straff på grund av hatmotiv efter brottstyp

Källor

Primärt material

1 160 förundersökningsprotokoll från hatbrottsanmälningar

547 åklagarbeslut

231 tingsrättsavgöranden

Lagar

Förundersökningslagen 22.7.2011/805

Förundersökningslagen 30.4.1987/449

Lagen om rättegång i brottmål 11.7.1997/689

Strafflagen 19.12.1889/39.

Regeringspropositioner

RP /2021 rd. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av strafflagen.

RP 317/2010 rd. Regeringens proposition till Riksdagen om godkännande av tilläggsprotokollet till Europarådets konvention om IT-relaterad brottslighet om kriminalisering av gärningar av rasistisk och främlingsfientlig natur begångna med hjälp av datorsystem och med förslag till lag om sättande i kraft av de bestämmelser i tilläggsprotokollet som hör till området för lagstiftningen samt till lagar om ändring av strafflagen och av 15 § i lagen om tillhandahållande av informationssamhällets tjänster.

RP 44/2002 rd. Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror.

RP 82/1995 rd. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om revision av rättegångsförfarandet i brottmål i underrätterna.

RP 94/1993 rd. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av strafflagen och vissa andra lagar, vilka hör till det andra skedet i totalrevideringen av strafflagstiftningen.

Polisstyrelsens anvisningar

Polisstyrelsen (02.01.2020). Inledande behandling av brott hos polisen. Anvisning POL-2019-37438.

Polisstyrelsen (19.12.2018). Brottmål som ska anmälas till åklagare, anmälningsförfarande och åklagarens åtgärder. Anvisning POL-2018-50758.

Polisstyrelsen (16.06.2016). Anvisning för utarbetande av förundersökningsprotokoll. Bilaga 2. Handbok för dokumentation av förhör. Anvisning POL-2016-8514.

(Polisstyrelsen 13.12.2011). Klassificering av misstänkta hatbrott eller brott som innehåller sådana drag i informationssystemet för polisärenden. Anvisning 2020/2011/2098.

Litteratur och övrigt material

Aaltonen, Milla (2019). *Viharikokset käräjäoikeuksissa vuonna 2018*. Justitieministeriet 2019.

Andersson, Mika och Mellgren, Caroline (2015). "Anmälningsbenägenhet vid utsatthet för hatbrott", *Socialvetenskaplig tidskrift* 2015:3–4.

Bell, Jeannine (2002). *Policing Hatred. Law Enforcement, Civil Rights and Hate Crime*. New York: New York University Press.

Bowling, Benjamin (1998). *Violent Racism. Victimization, Policing and Social Context*. Oxford: Oxford University Press.

Burmoi, Petri (2017). *Rikosten esikäsittely ja sen keskittämisen vaikutukset Tampereen pääpoliisiaseman tutkintaprosesseihin*. Tammerfors universitets ledarskapshögskola, pro gradu-avhandling.

Burmey, Elizabeth och Rose, Gerry (2002). *Racist offence—how is the law working?* Home Office Research Study 244. London: Home Office.

FRA (2018). *Hate crime recording and data collection practice across the EU*. European Union Agency for Fundamental Rights. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

Funnell, Corinne (2013). *Racism by stealth: the construction of racist hate crimes*. PhD Thesis, Cardiff University.

Gadd, David (2010). Racial aggravation or aggravating racism: overcoming the disjunction between legal and subjective realities. I verket Chakraborti, Neil (red.), *Hate Crime. Concepts, policy, future directions*, 209–227. Cullompton: Willan Publishing.

Hall, Nathan (2010). Law enforcement and hate crime: theoretical perspectives on the complexities of policing 'hatred'. I verket Chakraborti, Neil (red.), *Hate Crime. Concepts, policy, future directions*, 149–168. Cullompton: Willan Publishing.

Jokinen, Juho (2019). 'Helsingin poliisi ja syyttäjänvirasto ovat sopineet, että rikoksia jätetään tutkimatta – "Sydäntä suojellaan ja lopulta raajat kylmenevät"', *Helsingin Sanomat* 3.1.2019.

Jokinen, Juho (2018) "HS sai haltuunsa poliisin sisäisen ohjeen: Valtaosa rikosilmoituksista jätettävä tutkimatta – Johto selittää, mitä Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen linjaus merkitsee", *Helsingin Sanomat* 29.12.2018.

Keränen, Tuunia (2005). *Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2003*. Polisyrkeshögskolan, Polisyrkeshögskolans meddelanden 39.

Kolehmainen, Simo (2009). *Syyteoikeudesta sananvapauserikoksissa*. Riksåklagarämbetet, Publikationsserie nr 6.

Lönnheden, Karin och Schelin, Lena (2002). *Hatbrott. En uppföljning av rättsväsendets insatser*. Brottsförebyggande rådet, Rapport 2002:9.

Mellgren, Caroline (2019). Hatbrott i Malmö? I verket Väfors Fritz, Marie och Khoshnood, Ardavan (red.), *Brottslighet och utsatthet i Malmö*, 101–116. Lund: Studentlitteratur.

Näsi, Matti och Danielsson, Petri (2020). Pahoinpitely- ja ryöstörikokset. I verket Danielsson, Petri (red.), *Rikollisuustilanne 2019, rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*, 37–66. Institutet för kriminologi och rättspolitik, Katsauksia 42/2020.

Justitieministeriet (2016). *"Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä". Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin.* Justitieministeriets publikationer 7/2016.

Peutere, Laura (2008). *Rasistisia piirteitä sisältävät rikosepäilyt rikosprosessissa.* Polisyreshögskolan, Polisyreshögskolans rapporter 73/2008.

Rantaeskola, Satu (2019). *Rikos ja rikosprosessi.* Tyrvää-Vammala-Sastamala: Warelia.

Rauta, Jenita (2018). *Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2017.* Polisyreshögskolan, Polisyreshögskolans rapporter 131.

Rauta, Jenita (2017). *Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2016.* Polisyreshögskolan, Polisyreshögskolans översikter 12/2017.

Soldiers of Odin of Finland (2021). Tietoa meistä. Tillgänglig på <https://soldiersofodin.fi/tietoa-meista/>, 19.5.2021.

Sternberg, Robert och Sternberg, Karin (2008). *The Nature of Hate.* Cambridge: Cambridge University Press.

Tapani, Jussi och Tolvanen, Matti (2013). *Rikosoikeuden yleinen osa: vastuuoppi.* Helsingfors: Talentum.

Tolvanen, Matti (2020). *Rikosketjun LEAN-hanke. Selvityshenkilön raportti.* Justitieministeriet, Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2020:6.

Tiby, Eva (2006). *En studie av homofoba hatbrott i Sverige.* Stockholm: Forum för levande historia.

Statistikcentralen (2021a). Käsitteet ja määritelmät. Tillgänglig på <https://www.stat.fi/til/rpk/kas.html>, 20.4.2021

Statistikcentralen (2021b). 11cg – Tietoon tulleet rikokset ja niiden selvittäminen rikosnimikkeittäin, 2010–2019. Tillgänglig på https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__oik__rpk__tiet/statfin_rpk_pxt_11cg.px/, 28.4.2021.

Schoultz, Isabel (2015). *Polisanmälda hatbrott med antiromska motiv – en studie av polisens utredningsåtgärder.* Rättssociologiska institutionen: Lunds universitet.

Inrikesministeriet (1998). Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 1997. Polisavdelningens publikationer 4/1998.

Utredningsprojektet för övervaknings- och larmverksamheten (2019). *Valvonta- ja hälytystoiminnan tila, selvityshankkeen loppuraportti*. Polisstyrelsens publikationsserie, slutrapport för utredningsprojektet.

Riksåklagaren (2013). *Esitutkintayhteyttä koskeva ohje*. Riksåklagarämbetet, Riksåklagarämbetets publikationsserie nr 7.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-259-950-6 (PDF)